

ژبې مري

او نور

د پښتو نړيوالې ورځې ته

زک د جون مياشت ۲۰۲۰ د

ليکونکي: ډاکټر ماخان مېړی شينواری

Ketabton.com

د لوي څښتن

په

سپيڅلي نامه

د پښتو نړيوالې ورځې ته

نړيوالېک	سريزه	الف	۵۰	د علومو اکاډمي د استادانو دندې
۱	لومړۍ برخه: ژبې مري		۵۲	د شننيزې دکشنري ليکل
1	د پښتنو تل لړلي ناخوالي - ۱		۵۴	د پوهني وزارت اړونده
3	د ژبې پيدايښت - ۲		۵۷	پنځم: داسې گډې وډې
4	ژبه څه شى دى - ۳		۵۷	خوب د شپې کډو کره
۵	 داپوهنه او پوهيدنه په کومه ژبه - ۴		۶۳	نوره هم بدپري
۶	 ژبه د پوهونو او پوهيدنو - ۵		۶۳	د افغانستان غميزې ته
۶	کلنور څه شى دى؟ - ۶		۶۷	زما جودره بمونو والوزوله
۸	ژبې مري - ۷		۶۹	د جادو جام
۸	پښتو مري - ۸		۷۰	د بون پ،هنتون
۸	دا چې پښتو مري		۷۲	زړښت ته
۸	دويم: د افغانستان دولت او پښتو		۷۳	په المان کې د ژوند يوه لحظه
۱۲	د ژبې غوره والى - ۱		۷۵	د شاعر غوره والى
۱۵	پښتو پوهنيزه کيډنه		۷۷	...د ارواښاد ډاکتر ستوري
۱۷	 د ژبې پوهنيزه کيډنه که		۸۱	..د ارواښاد ډاکتر اسد بها
۲۶	...نورو ژبو زدکونکو پښتو سرهد		۸۴	 شاعر څوک دى او
....	په پښتو ښوونځي		۸۴	د ډاکتر شينواري ليکنې او ژباړې
۳۵	دریم: ژباړه		۹۰	د ډاکتر شينواري ژوند ته
۳۵	...د شمېرپوهنې ژباړه او			
40	څلورم: د افغانستان د پوهنيزو موسسو			
40	په ښوونځي کې د نصاب			
۴۹	 پوهنتون لېپاره نصاب د			

سريزه:

په دې ليکنه کې زه هڅېدلی يم، چې ،، د ژبې مري،، پرته يا په څنگ کې نورې ليکنې هم راغونډې کړم، چې زياتې يې د ژبې د ودې او ژبساتنې په برخه کې دي. د پوهنيزو موسسو يعنې د پوهنې وزارت، پوهنتون او علومو اکاډمۍ د پروگرامونو سره مل د ژباړې په هکله يوه ليکنه په کې شته او همداسې ژب اړونده نور څه هم په کې ځای په ځای شوې او پرته له دې، ځنې وړې وړې ليکنې هم ورزياتې شوي، چې داسې ادبي يا بل ډول يا هرډول ليکنې يې چې بولي، په کې راوړل شوي.

کيدی شي، چې ځنې ليکنې مې بل کتاب کې هم راغلي وي، خو هلته به هم اړوندتيا ولري او د موضوع د روښانه کولو له پاره به اړين وي.

ځنې ليکنې پخوانۍ دي او ځنې مې تازه په کې ځای کړي.

دا دې په گوته وي، چې د تاند د درنې خپرونې او همداسې د دعوت منلې خپرونې او همداسې د پښتو لومړنۍ خپرونې ټول افغان خپرونې کې دا ليکنې هم خپرې شوي، چې زه ترې زياته مننه کوم.

زه به وهڅېږم، چې دا زما ليکنې تاسو منلو لوستونکو ته زما د گران عزبزو، د ښوونځي ملگري انجنير ستانه مير زهير د ځوي گران انجیر وراه گل شمشاد زهير د کتابتون له لارې وړاندې کړم، چې زه يې تل منندوي يم، ځکه چې تراوسه يې زما له پنځه دېرش زيات د شمېرپوهنې، فزيک او د پښتو ژبې په هکله کتابونه خپل ketabton.com کې خپاره کړي.

د لوي څښتن په سپېڅلي نامه

ژبي مري

د دې له پاره، چې د ،، ژبي مري،، سرليک لاندې ليکنه روښانه کړو، د مخه به يې يو څو سرليکونه وڅېړو، چې د ژبي غوره والی راته په کې روښانه شي.

د پښتنو تل لړلي ناخوالې

د ژبي په وده او کره کونه کې د هرې ژبي ويونکي په دولتي څلورديوالۍ کې کوبښ کوي، چې د ژبي په پوهنيزه اړخ، ساده کولو او غښتلي کولو کې يې هڅه وکړي.

په خپله خټه کې خو دا پوره د خواشيني وړ خبره ده، چې د يوه قوم وگړي دې د خپلې رسمي ژبې د وروسته پاتيوالي په هکله ناخوالې کوي، دا او يا هغه ملامته کوي، ځکه چې:

په يوه هيواد کې د يوې ژبې رسميوالي په دې مانا دی، چې دا ژبه د ليکلوست، ښوونې روزنې او د دولت يانې په دولتي څلورديوالي کې، همداسې د ښوونې روزنې او د لوړو زده کړو ژبه وي، لکه زموږ په هيواد افغانستان کې چې درې يوه رسمي، سراسري او په ټوله مانا دولتي ژبه ده.

داسې د ژبې په هکله او په ځانگړي توگه د پښتو په هکله خو هم بايد کوم پښتون يا بل افغان دې ته اړ نه شي، چې د ژبې په هکله دې څه ناخوالې وکړي، خو دا چې افغانستان يو ځانگړوالی لري، د منطقي د نورو هيوادونو سره، او د خپل تاريخ په اوږدو کې، په ځانگړي توگه پښتانه د ډيورند د کرښې وروسته زيانمن شوي، نو همداسې دهيواد د ډيرکې ژبه هم د دې ځانگړنوالي له امله په ځان پسې دا د ناخوالو ځانگړنوالی لري، چې

..... ۲

زه غواړم دا په دې ليکنه کې روښانه کړم او خپل اند په دې هکله گرانو لوستونکو سره گډ کړم.

ما څو کاله د مخه په دې هکله دا لیکنې لرو دې، خو اوس وتوانیدم، چې دا لیکنې گرانو لوستونکو ته وړاندې کړم، په دې هیله، چې پښتو هم هغه قانوني ورکړشوی خپل ځای ونیسي او بالاخره موږ له دې ناخوالو، چې ورسره گیر یو، خپلواک شو، نه یواځې پښتانه بلکې ټول افغان اولس، چې د دې ناخوالو سره په یو ډول نه یو ډول لاس په گریوان دی.

که چیرې د داسې لیکنو څخه کوم د تجزیه غوښتنو یا د بلي کومې ژبې په تاوان، یا د بل کوم قوم په تاوان څه راځي، چې هغه ناروا وي، باید وغندل شي او مخه یې ونیولشي، خو که چیرې د نورو ژبو او نورو، زموږ د هیواد کلتورونو ته په کې درناوی او خپل یعنې د هغوي ځای ساتل وي، او یواځې د خپل حق غوښتل یې موخه وي، چې د تاریخ په اوږدو کې او اوس هم د افغانستان دولت او حکومتي چارواکو ترې سرغړونه کړې او کوي یې، دا روا غوښتنه ده او باید کوم پښتون په دې ونه ډار شي، چې گوندې څوک به یې فاشست یا ناشنالیست وبولي.

هیڅ څوک یو بل چا او یو بل قوم ته د تاوان اړولو حق نه لري او هیڅ کله باید د خپل قوم د روا حق څخه څوک د بل کس د خوښۍ لپاره تیر نه شي.

که څوک چا ته له خپله جیبه یا له خپله ځانه خپل څه شی (لکه پیسې) ورکوي، خو خپل یې دی او حق یې لري، خو د قوم د ملکیت څخه تیریدنی حق باید څوک ځان ته ورنه کړی شي، ځکه چې د اولس حق دی او ترې تیریدنه یې ناروا ده. بیلگه یې ژبه راوړی شو، چې د اولس ملکیت دی، که څوک ترې تیریري، دا د خپلې ژبې او خپل قوم سره زیات تیری دی.

کوم قانون، چې منځ ته راځي اړتیا ورته وي. دا چې په افغانستان کې پښتو ژبه سراسري رسمی ده، په دې مانا، چې اړتیا ورته شته او تر اوسه لا د اړتیا څخه نه ده لویدلې یانې د له منځه تلو لپاره تر اوسه لار ورته نه ده ازاده شوې. دا اړتیا ورته ځکه شته، چې پښتانه په افغانستان کې ډیرکې قوم دی.

موږ پښتنو تل په شعر او ادب کې ځانونه ستائيلې، ژبه مو ستائيلې، پښتونولي مو - چې په ککره کې ژبه ده - ستائيلې او ستایو یې، څوکه دې ته پوره پام وکړو، نو دا مو زیاتې کړې، ځانونه مو تیرباسلي، د ریښتیا یې څخه مو تیخته کړې او ریښتیا یې مو پټه کړې. موږ گورو یا ریښتیا ده، چې همدا موږ پښتنو د خپلې ژبې سره مینه نه ده ښوولې، که نه نو کومه بیلگه به مو شته وی، چې دې ناخوالو ته به مو اړتیا نه پېښېدی. گورو، چې پښتانه تل دا ناخوالې کوي، چې د ژبې سره یې هغه قانوني تلنه نه ده شوې، په دې هکله - زما په اند - زیاته ناروا د دې ژبې سره پخپله پښتانه کوي. یو څوک چې پخپله له خپل حق تیریري، نو بل څوک یې ورته د ورکولو چمتووالی نه لري او نه یې دنده ده، چې د ځان لپاره نوی پر ابلم پیدا یا رامنځ ته کړي. څوک چې له ژبې تیریري، هغه له خپل حق څخه نه - لکه د مخه مو گوته ورته ونیوله - بلکه د اولس له حق څخه تیریري، چې دا ناروا ده، له قانون څخه سرغړونه ده او د ژبې سره تیری.

..... ۳

راځی دا پوښتنه رامنځ ته کړو، چې کله او کوم پښتون په پښتو ترې نه تیریدونکی ولاړ دی؟

مور پښتانه د کمې رنځ باندې اخته یو او دا راته ښه نه ښکارېږي، چې پخپله داسې یوې وروسته پاتې ساتل شوې ژبه باندې د هغه خپل ورکړ شوي یا لرلي حق باندې ودرېږو، که په دولت کې دننه پښتانه وي او یا له دولت څخه دباندې پښتانه. مور پښتنو د پښتو روحیه ضعیفه کړې، چې زموږ روحیه یانې د پښتنو روحیه ضعیفه ده. که پښتو ته په غور وکتل شي نو یوه خورا توانمنده او غښتلې ژبه ده، د هر څه امکانات په کې خوندي دي، خو که پښتانه وغواړي.

که یو پښتون ته ووايي، چې «پښتون نه یې» زیات زورېږي. که جنگ درسره ونه کړي، نو پوره در څخه خپه کېږي. مگر دې ته یې پام نه وي، چې دی په ژبه پښتون دی او ژبه چې پرېږدي، نو بیا په کې د پښتانه څه پاتې کېږي؟

هیله ده، چې گران لوستونکي دې ته پوره غور وکړي او خپله پښتونواله یا په خپل کلتور باندې ولاړوالی ته پوره پام وکړي.

که د پښتون د پټي په پوله تیر شوي، چې هغه لار نه وي، نو کیدی شي چې له لږ خبرو تاو راتاو څخه وروسته سره ووژني. د خپل ځان د حق څخه که په مرگ تیر شو، خو دا پښتون د قوم په حق نه دی ولاړ او گورو، چې د حکومت او د حکومت څخه دباندې پښتون، له پښتو څخه، چې د اولس حق دی تیرېږي، او دا د اولس حق پښتو تر پښو لاندې کوي.

ستونځي شته خو دا ستونځی دقانون په څلوردیوالي کې د خپل ځان لپاره اوبی (حل) لري. پښتو ته په قانون کې د سراسري ژبې په څیر حق ورکړ شوی، که څوک یې د پښو لاندې نه کړي.

اوس نو اړونده موضوعگانې غواړو وڅېړو:

د ژبې پیدایښت

ژبه په ناڅاپي توگه منځ ته نه راځي، ژبه د انسانانو د اړتیاو سره سمه منځ ته راځي، د انسان د اړتیاو سره غبرگه وده کوي او پرلپسې توانمنده کېږي. ژبه د ښوونې او روزنې د ودې سره وده کوي او د پیدایښتي ژبې یا طبیعي ژبې څخه نوې کلیمې او لغاتونه منځ ته راځي. نوې کلمې یا د هغه پیدایښتي کلمو له یوځای ایښولو (ځنځیرونې) یا ترکیب څخه منځ ته راځي یا څه ورته نوې جوړېږي او یا یې له بلې ژبې رانیسی.

د هغه څه لپاره، چې په پیدایښتي ژبو کې ورته نومونه نه وي، هغه بیا د هغه چا په نامه یادېږي د کوم له خوا، چې دا نوي څه میندل شوي وي یانوي کشف شوي او یا منځ ته راغلي وي، چې ښې بیلگې یې د تودوخی درجي یووالي یا یوونونه (واحدونه) دي، چې

کالوین او یا خیلزیوس (سیلزیوس) ته ګوته نیولي شو. لکه څنګه چې د ژبی غښتلتوب د ودې سره تړلي همداسې د ټولنې وده هم د ژبي د غښتلتوب لاسته راوړنه ده یانې د ژبي وده اود دې ژبي د خلکو پوهنیزه وده یو بل سره سیده او په ځټ تړاو لري.

لنډ: د ژبي وده د هغې اړونده ټولنې وده ځان پسې لري او د ټولنې وده د هغې اړونده ژبي وده په ځان پسې لري.

راځی، چې اوس د ژبي لنډ پیژند ورکړو یا ژبه تعریف کړو

ژبه څه شی دی؟

پیژند (تعریف، له الماني دودن څخه): ژبه د نڅښو یو سیستم دی، چې د خلکو په منځ کې د پوهیدلو او پوهولو او همداسې د خپل اند څرګندونې او د بل اند باندې پوهیدنې، د پوهې ورکونې او پوهې لاس ته راوړنې لپاره ترې کار اخستل کیږي: ژبه یا څه ویېنه، فکر کونه، د خبرو، نڅښو او یا دروحيې (مخڅیرې) له لارې څرګندېږي. د اندیز یا فکري څه روښانه ونې لپاره یا وینا کیږي او یا یوه څیره کښل کیږي او یا بدن د غړو په خوزښت هغه اندیز څه روښانه کیږي.

د دې لپاره چې دا نڅښې او علامې ښه وپیژندل شي او ښه انسان پرې وپوهیدل شي، نو د ژبو ټولنه منځ ته راځي، چې په دې نڅښو – که د وینا له لارې وي، که کښل شوي وي او یا که د بدن د غړو د خوزښت له لارې وي – دا د همدې ژبې ټولنه ښه پرې پوهیدل شي.

داسې د نړیوالې ټولنې په کچه (کچه ناسمه ده، سمه یې سویه او یا سطحه ده) هم نڅښې شته، چې د نړۍ یا نژدې د نړۍ په سطحه پرې پوهول او پوهیدل کیدی شي. لکه د خوزنده ماشینونو، چې په لارو د هغو د خوزښت لپاره قوانین پلي شوي، چې نړیوال دي او دا په نڅښو خلکو ته د تلو راتلو لارې هواروي یا په ګوته کوي. د ویلو یا نوره هم ښه د خبرو کولو ژبو ترمنځ تخنیکي ژبي هم شته، چې نړیوالې دي، ښه بیلګه یې کمپیوتر یا شمیرونې دی، چې ژبه یې نړیواله ده. د داسې تخنیکي ژبو منځ کې به توپیر وي مګر د نړیوالیو یا نړیوالیتوب منځ کې یې کوم توپیر نه شته.

ترهغو چې نړۍ په ځانګړو ټولنو او قومونو وېشلې وي، د زیاتو ژبو ټولنې به وجود ولري او هرې ژبنۍ ټولنې ته به هغه د خپلې ژبنۍ ټولنې د ژبو نڅښې ښه د پوهیدنې وړ وي اوزر.

لنډ:

ژبه هغه اله ده، چې انسان خپلې هیلې غوښتنې او پوهه یو له بل سره خپلو منځونو کې روښانه کوي، یانې خپل اند بل ته روښانه کوي او د بل ځان ته رانیسي. دا کار د کتابونو، یو له بل سره خبرو، رادیو تلویزیون او . . . له لارې ځان (صورت) نیسی دا په دې مانا، چې ژبه د یو بل څخه د بیلو بیلو لارو له لارې د پوهیدلو او پوهولو اله ده.

دا پوهونه او پوهیدنه په کومه ژبه بڼه سر- یا ځان نیسي یا سر ته رسیږي؟

پوهونه او پوهیدنه په هغه ژبه بڼه سر ته رسیږي، په کومه ژبه چې څوک بڼه و پوهیږي او بڼه وپوهولی شي. دا به نو هرو مرو مورنۍ ژبه وي، یا د هغه اړونده قوم ژبه. دا په دې مانا، چې دا بیا بیتوپیره نه ده، چې دا ژبه دې یا دا وي یا هغه. دلته د مورنۍ ژبې غوره والي بڼه څرگند باید په گوته شي، چې انسان پرې زر څه زده کولی او زر څه ورزده کولی شي.

ژبه د پوهولو او پوهیدلو اله یانې څه؟

لوی څښتن انسانان پیدا کړي او دا یې بیا په قومونو ویشلی، چې د هر قوم سره یې د هغه قوم خپله ژبه پیدا کړي. د دې قوم وگړي په همدې د خپل قوم په ژبه یو او بل سره پوهوي. په همدې مورنۍ ژبه د هغه قوم وگړي، یو بل ته هغه زده کړي څه بنایي او دا نور په همدې ژبه، چې وربښول شوي دي زده کوي. دا کار په بله ژبه هم کیږي، خو دا کار پوره ستونځمن دی، چې د دې لیکنې له دننه به نوره هم روښانه شي.

هغه قوم چې ښوونه او روزنه یې په خپله ژبه دي، گړندی پرمخوډه کوي او هر څه زر ورته زده کیدی شي او زړیې وربښولی شي.

اجازه راکړی، چې دا خپل ځان د بیلگې په توگه راوړم او په دې هکله خپله ناتواني تاسو ته په گوته کړم، چې د نورو نزدې بڼه زده شوو ژبو سره یې لرم. زه د ژبو په زدکړه کې بنایي لږ ستونځي ولرم، خو بیا هم هغه خپله لاره پرې هواره-ولی شم.

ما د خپل ژوند د دوه پردې وخت څخه زیات له هیواده دباندې تیر کړی، مگر اوس هم زما لپاه لومړنۍ ژبه پښتو پاتې شوې ده او په الماني کې دا اوس هم ټيکه لیکنه نه شم کړی او په خبرو کې هم زیات ناتیکوالي لرم. دا اوس هم ماته زما ځوی اولور زما لیکنیز ناتیکوالی په گوته کړ، چې یو توری را څخه پاتې وو. گورو چې د خپلې مورنۍ یا لومړۍ ژبې غوره والی څومره راوتلی دی. په نامورنۍ ژبه کې د پوهنې زدکړه زیاته ستونځمنه ده، ځکه ستونځمنه ده، چې:

-- زده کړی په دویمه ژبه د ستونځو سره مل دي، په دویمه ژبه څوک بڼه نه پوهیږي، نو ځکه بڼه نه شي پوهیدلی

-- څوک به نوې پوهنه څنگه زده کړي، چې د پوهنې سره د ژبې نابلدتیا له امله د ننه خپل اریزې ستونځي هم ولري؟

دا به یواځې په یاد راوړم، چې ماته دا اوس هم هغه څه، چې ما په ښوونځي کې لوستلی، پوهیدل یې راته ستونځمن ښکارېږي. پوهیږو چې ښوونې وربښوونې، پرې پوهیدنه او پرې پوهونه په خپله مورنۍ ژبه کې څومره ساده او په بله ژبه څومره ستونځمن دي دلته

په یاد راوړم، چې ما زده کړې په پښتو کړي، خو په داسې پښتو، چې د نومونو په مانا نه پوهیدو، بې له تړاو کلمو څخه یې نور څه پښتو نه وو او لا تراوسه همداسې ده.

ژبه د پوهیدلو او پوهولو اله په دې مانا نه ده، چې گوندې مورنۍ ژبې دې هغه خپل غوره والی د لاسه ورکړی وي او دا دې بې پروا وي، چې څوک یو د بل سره په کومه ژبه پوهیدل او ورپوهول کوي یا غبريږي.

د دې لاندې، چې گوندې ژبه د پوهولو او پوهیدلو اله ده، دا د لیکلوست پښتانه څنگه پوهیږي؟

د دې لاندې د لیکلوست پښتانه هغه د خپلې ژبې غوره والی ته پام نه کوي (یا بې نه شي کولی). په خورا خواشینی به دا ووايو، چې په حکومت کې دننه پښتانه دي، که دباندې، یواځې د خپلې مورنۍ ژبې د غوره والی څخه نه بلکې د خپلې ژبې څخه سوچ تیريږي، حتی دا اوس هم خبرې نه پرې کوي اودا د مورنۍ ژبې غوره والی یې چې څوک منځ ته راواچوي هم ښه یې نه راځي.

پښتو د دولت په څلورديولۍ کې هم هغه خپل قانونی ځای نه دی نیولی، یانې د قانون ساتونکو اورگانونو یې په قانون پلي کوونې باندې پښه ایښوولی او تراوسه یې د قانون په ضد کار کړی، د لیکلوست ژبه نه ده سراسري شوی، چې دایې له قانون څخه ورکړ شوی حق دی. نو پښتانه لا تراوسه د مورنۍ ژبې غوره والی یا نه پیژنی او یا وايي، چې دا نو پرابلمونه منځ ته راوړلی او دا خبره هم یواځې پښتانه کوي. نور قومونه په دې پوهیږي، چې دا د پښتو حق دی، خو پښتانه یې نه پریږدي، چې دې ته اړوالی یې هم احساس کړی وي.

مور پښتانه لا تراوسه خپل ځانونه داسې غولولی شو لکه څنگه مو چې تراوسه دا کار کړی، چې مورنۍ ژبه دې دومره غوره نه وي، خو داسې فکر نه کوو، چې دا ژبه، چې خبرې پرې کوو، نو دا دې ولې پښتو نه وي.

ژبه د کلتور ښوونه او زده کړه ده، ژبه کلتور دی ژبه د کلتور په ککره کې ځای لري، نو له دې امله د پوهیدلو او پوهولو څخه ورزیاته ده.

Culture کلتور یا کلچر (لاتین کلمه ده) څه ته وایي؟

پیژند(تعریف): ۱) کلتور د ژوند د څرگندونې فکري یا اندیزه ټولګه ده.

۲) روزنه (تربیه) د ژوند نازکېول

۳) د بکتريي روزنه، چې د دې او نورو اړوندو سره یې موږ سر او کار نه لرو.

په کلتور پوهیدنه او د کلتور زده کړه، چی د ژوند څرگندونې فکري یا اندیزه ټولګه وي ، نو دا کار په پیدایښتي توګه په ژبه کیږي، یا د ژبي له لارې وړاندې کیږي، نو له دې امله ویلي شو، چی پخپله ژبه کلتور دی او د کلتور په ککره کې ځای لري.

کری شو چی ووايو ، چی د پښتنی کلتور په ککره کې هم ژبه ځای لري، که څنګه؟ چی نه یواځې په دولت، ښوونه او روزنه کې یی هغه خپل قانوني ځای نه دی نیولی، بلکې زموږ په هیواد کې ، چی پښتو د پښتنو شتون له امله سراسري رسمی ده هغه ورځنۍ ژبه نه ده.

په پوهنه کې پښتو- لکه څنګه چی اړین او قانوني دی- هغه خپل ځای نه لري، پښتو او پښتانه له پوهې وروسته پاتی دي. که ووايو، چی پښتانه کلتور نه لري، نو دا به بیځایه وي، ځکه چې هر اولس خپل ځان ته یو ځانګړی کلتور لري، ځانګړې ژبه لري او پښتانه هم د داسې یوه ځانګړي کلتور او ځانګړې ژبې خاوندان دی (په دې زیات نه غږیږو، چی پښتانه څومره لوړ یا ټیټ کلتور لري، موږ یواځې یوڅو ریښتیاوې دلته څیرو) او پښتو ژبه هم یوه خورا غښتلي ژبه ده، که چیرې د دې ژبې ویونکي په پوهه سمبال او غښتلي شي او دا ژبه له کاره ونه غورځوي او یا یی داسې له کار غورځونې ته پرې نه ږدي. خو که ووايو چی ډیرو پښتنو یا کم له کم له هغه زیاتو د لیکلوست پښتنو خپل پښتني کلتور پرېښودی او یا لږ تر لږه ورته غوره والي نه لري دا کار شوی. که ژبه ژوندۍ پاتی وي، وده وکړي، کلتور ژوندی پاتیري او وده کوي. چې ژبي وده نه وي کړې کلتور وروسته پاتی وي.

پښتو ژوندۍ پاتی شوې په غرو رغونو کې او همداسې مو پښتنی کلتور، چې پر مخ تللی او که وروسته پاتي دی ، د همدې غرو رغوپښتنو له برکته دی.

ژبي مري:

که کومه ژبه له اړتیا ولویږي، که کومه ژبه په ټولنه کې له دې ولویږي، چې د خبرو اله او نه وي، د خبرو لیکلوست څخه ولویږي، دا په دې مانا، چې په ټولنه کې نوره د پوهیدلو ه ژبه ونیسي، د دفتر څخه ووځي، د ښوونځي ژبه د پوهولو اله نه وي، یانې ځای یی بله وي، په لوړو زده کړو یانې پوهنتون کې خپل ځای ونه لري نو داسې ژبی د مرګ سره دا د نړۍ غټ مخامخ کیږي، چې ګران لوستونکی یی د تاریخي بیلګو سره ښه بلد دي دي اړتیاوو لویدل کلتورونه او ژبي، چې له منځه تللي یواځنی لامل یی د ژبي د کاره او او بس.

پښتو مري «؟»:

د دې سرلیک لاندې، چی «پښتو مري» ښایي ځنې پښتانه ښه لید ونه لري او د دوي په اند به داسې لیکنې د پښتنو زړونه وغورځوي او ناهیلی به راپیداشي، خو زما موخه د داسې لیکنو څخه او بیا د داسې سرلیک لاندې داده، چې موږ پښتانه خپلو ناتوانیو او د دې ناتوانیو لاس ته راوړنو ته په پام شو او پرې نه ږدو، چې ژبه مو په مرګوني رنځ رنځوره وي. لا تراوسه وخت دی که وغواړو او باید دا وغواړو. زه د ژبي په هکله ښه

ليد لرم ژوند مي ژبه ده نور څه راته دومره غوره والی نه لري، مگر دا چې مور پښتانه د کمي په رنځ کيړ يواو ژبه راباندې دومره گرانه نه ده، ځکه يې پريږدو. وخت له وخته تير نه دی يا يې همدا وخت دی، چې پښتو مو لا پوره له لاسه نه ده ورکړې او د پوهنيزه کيدو توان په پښتو او پښتو کي لا پوره پاتې دی، ځکه، چې دا په منطقه کي يو ستر قوم دی، که دې دليکلوسټ پښتو پښتو يا ټولو يا يې زياتو د لاسه ورکړې، نو په کلو او بانډو کي لا پښتانه زيات دي او ژبه ژوندۍ ساتي. نو زما هيله له دې سرليک سره دا ده، چې پښتو راباندې گرانه شي او دا ژبه مو د نړۍ د ژونديو او پوهنيزه ژبو په لړۍ (قطار) کي ودريري.

۱۲ په سلو کي پښتنو پښتو پريښودې که نور هم دا د ليکلوسټ پښتانه پښتو پريږدي، که څه هم دا د ليکنې له لور وي، نو پيداينستي ده، چې بيا نو پښتو مري، ځکه، چې هر دليکلوسټ پښتون، چې پښتو پريږدي، دا د پښتو لومړی پل دی، د مرگ په لور. مور پښتانه د نورو ژبو سره مخامخوالي (ضديت) نه لرو، خو خپله ژبه بايد راباندې گرانه کړو او وپوهيږو، چې پريښوول يې گناه ده.

لکه چې پورته مو گوته ورته ونيوله، ژبي مري، چې د هغې ژبي د ټولنې ژبنيزي اړتياوې پوره نه کړي، د ليک لوست او خبرو ولويږي، د ښوونې او روزنې ژبه نه وي او د دولت په څلورديوالي کي هم هغه خپل د اړتيا وړ قانوني ځاي غوره نه کړي او دا اړتياوې يې نورې ژبي پوره کړي.

د کلتور او کلتوري ودې يانې د ژبي د ودې ځای د هر هيواد مرکز وي. پښتو په کابل کي، چې د افغانستان زړه دی، له خبرو اترو لويدي، چې دا د قانون سپکاوی حتی غير قانونی کار دی. په کابل کي گورو، چې که دوه پښتانه هم سره يوځاي شي، يو له بل سره په پښتو نه غږيري.

که چيري يو پښتون د يوه غير پښتون سره په پښتو خبرې پيل کړي، سملاسي ورته ويل کيږي، چې په پښتو نه پوهيږي. دا که يو کس، چې ښوونه او روزنه ترې پاتې وي پروا نه لري، خو که څوک د ليکلوسټ خاوندان وي، نو دا کار هم د قانون سره مخامخوالي دی، چې بايد ونه منل شي.

دا غير پښتون هم بايد پښتو ته همداسې په درنه سترگه وگوري، لکه پښتانه، چې زموږ د هيواد نورو ژبو ته او همداسې په پوره کچه دري ته په درنښت گوري اود کوم پښتون څخه به وا نه وريدل شي، چې گوندې په دري دی پوه نه شي.

دې ته دې گران هيوادوال اجازه راکړي، چې زموږ د هيواد دري ژبي ته د يوې توانمندې ژبي په څير گوته ونيسم، چې نه يې څوک په تاوان خوښ دي، نه څوک بايد دا حق ځان ته ورکړي، چې د تاوان رسولو نيت يې وي، ځکه چې اجازه يې نه شته او نه څوک تاوان وررسولی شي، ځکه چې هغه پوره توانمنده ژبه ده او پښتانه هم همداسې نظر ورته لري. زموږ د هيواد ژبه ده او هرو مرو يې په همغه قانوني څلورديوالي کي درنښت په کار دی، له پښتو ژبي څخه نه کم او نه زيات.

دا چی پښتو مري، په لاندې توگه يې روښانه کولی شو:

پښتو د قانون په څلورديوالي کې د افغانستان سراسري ژبه ده. دا په دې مانا، چې د افغانستان دولت د دې ژبې او همداسې د قانون په څلورديوالي کې د نورو ژبو حقوقو ته بايد په درناوي وگوري او د ولتي ژبې په ځير بايد وگڼل شي. دې پسي به د افغانستان د حکومت دندو ته گوته ونيسو.

د افغانستان دولت او د پښتو ژبه

• وېد افغانستان په دې اوږده تاريخ کې پښتو په افغانستان کې د دولت ژبه نه ده پاتې ش. له مخې سراسري ژبه ده مگر په دولت پورې اړونده د پښتو په افغانستان کې د قانون • قانون په څلورديوالي کې ورته دا نن هم پام نه کيږي

دا چی ولي؟ او دا د چا گناه ده؟

بايد همدلته په گوته کړم، چې دا گناه د تاريخ په اوږدو کې او دا اوس هم يواځې د په ون په مخامخ(ضد) کار دی او قانوني بايد حکومت کې دننه خلکو ده، چې دا کار يې د قان ورته کتنه وشي، چې له دې کار څخه يانې د پښتو له پامه غورځونې څخه بايد راوگرځي • پښو لاندې نه کړي د او د حکومت په څلورديوالي کې د پښتو قانوني حقوق

په واک کې دننه پښتانه، چې په دري غږيږي، دا خو موږ نه رده وو، خو د پښتو موږ پوښتو، چې داسې • ريښوول يې د پښتو سره تيری او د قانون مخامخ خوزښت دی. نه شعور يا پوهه لکه پښتنو کې چې ده، داسې شعور نو زموږ نور په قدرت کې دننه ورو ولي ونه لري؟

جمهور ريس ښاغلی کرځی، چې خپل زيات وخت په دري غږيږي، پخوانی موږ لکه ی خلیلی هم بايد په پښتو غږيږي، چې پښتانه پوه شي، چې ولی زموږ ښاغلی مسعود او کلتور ته يې درناوی کيږي

: ورزياتوم، چې بيا هم له ډاره، چې هسې بې ځايه د فاشت له نومولو ډايريرم — دا دلته

ل دا گوره د کوم قوم په مخامخ(ضد) خبرې نه دي، له داسې خبرو بايد بده گټه وانه خست. انون موږ قانون بايد وپيژنو او په ق • کومي ژبې د لوړتيا غوښتنه شته شي او نه په کې د يو موږ يواځې او يواځې په دې ډول له يو بل سره له کينو ازاديدلی شو، چې • تلنه وکړو بل بايد دبل او يو د بل کلتور او ژبې ته د قانون په څلورديوالي کې احترام وي او هيڅ قوم به دا اړ نه شي او نه دې تيريدنی ته ځان اړ وگڼي، که نه نو بيا قوم حق باندې تيريدنی ته پښتانه که چيرې د بل ورور قوم ژبې ته تاوان رسوي، دا د • يو تل پاتی جنجال وي افغانستان د قانون سره مخامخوالی دی او بايد قانونی تلنه په ځان پسي ولري

• پښتو او دري د افغانستان دوه سراسري رسمی ژبې دی

سره له خپلې دري ژبې تير شي نو دا به يې له خپلې ژبې يا بل دري ژبې که چيرې تاجک خيانت کړي وي او يا يې کوم پښتون يا بل څوک دی ته اړ باسي چې گوندې په دري دی

دا يې حق نه دی او • نه کوي يا نه غږیږي ورسره خبرې نه شي او يا دی په درې لیکنه يې دې خبرې څخه تیریدني ته باید راو بلل شي، همداسی د پښتون هم دنده ده، چې له خپل ژبی تیر نه شي او نه د بل دې خبرې ته غوره والی ورکړي، چی گوندې، دې په قانون کی ځای ورکړ شوي ژبي باندې نه پوهیږي

غه او د بل او خپل حق ته په ه • کی ورته ټاکلی حق وپیژني هر څوک باید هغه په قانون ورکړ شوي حق قائل شي او کار ترې واخستل شي

وشي، لنډ : په واک کی دننه هم قانونمندی باید وپیژندل شي او په هغې باید هم هغسې تلنه په یوه د ژبو په هکله دا لږ غوره له دې امله ده، چی دا ژبه • که دا په هره ځانگه کی وي ونه قوم اړه لري او د ژبي په هکله قانون ته په درنه سترگه نه کتنه يا د قانون نه پلی ک ن زه وایم، چی قانون • احساسات راپاروي، چی دا بیا د دې ټولني په پوره زیان تمامیږي • قانون او بیا قانون پیژندنه قانونقلونه او ورسره سمه تلنه

ونو چې گوندې دولتي ژبه دې وي، دا حق یی دولت يا دولت، پښتو تراوسه دولت نه ده منلې • ترپښو لاندې کړی

سره پښتنی واکوالو او د ي د لیکلوست خاوندانو د خپل تاریخ په اوږدو کې د خپلی ژبي دي، که مینه نه ده بنولی حتی بیخي یی پریښودلی او د پښتو د لیک لوست څخه تیر شوي ترنن ورځې، نو د ډهلي تخت به یی هیراوه، چې د دا د احمد شاه بابا څخه راوښو ره کې چې ژبه یی په کک -افغانستان د غرو سرونه به یی وه یادیدل، مگر پښتنی کلتور سره یی کومه مینه نه ده بنوولی، نن هم همدا حال دی، چی په واک کی شریک -پرتو ده روري وایي ډایریږي، چی و پښتانه له پښتوتیر دي، په دلایلو به یی دومره ووايو، چې ځني خه ځني بیا د فاشست نامه څ • وایو، چی : وروري به وي خو حساب ترمنځ • به وړانه شي دوي په • ډایریږي او ځنو ته بیا ژبه کومه مانا نه لري، یاني پښتو ورته مانا نه لري ځانگړي توگه او په دولتي څلوردیوالي کی له پښتو تیر شوي، دا د قانون سره د الي(تضاد) دی چې پایله یی باید د قانون منگولو ته راکښونه وي، ځکه: قانونمخامخو نده ده، پښتو خو د افغانستان رسمي ژبه ده او دا د دولت د • دی لپاره دی، چی باید پلی شي د هغه قانون په څلوردیوالی کی کی چې د نورو رسمی یا هغه کلیوالي رسمي ژبو څنگ که دا کار هرې بلې ژبي ته هم ونه • کی د هلو ځلو دنده لري وده ورکړي او په دې لار وي باید شي، دا غیرقانونی کار دی او باید د دولت له مسئولینو څخه دا وپوښتل شي، حتي د • د قانون په چوکاټ کی د قان پر خلاف تلني له امله محکمی ته راکښل شي

ځای ورکړ شوی وي، وده نه چې په یوه هیواد کی قانونی -هره ژبه چی وي -یوه ژبه شي کولی، چی دولت دا قانون پلی نه کړي او قانون ته شا کړي یاني د قانون په مخامخ • څټ يا ضد) کار وکړي

که چیرې دولت دا کار نه کوي، نو بیا د دې اړونده ژبي د ویونکو دنده ده ، چې دولتي په دې لور باید کم له دا کار ستونځمن دی، خو • چارواکي حتی محاکمی ته راوغواړي • یی کمه هڅې وکړي، دا حق دی اوباید وغوښتل شي، دا د قانو پلی کول دي او باید پلی ش

د • دا خورا اړینه خبره ده • په واک کی دننه پښتانه وایي، چی گوندې دوي ملت جوړوي د ملت جوړونه • ژبي غوره والي اوس په دې وخت کی دومره اړین نه ورته بریښي

ي د هر افغان لپاره يو اړيک کار دی، نه يواځې د پښتنو لپاره او نه په دې نرخ، چې له ژبې قوم له ژبې تيريدنه د ملت جوړونې ته زما په اند زيان رسوي، ځکه چې دا د يوه ټير شي وو، چې ايا دا په دې ډول ملت يواځې پښتانه جوړوي، موږ پوښتنه کړه. د حق سپکاوی دی چې له پښتو تيريري او که زموږ نور په دې واک کې دننه وروڼه هم زموږ پښتو ته په داسې درنه سترگه نه گوري، چې د ملت جوړولو له خاطره په پښتو خبرې او ليک لوست وکړي او خپلې ژبې ته شا کړي؟ او که څنگه؟

ديوالي کې بايد څه وشي؟ د دولت په څلور

يا نوره هم بڼه: قانون په دې هکله څنگه قضاوت کوي

م دا چې پښتو رسمي سراسري ژبه ده په دې مانا، چې پښتانه په دې هيواد کې يو ستر قوم دی، چې په څومره والی يې نه غږيرو، خو دا چې ډير دی او له دې امله پښتو رسمي او ته راځي سراسري ژبه ده، نو دا ترې لاس

اول: الف: د افغانستان په دفترانو کې

ي او د افغانستان هر غړی، چې په دولتي څلورديوالۍ کې په کار بوخت وي، بايد په در نه پښتو وپوهيږي، چې څوک ورسره په پښتو غږيږي، دی ورته ونه وايي، چې په پښتو ا ي ٠ دري قانوني حق هم دی همداسې د ٠ پوهيږي، يانې په پښتو دې ورسره خبرې نه شي ی موږ د پښتو لپاره د قانون ٠ لکه چې د دري دا قانوني حق، چې له پوره څخه ورزيات دی دري حق څخه ورزيات څه بايد و نه غواړو، يانې په دولت کې دننه يو پښتون هم بايد يوه دی ژبی ته دا ونه وايي، چې گوندې په دري نه پوهيږي، چې دا کار تراوسه هم نه شوی ٠

ه پښتو ب: دا چې د پښتنو له امله دا ژبه رسمی ده نو هر پښتون بايد او بيا وایم، چې بايد پ نه د ليکلوسټ خاوند او يواځې په پښتو وغږيږي دلته هغه کسان ځانگړوالی لري، چې وي، چې د هماغه کس په ژبه بايد دا د ليکلوسټ خاوند ورسره وغږيږي

ی ري تير شي نو بيا د دري رسمي والی ته څه اړتيا ده او همداسه چيري دري ژبی له د اوداسي به پښتون، چې له پښتو تيريري، نو د رسمي والي اړتيا يې بيا له منځه بايد لاړه شي وشي، کهچېرې پښتانه ورته پام ونه لري

دويم: د ښوونې روزنې په څلورديوالۍ کې

نه او روزنه رگوټ کې بايد د پښتنو لپاره په پښتو ښوويه افغانستان کې، د افغانستان په ه دا حق د دري ژبې لپاره هم بايدوي ٠ شته وي، دا يې قانوني حق دی

د ښوونې ژبه مو پښتو نه ده پاتې شوې، دا د يوه ستر قوم ژبه په ښوونځي او لمنځتون(جماعت) او هر ځاي کې له ليک او لوست پاتې شوې ده

دولت خو دا چې د دې څارنه نه کوي، ٠ نې څارنه د دولت په غاړه دد قانون د پلی کو و کې له پخپله دا حق ترپښو لاندې کوي او په دولتي څلورديوالۍ کې يې پښتو په ښوونځي د دا په دې مانا، چې د پوره زياتي اړتيا سره سره د افغانستان دولتی ٠ پښو غورځولی هه نيولی، چې پخپله مورنۍ ژبه پښتو زده کړې ورتواک خاوندان د پښتنو لپاره د دې مخ

په دې هکله هره پلمه بې ځايه او د قبلولو وړ • شوني کړي، چې له دندې يې سرغړونه ده • نه ده

دریم : پوهنتون کې

څير قانوني حق لري، چې د افغانستان د هرگوت پښتو د افغانستان د رسمي ژبې په گورو، چې په ځانگړي توگه کابل او • پوهنتون کې درسي ژبه وي او همداسې دري يو همداسې نورو زياتو ولايتونو کې لاتراوسه پښتو د درس ژبه نه ده پاتې شوی داسې پښتو سره د هغو پدا د قانون • څو پوهاند يا استادان دي، چې خپل درسونه په پښتو ورکوي پښتو خو • مخامخوالی (تضاد) دی، چې په پوهنتون کې درس ورکوي، خو په پښتو نه دې که خپله پښتانه په • لکه د پخوا مو چې وويل د پښتنو له امله رسمي سراسري ژبه ده ونه دريږي او د واک خاوندان يې پاملرنه ونه کړي، خو پيداينستی (طبيعي) ده، چې له اړتيا لويږي مري، ځکه چې

په پوهنتون کې بايد درس ورکونه او درس نيونه او بيرته ورکونه څنگه وي ؟

دا په دې مانا، چې • موږ په افغانستان کې دوه ژبي رسمي سراسري لرو، پښتو او دري د دې نورو • پښتون درس ورکونه او زده کړه په پښتو کوي او دري ژبې يې په دري ه خوښه ده، چې ورښوونه او د ښوني نيونه او بيرته ورکونه څنگه قومونو وگړو بيا خپل کوي، خو د قانون له مخې، چې پښتو کم له کمه لومړنۍ ژبه ده هغوي هم بايد د خپلو ځانونو او راتلونکو د اسانتيا لپاره هم ومنی، چې درس ورښوونې او زده کړې په پښتو موږ دې کار ته د قانون له مخې ټول وکړي، دا د ملت جوړنه کې هم غوره لور لري او • رابولو

دا چې په افغانستان کې دا دوه ژبې سراسري رسمي ژبې دي، دا د پوهنتون لپاره هم • ولري قانوني شکل لري، چې ترې تيريدنه يې ناقانوني ده او هم هغسې تلنه بايد ځان پسي

که نه دري ژبې په دري، لنډ: پښتانه بايد درس وروکونی او درس نيونی په پښتو کړی او تو دا داسې ده ، چې پښت • نو بيا د دې ژبو سراسري کيد لپاره بايد اړتيا نه وی حس شوي ي او ژبې زده کړي هم خپلې زده کړې بايد په پښتو بيرته ورکړي، که استاد يې پښتون و همداسې دري ژبې زده کړی هم بايد خپل هر څه په درې سرته ورسوي، بې • که تاجک دي، چې په پام کې ولري، چې استاد يې د کومی ژبې خاوند دی له

ی تاجک استادان او زده کړي بايد د خپلې ژبې سره مينه ولري او ترې تير نه شي، همداس پښتانه استادان او زده کړي بايد له پښتو تير نه شي او هيڅ څوک بايد د خپلې ژبې • ي هم بايد څوک دا تيريدنه ونه مني پريښوولو ته اړ نه شي او د هيڅ ډول زور لاند

د ژبې غوره والی

سويه (له اول : دا چې ژبه د کلتور په ککره کې ځاي لري او کلتور د يوه هيواد د پوهني په گوته کوي، نو ژبه په پوهنه کې زيات (دې مخه مې کچه ليکلي وه، چې ناسمه ده

غوره والی لري، ځکه چې: په خپله ژبه زده کړه ساده وي او زده کوونکي اوزده کړی
 • هره پوهنیزه موضوع ښه راښوولی شي

• دې لاندې ته د گرانو لوستونکو پام را اړوم او د پښتنو ستونځي ته گوته نیسم

لی ته دومره پام نه کوي، ځکه، په دولت کی او له دولت دباندې پښتانه د ژبي غوره وا
 چې پښتنو د تاریخ په اوږدو کې د کمی احساس پیدا کړی، پښتو یې پریښوولې او د بل
 تون پښتو څلور یې غوره بللی، چې اغیزې یې په راتلونکي زیږنده باندې خورا زیات دي
 • خپل ځان له دې نه دی ژغورلی، چې څوک ورپورې ونه خاندې او بې عقله ونه بلل شي
 دا د افغان غول نومونې څخه د تختیدني لار یې پښتو پریښوونه کی لیدلې یا نه چې
 هوښیار وي او له دې امله یې احترام وشي، نو پښتو پریږدي، چې دا د پښتو ژبي غوره
 • والي له منځه وړي

• دویم : د ژبي غوره والي په لومړنیو زده کړو کې خورا غوره اود پام وړ او اړین دی
 گورو، چې د پښتنو کوچنیانو څخه تاجک • رڅوک په خپله ژبه هرڅه زر زده کوي ه
 پښتون • کوچنیان ، په ځانگړي توگه کابل کې، چې ښوونه یې په دري ده چټک زده کوي
 • د درس په پیل کې په دري نه پوهیږي، نو په نه پوهیدوني ژبه به څنگه زده کړه وکړي
 لږ وای، چې پښتو یې بیخي پریښودې وای ، خو دا که چیرې پښتانه په کابل کې دومره
 دباندې کار بیا دې پښتو پریښودو پښتنو ته هم ساده کیده، خوچې کوچنیان په کور او د کور
 نه په پښتو روځنی ستونځي اوبی (حل) کوي، نو بله ژبه بیا که هرڅومره اسانه هم وي
 • شي زده کولی

د اگست څخه وروسته می شپږ • ز ک ۲۰۰۴ په دې هکله به زه په کابل کې ، چې د
 • میاشتي تیري کړي، خپلې لیدنې کتنې گرانو لوستونکو ته وړاندې کړم

راغلل، د پښتنو کوچنیان، چې له میندو پلرونو سره ، دزیاتو کالو جنگ وروسته کابل ته
 ول، ندا چې په کابل کې درسونه په پښتو نه وو او دا د پښتنو کوچنیان په دري نه پوهید
 ه چې دوي به • میندو پلرونو یې خپل کوچنیان، کم له کمه دوه کاله راتیټ ټولگيو کې واچول
 ی له د نورو کوچنیانو سره کښیناستل پیدایښتي (طبیعي) ده، چې زوریدل به ، ځکه ، چ
 • یوې خوا په دري نه پوهیدل او له بلې خوا به د نورو همتولگیوالو څخه لوي وو

راوړنه څه ده؟ لرنه یا پسی د دې کار په ځان

دا پښتانه زده کوونکي، نو باید ځانونه کم حس کړي او دا د کمی رنځ همدا د ښوونځي د
 وه دا پښتانه کوچنیان نو په ډیرو ستونځو سره ځانونه و ی • پیل څخه د ځان سره اخلی
 • پوهنیز ځاي ته رسولی شي

ه شي کولی، دا چې څو کاله دوي خو د دري ژبو زده کوونکو سره اصلاً سیالي ن
 و خو وروسته پاتی او له دې برسیره ځان ته په هغه ځاي بیا نه شي قائل کیدی، چې ی
 • تاجک یې لري

په کابل کې د درس سیستم، چې طبعاً غیرقانوني دی

چې ،لپاره په کې په پښتو زده کړې لیکلوست ځای نه وو غیر قانونی په دې،چې د پښتنو دا جرأت د پښتنو کوچنیانو میندو •پښتانه یې د کمۍ په رنځ اخته کړي او کوي یې اوپلرونو هم نه دی کړی، چې راپورته شي او دا خپل حق له دولت څخه وغواړي او دولت •خو تل په پښتو په پښو ختلی دی

داسی وو، چې په هغې هغه تاجک کوچنیان هم نه شو پوهیدلی، له یوې خوا یې کتابونه :پښتانه خولا څه کوي

: بیلگه

راوسه د دویم ټولگي لپاره کتابونه(دې ته مو گوته ونيوله، چې درس په پښتو نه وو او لا د پښو لاندې کوي) ، چې دري لیکل شوي وو، په هغې هغه تاجک مور د دا قانون دولت •ي خورا لوړ درس یې نه وي ویلی پوهیدی نه شي اوپلار هم، چ

انیول د دویم ټولگي کتاب د سعدي په شعرونو پیل کیدل یا نوره هم ښه له پنځکتاب څخه ر شوي وو، چې پیل یې داسی دی

کریمابېخشای برحال ما که هستم اثر کمندی هوا

د دریم ټولگي کتاب یې داسی پیل وو

رانیمنام حق بر زبان همی

زه ډیره بخښنه غواړم، که په لیکنه کې مې کومه ناتیګوالی راوستې وي، زما هم درې (داسی ښه نه ده زده، خو پوهیدنه او پوهونه پرې کولی شم

زما د ترور ځوي په کابل کې اوسیده، چې زامنو سره به یې کله کله د لوست مرسته یما باندې به گیر وو او له دې څخه چې ترڅو زه هلته وم راونه کوله، نو په همدې کر دا پریرده بل ځای ما ورته وویل، چې •ووت، ځکه، چې د ځوی سر یې نه پرې خلاصیده ی د کتاب بل ځای خو به بیا ساده وي، خو دی په دې ښکیل وو، چې په پیل ی •ته لاړ شه •پوه نه شي، نو بیا ورسته ورته ستونځی پېښیږي

گران لوستونکي دې ته پام وکړي، چې دا څومره زورونکی او ستونځمن کار دی او •تاسو باور وکړی، چې زما خوب یې له ځان سره همداسې د ستونځو په لور وځغلاوه

ما د ښوونځی د دویم او دریم ټولگي دا کتابونه، چې طبعاً په دري دي د پوهنی وزارت ل(خستل او د علومو اکاډمی ته می له ځان سره یوورترڅنگ د کتابونو پلورنځیو څخه وا اړه دا دې دلته په گوته شي، چې ما دا شپږ میاشتی د پوهني اکاډمی کې د دندې په توګه بیک •(تیرې کړلې

هلته مې دا کتابونه هغو د پوهی خاوندانو ته وښوول اوومي ویل، چې : داخو د دري ژبو تنو ونه یې داسې ستونځمن پیل کیږي او د پښزده کوونکو سره خورا تیری دی، چې درس و زده کوونکو سره سوچ کفر دی او د دولتي چارواکو څخه خورا تیری او د پښتو تر پښد د لاندې کول اود پښتنو کوچنیانو راتلونکي بې برخلیکه کول دي او د هغوی د ناپوهی او دولتي چارواکو ده، چې دا بیا هم وایم، چې دا ستره ګناه د •کمۍ رنځ باندې ګیرول دي

ت دلایل یې پښتانه او دولۍ تر یوې کچې پښتانه میندې پلرونه هم دا ګونه په غاړه لري زیات راوړي، چی دا یا هغه دلیل دی یا دا، مګر د چا تحقیرول بیا په ځانګړي توګه د و زما دا حالت چي ما لیدلی ، د ۰ یانو تحقیرول هیڅ د مننې نه دي او باید ونه منل شي کوچنۍ کینه یې راپارولی

ی نه زه ما په کوچنیوالي کی پنج کتاب، گلستان ، خلاصه او قدری لوستلي، خو په مانا یې په خلاصه او قدری یو څه پوهیدل، ځکه ۰ پوهیدلی یم او نه زما استادان پرې پوهیدل ه دا باور وکړی، چی ز ۰ چی هغه ژباړل کیدل، په پنج کتاب او گلستان خو هیڅ نه پوهیدل باندې نه پوهیدم او نه پوهیرم (هیله ده، چی ټیک به مې «کمند (ي) هوا «اوس هم په رای لیکلی وي) نو یو داسی کوچنی به ، چی په هیڅ کلمه دري باندی نه پوهیري څه زده کړوچی ناروغی ازاد وي شي او څنګه به له

ی ژبی دلته په المان کی پښتانه کړی شي ، په پښتو ژبه ازموینه ورکړي، د دریمی یا دویمه پرځای او په افغانستان کې خو د قانون له مخې دا لومړی ژبه ده، نو پښتانه ولی داسی ځانونه کم بولی اوولی د دې کمی رنځ څخه ځانونه نه خپلواکه کوي، د قانون په بنسټو په المان یا کم له کمه په نورد راین وستالان کې پ ۰ وردیوالی کې نه زیات او نه کمځل د دویمې او دریمې ژبې په څیر پیژندل شوي او دا دلته د اوسیدونکو پښتنو له برکته

جه څه دا چې زموږ پښتانه کوچنیان په پښتو لیکلوسټ نه لري ، د دې لاس ته راوړنه یا نټی ده؟

د رنځ په پوره روښانتیا ویلی شو، چې د کوچنیانو روحیه به بیخي خرابیږي، د کمې دا خو یې ځنې ځانګړوالي به یې شته وي، چ ۰ سره به ګیريږي او یا به بیخي له بنسټونځي پاتیري ۰ کوچنیان به ځانونه ښه رسولی شي، چې د ما سره یې بیلګي شته

وه ۰ یاد کړ او وی ویل، چی: په ید کابل پوهنتون یوه پوهاند خپل پخوانی وخت را پ وخت کې په پوهنتون کې ترسلو زده کړو شاوخوا په لومړي سمستر کې ناکام شول، د هغو له جملی یوازی یو تن تاجک وو، چې هغه هم له هرات څخه راغلی وو، نو وګوری ۰ دا ستونځي او دا د کمی مرض سرچینه، چې پښتانه ورسره خپل هیواد کې ګیردي

لي خپلو تاجکو ورونو ته په پوره درناوي قایل یم، ځکه چی دوي د خپل کلتور او خپله ژبې سره، چې د کلتور په ککره کې ځای لري مینه لري او دوي او ژبی یې پوره وده کړې او نور هم د ودې په لور روان دي، د کمی مرض څخه ازاد دي، د ژبې سره مینه کړه موږ پښتانه هم باید له خپلو هیوادوالو څخه دا زده ،لري او دا نه ترې تیریدونکي مینه وکړو او له پښتو سره مینه پیدا کړو

هرڅه له مرکز کیري، د یوه هیواد هر پرمختګ یا وروسته والی د مرکز د کړنو لاس ته راوړنه ده

نو د ژبې په هکله څه باید وکړو ؟

ري، کم له کمه هغه خپلې لومړنۍ لومړی : پښتانه، چی په ښار کې له هرچا سره مخ کی یې خبرې باید په پښتو پیل کړي، که بیا یې ځان د قانون په څټ اړیین باله او پښتو دا د ،په دې هکله باید په کابل کې تل داسی تبلیغ شي ۰ پریښوله هغه ته دې بیا پام وکړي

انه پښت • تیت پانوله لاري او همداسې د لیکنو ، اخبارونو او مجلو له لاري، لنډ او اغیزمن ا دي نه خپه کيږي، که څوک ورته ووايي، چی په پښتو نه پوهیږي، خو د خواشینی ځاي د • دی، چی پښتانه له پښتو تیر شي

مخ او د نورو غوره ځایونو تر مخ دویم: په کابل کې په ځانگړي توگه د پوهنې وزارت تر اړ باید نا باید په کابل کې د پښتنو کوچنیانو لپاره د پښتو لیکلوست غوښتنه وشي او دا د • پریکړونکي دوام وکړي، تر څو دا قانون پلی شي

دریم : په همدې ډول باید د کابل پوهنتون، د پولې تخنیک پوهنتون او د لوړو ښوونو ادا نې خبری شي او دا تل، چی په کی لیکلي وي: د پښتون استی کې مخ په جوړښتونو دنده ده، چی خپل درسونه په پښتو ورکړي، چی دا امر قانون کوي او داسی باید وي

دنده هم ده، چی د زده کړو بیرته ورکونه یانی ازموینی او پښتون همداسې د زده کړي د لپاره همداسې امر باید نورو درې ژبو او داسې نورې په پښتو بیرته ورکړي او د تاجکانو وي، چی خپل کارونه په دري سرته ورسوي

پښتو پوهنیزه کیدنه

ډاکتر ماخان میری شینواری

پښتو باید په پوهنه کی د پښتنو د اړتیاو پوره کیدنی جوگه وي، که نه، نو بیایي باید پریږدو • ژبي همداسې له منځه ځي، چی اړتیا ورته نه وي او بله ژبه یې دا اړتیاوي پوره کړي •

د یوه قوم وده او د هغه قوم د ژبي وده یو له بل سره سیده او په ځت اړیکي لري، دا په دي مانا، چی د یوه قوم ودې سره د هغه قوم ژبه وده کوي او په ځت: د یوه قوم ژبه، چې وده کوي، نو دا د قوم وده ځان پسي لري (بخښنه غواړم، چی دا می شمیرپوهنیز ولیکه، چې د سیده او په ځت اړیکو څخه وغیریدم). په خپله ژبه لیکلوست له دي امله هم اړین دی، چی له یوې خوا ژبه ژوندی پاتیري او له بلې خوا ژبه اسانیږي، چی دا د ژبی اسانول بیا په ځان پسي د قوم پوهنیزه - او زر وده هم لري • موږ پښتانه هم دي ته باید خپل پام راوگرځوو، چی ژبه مو پوهنیزه شي، ساده شي، چی زر پوهوړ کيږي او پښتانه د کمی ناروغی څخه راباسي، روحیه یې قوي کيږي، د ژبی او د قوم او همداسی د قوم د روحي ودې په ساده ډول لوړیدلی شي • بی له پوهنې د قوم هراړخیزه وده که ناشونی نه وي کم له کمه خورا ستونځمنه کيږي او پڅه کيږي •

پښتانه له یوې خوا د پوهنې څخه وروسته پاتی دي او له بلې خوا کومو پښتنو، چی پوهنه خپله کړي هغه یې زیاتو په پښتو نه ده زده کړي، چی له دي امله پښتانه په پوهنه کې د پښتو پوهنیزو ترمینولوجیو څخه لرې پاتي دي یا نوره هم ښه: پښتنو هڅه نه ده کړي ، چې په پښتو کې پوهنیزې ترمینولوجي وړمنځ ته کړي او همدا ناپوهوړ ی نومونی یا هغه نومونه یې چی په مانا یې نه پوهیږي یا یې په ستونځو په مانا پوهیږي، تراوسه ساتلي • دا چی دا کار تراوسه ولې پښتنو نه دی کړی زیات دلایل به ولري، خو هغه یې زه دلته نه

څيرم، يواځې دومره وايم، چې پښتنو خپلې ژبې ته په پوهنه کې غوره والی نه دی ورکړی او بې د تراوکلېمو يا ترنکلموڅخه نور څه په پوهنه کې نه کاروو، دا کلمه نه لیکم چې نه يې لرو بلکې نه يې کاروو، دا ځکه چې زياتي پوهنيزې نومونې - په تيره بيا د لومړنيو زده کړو لپاره - په پښتو کې تراوسه ساتلې پاتې شوي او شته خو موږ نه دي رامنځ ته کړي او تراوسه هغه خپلې د پرديو راياتې په پوهنه کې ورسره بلدي پردی پرې نه پوهيدونکي نومه ونې کاروو. تراوس دا کار په پښتنو کې چا نه دی کړی، چې ژبه يې پوهنيزه شي.

ما په دې اخرو کالونو کې زيار باسلی دی، چې د پښتو پوهنيزه کيدنه کې خپلې هلې ځلې وکړم، زه په دې وتوانيدلم، چې په خپل مسلک شميرپوهنه(رياضي) کې د لسو کتابونو(اوس له څلوېښتو اوښتي) په راټولونه او ژباړه بريالی شم. (زما لومړی راټولونه په نږدې ۹۰۰ مخونو کې چاپ شوې، دا کتاب زيات پراخه شميرپوهنيزه خونديونه (متن) لري، دا ډاډ هم بايد گرانو هيوادوالو ته ورکړم، چې په دې سويه کتاب زموږ په گاونډيو هيوادونو کې نه دی چاپ شوی(دادي راته گران لوستونکي اجازه راکړي، چې د خپلو ليکنو لپاره تبليغ وکړم، دا هم د هيوادوالو وپوهنې ته د راکښنې او ډاډ ورکونې له امله، چې پښتو د پوهنې ژبه ده او دا توان لري، چې پوهنيزه شي، که چيرې پښتانه وغواړي)) ما دا کتابونه په پښتو ليکلي، دا په دې مانا، چې شميرپوهنيزې نومونې مې له پردی ژبې په پوهنه کې ورسره بلد نومونو، چې په مانا يې نه پوهيرو، په خپلې په پوهنه کې ورسره نابلدې ژبې، چې پرې پوهيرو اړولي. موخه داده، چې ما شمير پوهنه په ټوله مانا، تر کيدونکي پولې پورې په پښتو ليکلې او ژباړلي. موږ- لکه چې گوته مې ورته ونيوله- په پوهنه کې د خپلې ژبې سره بلد نه يو مگر ژبه مو دا توان لري، چې مسلکي- کم له کمه هغه لومړی نومونې، چې د لومړيو زده کړو لپاره اړين دي- په پښتو ونومول شي. زه له پيله داسې پيل کوم، چې موږ پښتانه سره وپوهيرو، چې دا نومه ونې تر کومې سويې پورې سماندیزې(منطقي) دي او منل کيدی شي.

يادونه: د منلو وې دلته اړين ځکه نه دی، چې دا څه چې ته د نورو ژبو انډول په خپله ژبه لیکو، چې تراوسه نه دی ليکل شوی، دا بايد همداسې وي، يعنې دا همداسې دی او منل کيدو ته اړتيا بايد ونه لري او نه يې لري.

دا چې موږ د ټولو پوهنو په تيره بيا د شميرپوهنې سره په خپله ژبه نابلد يو، نو له پيدايښته (طبعاً) دا څه چې راته پاتې دي او يا څه چې لرو، هغه د شميرپوهنې مسلکي خلکو له خوا منځ ته نه دي راغلي، که غواړئ وبه وايم، چې زيات کار يې کړی دی، خو د شميرپوهنې قانونمندی ته په کې پاملرنه نه ده شوې او يا نه شوه کيدی.

دا هم غواړم په ياد ولرم، چې ما دا څه په خپلو شميرپوهنيزو کتابونو کې د هرڅه يانې تر ښوونو پورې روښانه کړي، خو د دې لپاره، چې يو بل سره يو اند ته ريشو، اړين گڼم، چې دا لږ وڅيرم، په دې موخه، چې خبره مو سره يوه شي او راټلونکو لپاره دا ستونځې اوبی (حل) شي.

د يو څه يا په ټوليزه توگه د شيانو نومونې يا د پيدايښتي ژبې څخه رانيول کيږي او يا که دا نومونې په پيدايښتي ژبه کې نه وي(که دا هره ژبه وي بې پروا ده) دا نومونې بيا خپلې

ځانيزې لارې لري. ځنو شيانو ته چې نوي پيژندل شوی يا تعريف شوي وي، که هغو ته په هغه اړونده پيدايښتي ژبه کې نوم نه وي، نو بيا د هغه چا نوم، چې دا څه يی د لومړي ځل لپاره پيژندلي، ورکول کيږي، لکه د خيلسيوس يا سيلزيوس د تودوخۍ درجه او همداسې د کالوين د تودوخۍ درجه يا هغه لکۍ لرونکۍ ميتيوريت يا که غواړۍ ستورۍ، چې ځمکې ته نژدې راغی د لومړي ځل لپاره د «شومخر» له خوا کشف يا وميندل شو، چې له دې امله د شومخر (انگريزان يې شوميکر بولي) په نامه يادېده. گران لوستونکۍ به له داسې نومونو سره پوره بلد وي. داسې بيلگي زياتې شته لکه د يو ډول زور، چې په ماخ کچيري او ماخ (مخ) يو اتريشي فزيک پوه دی يانې په فزيک کې يو د کچ يووالی يا يوون (واحد) ماخ دی. موږ بايد د پښتو نومونو ته هک پک نه شو. غوره په نومونو کې د هغه شي پيژند يا تعريف دی. د پيژند له مخې يو څه پيژندل يا ټاکل کيږي، چې په دې کې بيا د نوم سره ساده بلديده کيدونکې ده.

زه په الماني نومونو ښه پوهيږم نسبت و عربي نومونو ته، چې زموږ په هيواد کې، په دري ژبه کې نه دا چې ورځني (مروج) دي، بلکه خپل کړي يې دي او له هغې څخه سم پوهيدنه زما لپاره پوره ستونځمنه ده. زه له دې امله هڅيږم، چې دا نومونه تر کيدونکي پولي پورې په پښتو وليکم او که نه بيا نو هغه په نړۍ کې ورځنی بلد نومونه رااځلم، چې هغه د گرانو لوستونکو تل په کار راځي. د پښتو نومونو څخه بايد ونه ډار شو، دا کار که څه هم ستونځمن بريښي، ناشونی نه دی او باور وکړی، چې يو ځل موږ ورسره بلد شو (دا کار د ځوانو زده کونکو لپاره بيا پوره ساده او له لومړي سره پوهوړ دی) بيا پوره ساده هم دی او د ستونځوبيو (دستونځو د حل) لار مو يواځې همدا ده، چې د لومړۍ سره بايد د پوهنې سره په پښتو بلد شو بيا به زموږ کوچنيان دا ستونځې ونه لري. موږ په ښوونځۍ کې نه پوهيدو چې مثلث به نو څه وي؟ خو د پيژند له لارې رابندول کيده. له درې گوډي يا درېگوټي او که غواړۍ: دريکونجي څخه به سملاسي پوه شي، چې دا په يوه هواره څرنگه څيره ده، چې درې گوډه يا گوټه يا کونجه لري.

گرانو هيوادوالو !

که چيرې وغواړو، چې ژبه مو پوهنيزه شي، بايد پوهنه په پښتو شي. دا په پښتو نومونه په پښتو پوهنيزه کونه کې ور دننه کونه اړيږي دي. وروسته به بيلگي راوړم، چې که دا نومونې په پښتو نه شي، پښتو مو ټټي يا په کراره- د ليکلوست پښتنو منځ کې - مگر له منځه ځي، ځکه، چې په غير له تړاو کلمو څخه نور څه په کې د پښتو نه شته او د دې يو لامل دا دی، چې زياتو پښتنو زده کړې په پښتو نه دي کړي او له بلې خوا تراوسه دا هڅه نه ده شوې، چې هغه د پوهې سره بلد پښتانه يا په بل ډول په پوه سمبال (سنبال) پښتانه دا

پوهنه سمه په پښتو کړي يانی د تراو کلمو څخه پرته يې نومه ونې هم په پښتو کړي. دې ته به بيا هم گوته ونيسم، چی دا نومه ونې، چی په پښتو نه شي، زموږ راتلونکي پښتو له لاسه ورکوي. گورو، چی دا اوس همدا پښتانه مقاومت کوي، چی دا پښتو نومه ونې دې پښتو پوهنو ته نه راننوخې او لامل يې دا دی، چی دوي نه غواړي د پښتو نومونو سره يا ځانونه بلد کړي او يا يې د پښتو نومونو سره ستونځې پام ته راځي، چی دا ډول اندونه زما په اند سم نه دي. پوهنه په خپله ژبه ساده او زر پوهور کوي. د دې څخه موږ پوره ستونځې ليدلي، چی دا نومه ونې دا عربي راته همداسې ناپوهور وي لکه د المانی. زه په شميرپوهنه کې د دې پوهنيزو نومه ونو سره بلد شوم، چی پيل مې وکړ، شميرپوهنه په پښتو وليکم او په شميرپوهنيزو نومونو هم وپوهيدم، چی څه څه ته وايي.

د دې لپاره ، چی ښه بلد شو، چی پوهنه او همداسې شميرپوهنه په پښتو څومره ساده او اړينه ده يو څو بيلگي راوړم او دا بيلگي هغه په پوهنه کې ورسره بلدي پردی ناپوهوری ترمونلوژي او په دې نوي په پوهنه کې ورسره نابلدې پوهورې پښتو وليکم .

په شميرپوهنه کې بيلگي، هغه چی ورسره بلد يو مگر زيات وخت يا تراوسه مو يې په مانا نه پوهيدلو ته مو ځانونه اړين نه دي بللي:

دايره : د يوې سطحې د تمامو نقاطو سيټ ته، چی له يوې نقطې داسې په نامه مرکزي نقطې څخه يې فاصله، چی شعاع يې بولو مساوي وي، دايره وايو.

گورو، چی په پورته بيلگه کې له : د يوې، ته ، چی له، څخه ، وي، بلل، ۰۰۰ نور څه په پښتو نه دي. يانې هغه څه، چی پوهنيزه غوره والی لري، په پښتو نه دي او يو د ښوونځي زده کوونکی يې په مانا نه پوهيږي ، زه دا اوس هم کله کله په فکر کې شم، چی «نقطه» به په «ط» وي او که په «ت»

زما ليکنه :

گردی: د يوې هوارې د ټولو ټکو ډيری ته، چی له يوه ټکي، داسې په نامه منځتکی څخه همغه يا برابر واټن - چی وړانگه يې بولو - ولري گردی وايو.

دا هم غواړم په ياد راوړم، چې موږ په کلو کې دايره نه ده پيژندلې او د کلی خلک اوس هم نه پرې پوهيږي، چی دايره به څه شی وي. دلته، چې کله کله د افغانانو سره په موټر کې ناست يم، نو کله، چې په يوه گردې راشو، نو دوي نه وايي، چې له دې دايږې بلکه وايي ، چې له دې گردی زيات وخت زموږ پښتانه، چی کله کله د مرکزي نقطې په ځاي منځتکی واورې ، نوخاندي، دا ځکه، چی منځ ټکی يې له خپلې ژبې دی او تراوسه يې منځتکی نه دی اوريدلی. څوک چی څه د لومړي ځل لپاره واورې ورته بل ډول

بنسکاريږي، مگر دا بايد په گوته کړم، چی هر یو پښتون په منځتکي پوهیږي، که څه هم ورته هکپک شي.

گورو، چې دا ټول په پښتو او له ستونځو ازاد دي او که څه ځاي کي ستونځی ولري، هغه زر اوبیور (حل کیدونکی) دي. دې پردیو ناپوهوړو نومه ونو ته ما په دې هکله یوه کتاب هم « شمیرپوهنه له عربی په پښتو » د نامه لاندې لیکلی، چې هغې ته هم د گرانو لوستونکو پام را اړوم. دا خواشینی به همدلته وکړم، چې کوم کتاب، چې په پښتو لیکل کیږي، د هغه چاپ کتابونو (تیراژ) د زرو څخه نه جگيږي، چې د هر چا لاس ته نه شي ورتلی. زه په دې پوهیږم، چې زما کتابونه به هم د لږو لوستونکو په واک کي وي او هر چا ته به یې پیدا کیده هم ستونځمن وي. دا زما د شمیرپوهنې کتابونه کم له کمه د کابل، خوست، کندهار او ننگرهار پوهنتونونو کي د لوستلو لپاره شته.

یادونه: موږ په افغانستان کي، چې شمیرپوهنیز نومونه عربي دي، په سیده کرښو رابندي څیږي د اړخونو له مخی (د اضلاعو) له مخی (څیړلي. زه دا سیده کرښو باندې رابند نومونه د گوډ (گوټ یا کونج) له مخي څیرم، چې موږ پښتو ته دا کار ساده والي پېښوي، نو له دې امله زه درې گوډی، څلورگوډی، پنځه گوډی او ډیرگوډی وایم، چې وروسته به بیا پوره روښانه شي.

د بیالوژي څخه یوه بیلگه (تراوسه): که په یوه مرطبان (مرتبان؟؟) کي یو ممبران کیږدو او د ممبراب یوه طرف ته د مالگي غلیظ محلول واچوو او بل طرف ته یې رقیق، نو گورو، چې د مایع حرکت د مالگی له رقیق محلول څخه د مالگي د غلیظ مخلوط یا محلول په طرف صورت نیسي.

له دې وروسته وړاندیز:

که چیرې په یوه لوبني کي یوه پرده (دا به ژویزه پرده وي، چې اوبه یا بل بهیدوني) مایع، خو نه اوبلن) ترې تیریږي) واچوو او د پردې یوه لور ته ټینگ ملگوبی واچوو او بلې لور ته نری ملگوبی واچوو، نو گورو، چې د بهیدوني خوزښت له نري ملگوبي څخه د ټینگ ملگوبي په لور ځان نیسي یا په لور وي.

دا دواړه دې گران هیوادوال سره پرتله کړي او داسی دی فکر وکړي، چې د لومړي ځل لپاره د داسې لیکنې سره مخامخ کیږي او ودې گوري، چې کومه لیکنه ساده او زر پوهوړ ده، چې بیا یې ورته ښوونکی روښانه هم کړي.

کیمیا څخه بیلگه (تراوسه): که چیرې یو محلول ولرو او په هغه کي د خواست سره نور څه هم حل کړو تر هغې چې نور څه په کي نه حل کیږي، نو دې محلول ته ۰۰۰ وایو.

زما وړاندیز یا پښتو يې : که چيرې يوه اوبې کې و غواړو نور څه هم اوبې کړو، تر هغې چې نور څه په کې نه شي اوبې کيدی، نو دې اوبې ته ۰۰۰ اوبې وايو.

گران هيوادوال دې ورته نوم وټاکي، چې د پښتنو لپاره اسان وي. دلته خو يو ډول اوبې روښانه شو، چې نور څه نه شي زغملی.

وايي، په عربي ورته مشبوع، چې د دواړو مانا موره. نو راځی، چې موږ يې وبولو. Gesätigt دې اوبې ته په المانی کې گورو، چې په مشبوع خو به موږ هېڅ وخت نه يو پوه شوي، چې مانا يې موږ ده مگر زه يې د المانی نوم څخه، چې يوه پښتون کيميا پوه مې ورته پام راواړاوه او وپوهيدم، چې دا اوبې، چې نور څه ځان کې نه شي اوبې کولی يا نه شي زغملی مړيږي، يا موږ شي، چې له دې امله يې موږ اوبې بللی شو.

په فزيک کې : که يو موټر په يوه ساعت کې يو څو کيلو متره لار ووهي، دا سرعت بولو. يانی واټن په وخت او وايو، چې د موټر سرعت په يوه ساعت کې ۰۰۰ کيلو متره دی او په وخت کې د سرعت تغير ته تعجيل وايو. دې ته موږ پښتو ويونه چټکتيا اوبيره لرو.

نو که موږ په پوره چټکتيا دا سرعت چټک نه کړو او په بيره دا تعجيل بيرنی نه شي، نو په بيره به مو بيره، د تعجيل او چټک به مو د سرعت لپاره خپله چټکتيا د لاسه ورکړي وي يا به مو خپله چټکتيا د سرعت او خپله بيره به مو د تعجيل لپاره له خوزښت څخه ايستلي وي.

دا يادونه دې بڅښنه وي

ما د هنر په هکله زما د يوه دوست ليکنه ولوسته. په دې ليکنه کې له دوه ډوله هنر څخه خبری وي، چې هنر يې په پوره هنر د هنر په کلمو کې نغښتی وو. د ده په کلمو يو استاد هنر او بل متحرک هنر وو. زمونږ دې ليکوال دا استاد هنر د پښتو په پښو ونه دراوه، چې ولاړ هنر شي او نه يې دا متحرک هنر د خپل خوزنده هنر لپاره له خوزښت و يوست. که موږ د بل څه همداسې استاد متحرک پريږدو، پيداښتي ده، چې پښتو له پښو لويږي او بي خوزښته يا ناخوزنده پاتيري.

دلته دې د گرانو هيوادوالو دې ته پام وي، چې هغه نومونه، چې شميرپوهنيز او تخنيکي او يا بل پوهنيز کيدي شي، په تخنيک او نورو پوهنو کې ونه کارول شي، زر له منځه ځي، ځکه چې ژبه د کمښت سره مخامخ کيږي.

په یاد دې ولرو، چې هغه نوم، چې له پیدایښتي ژبې و پوهنیزې ژبې نوموونې ته، که فزیک وي، کیمیا، شمیرپوهنه وي، ټاکل کيږي، هغه نو دا څه، چې وغواړو وپیژنو، کره نه په گوته کوي. په دې څه چې پوه شو، نو د اړونده پوهنې څخه ورته پیژند (تعریف) ورکول کيږي او د پیژند له مخې د دې نومه ونې ټول خویونه روښانه کيږي. دې لاس ته راوړنې ته رسیږو، چې هر نوم د هغه اړونده پیژند څخه جوت لاس ته راځي.

داسې ویل کيږي، چې دا نومه ونې دې یو دولتي ډله، چې د همدې لپاره ټاکل شوي وي، منځ ته راوړي، خو ترهغي باید ډیل وکړو، چې د وخت له لاسه ورکونه ده، له بلې خوا ویلی شو، چې همدا د پوهې خاوندان دي، چې بیا به هم دا نومه ونې منځ ته راوړي او دا چې دا کار اوس وشي، دا د راتلونکې لپاره یوه مرسته ده. دا خو اوس هم کیدی شي، چې د اړونده پوهې خاوندان په ګډه خپل اندونه یو له بل سره بدل کړي، چې خپلې ژبې ته پوهنیز اړخ ورکړي. هرڅوک، چې یو څه کې لوړې پوهنې کړي وي، هغوی د دې توان لري، چې مناسبې نومه ونې په پښتو هم وټاکلی شي.

د ژبې پوهنیزه کیدنه که د ژبې سوچه کیدنه:

که څوک وغواړي، چې ژبه دې سوچه شي، نو بیا دې د غرونو او رغونو څخه نه راوځي. څومره چې د بیلابیلو قومونو او ولسونو اړیکې سره نږدې کيږي په همغې سويه کلتورونه. چې په ککره کې یې ژبه ده. یو په بل اغیزې لري او یو د بل د ژبو څخه څه رانیسي. په پوهنه کې هم هر څه په یوه ژبه کې نه شي پیداکیدی، نو باید دا څه نومونه له بلې ژبې ومني.

زما موخه په دې بنسټ د پښتو پوهنیزه کیدنې څخه د پښتو اسانونه او پرې زر پوهیدنه ده نه د پښتو سوچه کیدنه. که کوم څه ته خپل د پښتو نوم لرو او یا مناسب نوم ورته پیداکولی شو، خو ښه او که نه، نو بیا د بلې ژبې نوم باید وي او یو نامناسب نوم باید ورته ونه کاروو.

په راتلونکې کې زما موخه دا ده، چې هغه د لوړو زده کړو پښتانه باید په خپلو مسلکونو کې یو له بل سره په پښتو نومه ونو کې خپل اندونه ګډ کړي او په دې توګه پښتو ته هم د پوهنې په لور لار وازه کړي، که نه نو بیا مو پښتو له اړتیا لویږي او موږ پښتانه بیا بی پښتو کیږو، چې ګوندې بیا به پښتانه نه یو. په نړۍ کې زیات انسانان هڅیږي، چې واړه کلتورونه له منځه ولاړنه شي او موږ پښتانه، چې په دې اوسید ځای کې له نورو ګاونډیو

څخه پوره زيات يو، يانې د پنځوس ميليونو په شا وخوا، نو بايد داخپل کلتور، چې په ککره کې پښتو ده او د پښتون قوم په پښتو ژوندۍ دى، د لاسه ورنه کړو او کره پښتانه پاتې شو، تراوسه خو د پښتنو په هغه پښتونولۍ پاتې دى، چې هغه مو نور په کار نه راځي، چې انتقام په خپلو منځونو کې مرگ ژوبلې او ۰۰۰ او دې۰ راځي، چې اوس پښتانه په پوهنه پښتانه شو او د پښتو د ودې له لارې او د پښتو ژوندۍ پاتې کيدو له لارې خپله پښتونواله نړۍ ته وښايو او نړۍ ته څرگنده کړو، چې نه مو پښتو په ټوپک کې ده او نه پښتانه يواځې د ټوپک سره بلد دي، يانې په پوهنه کې هم پرمخ تللى شي ۰

زه ټول پښتانه، چې په کوم مسلک کې مسلکي وي، په ځانگړي توگه د پيداښتي يا طبيعي پوهنو پښتانه دې ته رابولم، چې هغه د خپل مسلک کتابونه يا راټول او يا وژباړي او دا کوښښ هم وشي، چې د کيدو په حالت کې دا مسلکۍ نومونه هم په پښتو کړي، خپل وړانديزونه وړاندې کړي، چې د مسلکي پښتنو مشوره ورسره وي ۰ په دې اوس حالت کې بيا اخرنۍ پريکړه د هغه چا ده، چې څه ليکي ۰ تر هغې دې دې ته نه گورو، چې دولت دا خپله دنده په لاس واخلي کتابونو ليکلو ته افغانان چمتو کړي، زموږ پښتو ژبې ته د دندې په توگه هم دا امکانات برابر کړي، چې پوهنيزه شي او دا په هغه پوهنيز ډول، چې د ژبې مسلکۍ کليمې مو په راتلونکې کې د لاسه نه وي ورکړي ۰

که دې پورته بيلگو ته پام وکړو، نو وبه گورو، چې زموږ پښتو نومه ونۍ ساده او زړپوهور دي ۰ موږ به د مشبوع په ځاي په موږ زر وپوهيږو. کد کار اړين دى. د لانور گد کار په هيله.

دلته دې يو څو لنډو يادونو اجازه وي، چې بې له سرليک يې راپو

داسې کيدى شي، چې يو څه يا يو شى يوه ځاى کې وي په يوه بل ځاى کې نه وي، ځکه چې هلته به يا دا ستونځې نه وي او يا دا د شيانو څرگندېدنې، نو بيا د بل ځاى نوم بايد وکاروو. کيدى شي، چې يو څه په بيلو بيلو ځايونو کې په بل نوم نومول شوي وي، چې دواړه يې سم دي او دا په ټولو ژبو کې داسې شته.

د بيلگې په توگه که وي (لغات) ځلوبۍ نوم را واخلو او په هسکه مينه کې له چا وپوښتي، درته وبه وايي: په پارچاوونو (له لورې چې کښته اوبه لويږي يعې اوبه په زوړي لويږي دا په دې معنا چې زوړوبي) کې چې په ژمي کې اوبه رالويږي ، د دې څاڅکي، چې په څنگ کې لويږي بيخيري او د وخت په تيريدو سره دا سې تيرې د ستنو يا ميخونو يا موږيو په څير د يخ ټوټې ترې جوړيږي او همداسې د ځنو وښو يا بوټو په منځ کې دا کله کله گږې وږې، خو نه خوږي وي ، جوړيږي چې دا موږ ځلوبۍ بولو.

که دا پوښتنه په جلالکوټ کې له چا وکړي، چې ځلوبۍ پيژنې؟ نو هغه به درته دا کړې وږې خوږې په گوته کړي، خو دوى هم بيا دا د هسکې مينې نوم، چې پرې وپوهيږي را

اخلي او بايد هم، دا بيا د معلوماتو د ردېدل له لارې منځ ته راځي (زما په اند به دا نوم له همدې ځلوبيو را اخستل شوی وي).

ځنې کسان په دې اند دي، چې دا اوبه چې يخې شي، زوړوبی دی. دا اوبه چې پرې رالويږي، دا زوړوبی دی، خودا يخ چې وشي او ځليږي، نو دا ځلوبی دي.

يوه بله بيلگه يې د ناسم نومونې د مايع پښتو نومونه ده. دا نومونه زما په اند هغو کسانو کړي، چې نه يې د اوبو فزيکي خوي ته پام کړي او نه يې په يوه بله د باندنۍ ژبه واک لروده او همداسې ديوه ځای وي، چې هلته واوره نه شي، چې له امله يې اوبلن نوم نه دی اورېدلی.

څوک چې دريږي موږ ورته درېدونکی وايو، چې کښيني کښيناستونکی ورته وايو، همداسې تلونکي، ځغلېدونکي او په پای کې بهېدونکي يا بهېدونکي هم لرو. دا هغه څه دي، چې بهيږي. تيل، شرومبي، شيدې او اوبه، دا ټول بي له دباندنۍ اغيزې بهيږي، نو بهېدونکي دي او نه لکه زموږ دا اوس نومونه ،، اوبلن،، اوبلن د اوبو خوي دی او نه د دې نورو بهيدوکو. اوبه که جوش کړي، نو تښتي يا بخار شي او تيل او دا نور که جوش کړي، نو اوبه ترې تښتي يا بخاريږي او پخپله ټينگيږي.

اوبه ترې تښتي يعنې څه؟

دا د يوه بل څه سره مخامخ کيږو، چې هغه د بهېدونکو او کلک نومونو سره توپير لري. دا بل ډول بدن يا د موادو بل ټولگی لاس ته راځي او هغه تښتيدونکي بدنونه دي، چې پرته له اوبو شتون لري. دا غازونه دي، چې تښتي. تښتيدنه د غازونو خوي دی، نو که غازونو ته تښتيدوني ووايو هم بده به نه وي او د خوي څخه يې مناسب نوم راجوړ دي.

هيله ده، چې د داسې نومونو څخه ونه ډار شۍ، دا داسې ده، که منۍ يې يا نه. دا د چا د خوښي کار نه دی.

يوه بله يادونه:

ما د علومو اکاډمي، پوهنتون او په نصاب کې د محترمو پوهانو څخه وپوښتل، چې عرب به کره څه ته وايي. هر يوه يې تعريف وکړ او ځنو به يې بيلگه هم راوړه لکه د ځمکې کره، خو په هغه معنایي چا فکر هم نه وو کړی.

عرب د فوټبال توپ ته کرته القدم وايي (زه هغه گردۍ ته شم ليکلی بڅښنه دي وي) يعنې د پښو غونډوسکه. په ټولو ژبو کې دا همداسې ده، خو موږ يې د پښتو نوم څخه

دارېزو، ځکه چې په پښتو باور نه لرو، ورسره بلد نه یو، فکر نه کوو چې دا هم یعنې پښتو هم هر څه، چې نورې ژبې یې په پیدایښتي توګه لري، لري.

که دا ځانپالنه یا ځانستاینه وېرېښه، نو ډېره بڅښنه دې وي:

د اول ځل لپاره مې شمېرپوهنه په پښتو کړې. دا په دې معنا، چې د لومړي ځل لپاره مې یوه پوهنه په پښتو کړې. دا نوي ګام دی او ستونځې یې هم همدومره ډېرې دي. له دې سره زموږ مشران ځکه شتونځې لري، چې هغوی دا نوې یا په پښتو څه، چې ورسره بلد نه دي، نه شي منلې او ځغملې، که څه هم زموږ کوچنيان او ځوانان په دې پوهیږي، د بیلګې په توګه، که تاسو یوه د پنځم ټولګي زده کوونکي څخه پوښتنه وکړئ، چې مثلث څه ته وايي، نو درته وېه وايي، چې نه پوهیږي او که هندسه باندې پوه وو، هغه هندسي تعریف به یې درته وکړي، خو که ورته ووايي چې درېګودی یا درېکونجی یا درې ګوتی څه شی دی، نو درته وايي، چې هغه څه چې درې ګوده، - کونجه لري او همداسې څلورګودی، - کونجی، پنځه ګودی، - کونجی او ...

موږ باید پښتو نومونه په ژباړه کې، چې زموږ له پاره ډېره غوره ده، هم وکاروو او پرې نه ږدو، چې د کارونې راڅخه پاتې شي، ځکه چې بیا ورکيږي. هغه څه چې لرو، هغه باید تل استعمال کړو.

په ځنې ژبو کې د یو څه له پاره، نه داسې نه ده، د یو څه د دوه لورو (دنه او دباندي لوري) له پاره بېلابېل نومونه شتون لري اوځنو ژبو کې دا یو نوم لري، لکه د عربي زاویه. په یوه ودانۍ کې همداسې په یوه پټي کې موږ دوه ډوله په پښتو زاوې لرو، چې موږ په پښتو کې د دې له پاره دنننۍ زاویه کونج او دباندي زاویه ګوډ بولو.

په الماني کې هم دا دوه کونج او کونج توپیر لري، خو په انګرېزي کې نه، لکه فارسي کې.

غمازه مه کوه بې ځایه او دا هسې هڅې ته مې له غیږې بیلولی جانان غوره نه شي

که چیرې تاسو د کومې ژبې وي ګوګل کړئ، نو زیاتې معناوې به ترې لاس ته کړئ، چې بیا ترې هغه موخوره نیول کیږي.

د بیلګې په توګه تاسو د out put معنا په عربي وغواړئ، وېه ګورئ، چې څومره معناوې لري.

ډاکټر ماخان میری شینواری

د پښتو سره دنورو ژبو زده-کونکو ستونځې:

گرانو لوستونکو!

که ما دا لیکنه یو ساعت د مخه سرته رسولي وی، بل ډول به وی، خوداسي بیا د خوب ته تگ وروسته یا بیا خوب ته د تگ وخت کې ورته هکپک هم شوم او د لیکنې بڼې یا خونديونې هم بڼه بدله کړه. زه دې کار ته لږ هکپک هم شوم، چې پښتورښتیا په ځنو برخو کې د نورو ژبو سره پوره توپیر لري او غزېدلې ده، چې له دې امله د نورو ژبو ویونکو له پاره یې زده-کړه لږستونځمنه ده.

زما دې خوب ته تگ کې فکر شو، چې زموږ د پښتو غوندې د کړنو د ډول سره څنگه نومځاینيوي بدلیري؟

دا اوس لږروښانه کوو:

دلته به له سره داسې یوڅه هم راوړو، چې زموږ د نورو ژبو یاپه ځانګړې توګه درې ژبې افغانان ولې اوڅنگه له پښتو سره ستونځې لري اودا څنگه روښانه کولی شو، چې دا ستونځې اوبی کړو؟

زما دې ته پخوا فکر نه وو، ما غوښتل، چې په نومځاینیوو څه ولیکم، نو دې ته مې راپام شو.

په نورو ژبو یا لږترلږه په درې اوالمانې کې د کړونې له پاره په رول کې د راتلونکي-، تلوني- لنډ – او اوږد تیر وخت له پاره بدلوننه راځي، خو په پښتوکې دابل ډول دی، چې دلته لږرڼا په اچوو.

درې بیلګې به راوړو، بیا به خبرې پرې وکړ.

لومړۍ بیلګه: تلل

زه ځم.

زه به لار شم

زه لارم.

زه تللم

زه تللی وم.

په دې بیلگه کړنه وخت-اروند بدلیري او کړونی نه بدلیري.

د دا ډول کړنو ډولونه او کوموالی باید وڅیرل شي اوروبانه شي، چې کوم او څنگه بدلیري (گردانیري).

پوښتنه: په تلنه اوتگ کي به څه توپیروي؟

دویمه بیلگه: لیدل، کتل، که دا سره په گډه بڼه بدل کړو.

زه گورم..... زه وینم

زه به وگورم.... زه به ووینم

ما کتل..... ما لیدل

ما وکتل..... ما ولیدل

ما کتلي وو.... ما لیدلي وو

دا بڼی او کین د دویمې لیکي وروسته سره بدلیدلی هم شي.

په پورته کړنو ،، لیدل،، او هم ،،کتل،، کي گورو، چې دا د نورو غوندې بلدي گرامري لاري نه لري، چې له لیدل څخه گورم او کتل راځي. موریاید نورداسي بیلاري کړنو ویونه هم پیدا کړو او هغه ځانگړي وڅیرو.

پوښتنه: داسې ویونه په نوروژبوکي هم شته، خو هلته یې موخه سره بیلیدلی شي. پوښتنه دا ده، چې ایا ،، لیدل،، او ،،کتل،، همغه څه یا کټمټ دي او که څه توپیر سره لري؟

د دې روښانه-ونه راته لږ اړینه برېښي او بیا دا لټول یا پلټل سره څومره نږدېدي؟

دریمه بیلگه: غوندالي د کړني، کړوني او (پرې) په کړوني سره.

بخښنه دې وي، چې د وهلوبیلگه راوړم، دا وهل موپه ذهن کي داسي کلک ناست دی، دا وهل او ...، خو اوس مې لیکلي اویایي سمون راته لږ ستونځمن برېښي.

دریم الف- د لومړي کس له پاره:

۱ - زه تا و هم Ich schlage dich

۲ - زه به تا و و هم، خو , Ich werde dich schlagen

۳ - ما ته و و هلي Ich habe dich geschlagen

۴ - ما ته و هلي Ich schlagte dich

۴ - ما ته و هلي وي Ich hatte dich geschlagen

د پورته او لاندې دري تاسو وليکي، د وړاندیزونو سره

دریم	ب	—	د دویم	کس	له	پاره
ته ما و هلي.						

ته به ما و و هلي.

تا زه و هلم.

تا زه و و هلم.

تا زه و هلي وم.

دلته نو کومه ژبلاړده، چې لومړي کې يواځې کړنه بدليري او نومځاينيو نه بدليري او په دې نورو کې بيا وخت-اړوند نومځاينيو او کړنه دواړه بدليري؟ خبره څه کې يا چيرته ده؟

دا د نومځاينيو و بدلېدنې له پاره هم کړنه ونډه لري يا د کړنې په غاړه دی.

موږ دا بدلون د دې ډول کړنو په بنسټ کوو:

لومړی: کړنې، چې هغه يوڅه ته اړنه وي، دا په دې مانا، چې دا کړنې پرې کيږي، که ووايو، چې خپلواکي وي.

دویم: هغه کړنې دي، چې هغه يو بل څه ته يا د يو بل څه له امله دي.

لومړي ته: د دې کړنوبیلگې دي. تلل، بیدېدل، پاڅیدل. دلته یواځې کړونې دی اود هغه کړنه.

دویم ته: د دې کړنو بیلگې دي: لیدل، وهل، اورېدل. دلته کړنې دي او د کړنو سره مل یو بل څه ونډه لري، که یاد یې شوی وي یا نه، په دې مانا، چې یوڅه به گوري، یوڅه به اوري، یوڅه به وهي، که یو په -کړونې وي او که نه.

د هرې بلې ژبې کسان، چې پښتوزده-کوي، ستونځې یې په څه کې دي؟

دا خبره مو پورته ځواب کړه، چې په پښتو کې گړن-اړوند نومځاینيوي هم بدلېږي.

په پورته کې گورو، چې د پښتو د نومځای نیوي کارونې سره پوره توپیر لري.

داسې لږ څه گډې وډې به راشي:

گورو چې د الماني نومځاینيوو کې بدلون نه دی راغلی یا نه رځي، خو په پښتو کې

گورو، چې په راتلونکي او تلن وخت کې د کړونې او پرېکړونې رول د لنډ - - او اوږد تیر وخت سره توپیر لري او په نورو ژبو یا لږ تر لږه الماني اودري کې داسې نه ده.

دا هم باید په گوته شي، چې د کومو کړنوله پاره.

د هرڅه د مخه باید په یاد ولرو، چې هرد بلې ژبې زده-کونکي (ردکونکي) خپله لومړۍ ژبه په دویمه ژبه ژباړي. هغه غوندالي، چې دوی په دویمه ژبه وايي، د هغې له پاره دا غونداله په خپله ژبه لږ تر لږه په فکر کې وايي او بیا یې په دویمه ژبه اړوي. دا کار تر هغه وخته کیږي، چې دویمه ژبه هم ښه زده شي او په ژباړل یې هم ښه وپوهیږي یا د غوندالو جوړولو په لار.

تل په فکرپسې فکر راځي: کړل کیدل دي او که کیدل؟؟؟ یوه کړنه ده، چې کړونې یې نا څرگند دی او په یو چا څه کیږي. ایا دا په-کړونې دی او که څنگه؟ ووهلم؟ دلته زه وهلکیرم دلته وهل کیدل او وهل، دا هم بیا بله لار ده، چې یوه څه کیږي او یو څه کیدل کیږي، دې ته هم باید په کړنو کې پام وشي.....

زه لیدل کیږم. ته لیدل کیږي. زه لیدل شوی یم. دلته بیا ټاکلی کړونې نه شته.

یادونه: دا ما ته نه د هروښانه چې زه دلته په کړونې دی اوکنه.

نوايا دي ته اړيو، چې په پښتو کې د ليدلو او کرلو توپیر هموکړو، که څنگه؟

ایا دا کرنه او کیدنه په نورو ژبو او پښتو کې څنگه دي؟

په الماني او همداسې په فارسي کې دوي باید داسې ووايي. دوي فکرکوي، چې گوندې په ټولو غونډالوونو کې د کروني له پاره د درې ،، ما، له پاره زه راځي، خو داسې،

۳- م یو : زه تاته وهم

۴- م یو : زه تاته وهلی یم

دا ځکه چې دوي دا څه له خپلې ژبې پښتوته را اړوي.

د پښتو پوهاندونه: دوي باید دا روښانه کړی شي او لارې چارې یې سمې روښانه کړی شي. دې تغیرته باید دوي له پیله پام وکړي او دا د پښتو زده کوونکو ته له ښوونځي روښانه کړي.

گران لوستونکي به راته دا بڅښنه کوي، چې زه ددې لیکلو څه یادونه کوم. دا به یا د مخه روښانه او لیکل شويوي او که نه، نو ما لږ ترلږه دا لارورته پرنيسته.

دا هره موضوع د یوه پوهنیز کار لیکنه ده، چې پوره روښانتیا ته اړتیا لري او دا هم ښه روښانه شي، چې دا د بلې ژبې کسان دا څنگه اسانه او ښه زده-کولی شي.

یادونه: دا بدلونونه باید دښوونځي نصاب کې راشي او د نورو ژبورده-کوونکوله پاره باید له پیله دا بدلونونه په گوته شي، چې هغو همغه له پیلهورته پام اوبلد شي، خو:

دا باید له پیله ټول وڅیړل شي او ژبلارې ته د ژبلارې له یوې لارې برابرشي، چې د خپلې پوهې برسیره، نور هم ښه پرې وپوهول شي.

افغانستان هرگوت کی قانوني امر دی ه پښتو ښوونځي د

ورنۍ ژبه په م «د بینوا درنۍ وېبپانۍ یو کمپاین پیل کړی او پښتانه یې دې ته رابللي، چی ما د زیاتو پوهانو ۰ باندې خپل اندونه او وړاندیزونه وړاندې کړي» د زده کړو اړتیا

ه کی ولوستل، چې خورا ورته خواشینی اندونه او وړاندیزونه په همدې درنې ویبپاڼه دا داسې نه ده، چې گوندې مور پښتنو دا ستونځې پخوا نه درلودې، دا ستونځې له ۰ شوم د ښاغلي ډاکټر افغان ۰ مور سره تل مل دې او مور تراوسه لا د دې گیلو څخه ازاد نه شو له ښوونځي په لیکنه، چی خپل کوچنیان یې د درسي ستونځو له امله چی په دري وو ۰ باسلي

پښتنو زموږ د ۰ ښاغلي ډاکټر افغان خو به خپلو کوچنیانو ته هیله ده پخپله درس ووايي و له کوچنیانو ستونځې دورمره دې، چې د زیاتو پښتنو کوچنیان، په دري ژبه د نه پوهیدل امله د کمی ناروغی سره گیر کیږي او ښوونځی د ناروغی سره مل پریږدي، چی ټول «زما یوه لیکنه د ټول افغان په درنه ویبپاڼه کې د ۰ ند یې بیا هراړخیز خراب وي ژو سرلیک لاندې خوره شوي، چی هلته می زیات څه څیړلي، خو دلته بیا ځنو «ژبی مري څه ته گوته نیسم، که څه هم تکرار به وي

تاب یې زما د ترور زوی په کابل کې غوښتل خپلو کوچنیان سره درس ووايي ، چی ک هغه د سعدي شعرونه وو، له ۰ راواخسته نو په دري وو او فارسي شعرونه په کې وو ا پنجکتاب څخه یې رانیولي وو، ما ځکه فارسي ولیکله، چې سعدي (ر) خو فارسیوان ی ۰ پارسیوان وو او نه افغان، چی په دري وي

ه پوه شوی له دې، چی پ ما پخپله د سعدي کتابونه تر گلستان او بوستان پورې لوستلي، بی یم او همدا اوس می، چی دا لوست ولید نو ورته هکیک شوم، دا له دې امله، چی د ځنو لغاتو په مانا یې زه دا اوس هم نه پوهیدلم

د دویم ټولگي کتاب داسی پیل کیده

کریمه ببخشایی بر حال ما که هستم اسیر کمند هوا

«لیکنیزې ناتیکوالی په کې وي بخښنه غواړم که»

ما سملاسي سهار دا کتاب واخست او د ځان سره مې د علومو اکاډمی ته ، چی ما هلته د ه شپږو میاشتو لپاره کار کاوه، یووړ او هلته مې استادانو یا د پوهی خاوندانو ته مخ ت حُم دی او د دې کتاب پوهیدل خو دري ژبو ته هم پوره ستونز «کینودل او ومی ویل چې د دري ژبو کوچنیانو سره تیری دی، او د پښتنو کوچنیانو سره خو سوچ ظلم دی، چی

یوی خوا په دري درس ویلو محکوم او له بلې خوا په داسې فارسي، چې په هغې زما
 غوندې پښتانه هم نه پوهېږي

کمدی باندې نه پوهیږم، چې کمندی،، تاسو باور وکړی، چې زه د دې نن ورځې پورې په
 هوا یانې څه

شته او د دریم ټولګی کتاب یې بیا په نام حق برېان بڅښنه غواړم، چې دا کتاب له ماسره نه
 گوري، چې داسې درسونه، چې له یوې خوا • باندې پیل کیده-دا نور می له یاده ووت
 ی په بله پلوه داسې د سعد اېښتانه کوچنیان له خپلې ژبې بې برخې پاتې شي او له
 ما چې هر • ستونځمنو شعرونو پیل کيږي څنګه د روحي رنځ سره نه مخامخ کيږي
 ه دي، پښتون لیدلې په کابل کې کوچنیان یا سوچ له درسه پاتې دي او یا څو کاله وروسته
 چې ناروغي ورسره مل کيږي مخ ته یا وروسته به دوي هم ښوونځي پرېږدي او یا به د
 څخه په پاڅه عمر راوړي، چې دا ټول په ځان پسې روحی ستونځې لرلې شي ښوونځی
 پښتانه له دې امله د کمې په رنځ گیر دي او دې ته غاړه هم نه ږدي وایې چې گوندې ډیرې
 ژبې زده کولی شي

دا چې هر څوک ډیری ژبې زده کولی شي یوه بله بیلګه به راوړم

په ما تری • ر کی د یوه تاجک افغان سره مخامخ شوم زه د افغانستان په هکله یوه سیمینا
 پښتو وپښتل چې ډاکتر صاحب لوری زده کړې په فرانکفورت کې کړي؟ هغه بی انده
 وړ زه پوره خواشینی شوم که څه هم م • «(متأسفانه په پښتو نه پوهیږم) (ژباړه «وویل»
 هم ده او تأسفانه دا منلي پښتانه له داسې افغانانو سره زیات مخامخ کیږو او ډیرو پښتنو م
 گریزي زه په دې زیات خواشینی شوم، چې زموږ دا افغان په ان • تل له خپلې پښتو تیرېږو
 دري، المانی، فرانسوي، عربی پوهیده، خو په پښتو نه پوهیده لکه، چې هیڅ یې،
 هم زه او دبیا له دې وروسته په المانی غږیدو، ځکه چې زما دري • اوریدلې هم نه وي
 سهار مری مو چې خوږه زه او دی په المانی غږیدو یو بل پښتون • دومره خوندوره نه ده
 هلته ناست دی وایې، چیتاسو نو ولي په دري نه غږیږی دا په دې مانا، چې زموږ دې
 «ه پښتانه افغان هم پښتو له فکره غورځولي وه او نابله ورته بیرېڅیده، چې گوندې ز
 ه دي افغان سره په دري ونه غږیږم او ولی دی گوندې پښتو پري ندې نو ولي له «پښتون
 د دي خبرې سره سم زموږ دې بل ورور افغان ورته وویل، چې ډاکتر صاحب • ږدم
 ا شینواري له دري سره حساسیت لري، ما ورته وویل، چې ډاکتر صاحب محترم ولی م
 له تاسو ته نه دی ویلی، باندې دا گوناوه اچوی، چې زه له دري حساسیت لرم ما خو هیڅ ک
 چې گوندې زه دي په دري ونه پوهیږم، زه په دري پوهیږم

تاسو چی هر څه وايي، خو زه چی د افغان سره غږیږم دا می وپله دنده بللي، چی پښتو د ٤٠ دهنه پریردم ځانگړي هغه افغانان دي، چی بي لیکلوسته دي او مورني ژبه يي پښتو د ٤٠ هغو سره پیدایښتي ده، چی بیا په دري غږیږم

٠ په هر حال اوس هغه خپلی اري موخي ته راحم

په افغانستان کی پښتو سراسري رسمي ژبه ده، دا په دې مانا، چی نه یواځی کابل کی و ژبه درسونه بلکې د افغانستان هر گوټ کی پښتو ته باید او بیاد د قانون په بنسټ په پښتو د دري ژبو لپاره هم غواړم، چی د همغه قانون په څلوردیوالی کی دوي وي، همداسی د٠ دا حق باید د نورو لږکیو لپاره هم وي ٠ لپاره د اړتیا سره سم درسونه په دري وي

پوښتنه ده، چی ایا موږ باید وړاندیزونه وکړو او که څنگه؟

ده ده، چی د افغانستان په د٠ حکومت د٠ نه موږ ددې وړاندیزونه نه کړو بلک٠ دا غواړو ږي، هر گوټ (گوټ) او په هرځای کی د پښتنو لپاره باید په پښتو درس وینه کیدونکی ک ه د دې کار نه کولو لپاره باید هیڅ دلیل ون٠ دا حق قانون ورته د اړتیاو له مخی ورکړی ٠ منل شي او دا ټول امکانات باید دولت یا حکومت چمتو کړي

: و تهزما وړاندیز پښتد

اره پښتانه د دې اړتیاو په مخ باید د حکومت څخه دا وغواړي، چی د پښتنو د کوچنیانو لپ٠ درسونه په پښتو برابر کړي او د دولت هیڅ پلمه ونه منی

خپله باید ښوونې او روزنی وزارت څخه دا جدي وغواړي او که نه بیا باید عریضه په ی دی زوریدنې ته د ٠ په ناقانوني سترگه کتل دي دا د قانون ماتول دي قانون ته ٠ وکړي گران پښتانه پخپله وگوري، چی څومره روحی ستونځی د غټو او وړو لپاره دا په ځان ٠ پسې لري

ل چا پښتانه باید پښتانه شي او خپلی ژبی ته په درنه سترگه وگوري او خپله ژبه د ب٠ دخوښي لپاره له خبرو ونه غورځوي

ه لري ژبی سره مینه ولري، زموږ تاجک وروڼه د خپلی ژبی سره میند پښتون باید د خپلی پښتون دې د پښتون له حقه ٠ او دایي حق دی بیا وایم، چی دا ښه کار دی او دایي حق دی ٠ نه تیریږي ژبه د ولس ملکیت دی او پریښونه يي د خپل ولس سره تیریډی، همداس

ه پښتو ريښتو لاندې نه کړي او خپل ليکلوست او ورځنۍ خبرې پښتانه هم بايد قانون ته کړي.

په دې لار کې بايد متين گامونه واخستل شي، چې بيا پښتانه پښتانه نه پاتيري

پښو دا په کابل کې او د افغانستان هر گوټ کې د پښتنو دنده ده، چې پرې نه ږدي پښتو له ه نور ورځيري پخپله پښتانه کوي او پښتانو غورځول شي، دا کارونه، چې پښتو له پښو غ هېڅ څوک • بايد له دې کاره لاس په سر شي، دا کار غواړي د قانون په څلورديوالي کې ون د دښت • او همداسې پښتانه دا حق نه لري، چيد بل د ژبې او کلتور سره تيري وکړي به د چې کومه بله ژ، ډيرکې په ډول بايد دا دنده هم وي، چې په افغانستان کې پرې نه ږدي قانون لږکيو ژبه هم زيانمنه شي، موږ يو ډيرکتوريز هيواد يو او ټول کلتورونه مو بايد د • په څلورديوالي کې ولمانځل شي او وده و رکړای شي

انې په المان کې د پښتنو په هلو ځلو پښتو د دويمې او يا دريمې ژبې په څير منل شوي ي • د انگرېزي يا د بلې ژبې په ځاي پښتو ازموينه ورکړي دلته پښتانه کړای شي، چې

په افغانستان او په ځانگړي توگه کابل کې دا ميندې او پلرونه تل او هره ورځ دا د حکومت څخه وغواړي تل او هره ورځ حق لري، چې قضا ته لاړ شي او په حکومت يد څوک تير نه عريضه وکړي، دا يې حق دى دا يې د قوم حق دى او د قوم د حق څخه با ان کې د زه په دې ايمان لرم، چې دا به په افغانستان • شي او نه ترې تريندى ته اړباسلى شي گه ملت جوړيدنى سره مرسته وکړي، يو د بل سره پوهيدنه او يو بل ته په همداسې ستر • کتنه لکه ځان ته، دا وروري توانمنده کوي او د ملت د جوړونې لپاره متين گام دى

ز هېڅ نه کيږي، هرڅه بايد دوه يا ډير لوريز يا که غواړي هرلوريز وي او بس يو لوري

له دې ورسته له دې څخه بايد نور ځانونه خپلواک کړو، چې په خپل هيواد کې دې بې له • خپلې ژبې يو

او هم خپله ژبه پريږدو • هلامتيا په بل چا نه اچوو، دا زموږ د پښتنو گوناه ده، چې لا نور و پښتانه چې په کابل کې د چا سره مخامخ شي نو سملاسى پښت • هرځاي کې يو که دا په فکر کوم، چې په پښتو ويلو شرميږي او ځان ورته کم • پريږدي، چې پرې وغږيږي • بريښي

قانون، قانون او بيا قانون او قانوني کړه وړه

ژباړه

د شميرپوهنې ژباړه او اړيښوالی يې؟

شمير پوهنه څه شی دي؟

يو ټيک ځواب به ډېر راتنگ اوموخه ور نه وي.

شميرپوهنه د درس يوه زړه، پراخه او ژوره پوهنه ده.

پيژند: شميرپوهنه (ماتماتيک يوناني نوم دی او معنا يې د زده کړې هنر دی) يوه پوهنه ده، چې د حکمکچيزو څيرو د څيړنو او د گڼونو يا عددونو سره د شميرلو څخه منځ ته راغلی. د شميرپوهنې له پاره ټوليز پيژندل شوي پيژند يا تعريف نه شته، نن په ورځني ډول د يوې پوهنې په څير پيژندل ښوول کيږي، چې له خپله ځانه

د شميرپوهنې سره خوراږيچلي جوړښتونه شميرل کيږي.

د شميرپوهنې ژباړه او اړيښوالی يې؟

دشميرپوهنې ژباړه هم د تخنيکي پوهنو په څير د ادبياتو د ژباړې سره توپير لري او هغه په دې، چې د شميرپوهنې په ژباړه کې د ليکونکي احساساتي اړخ ته پام نه کيږي يا په رياضي کې احساساتي څه نه شته. هلته همغه څه بيرته په خپله ژبه ورکول کيږي، د کلتور او نورو اړخونو ته د بام اړتيا نه ليدل کيږي.

شميرپوهنه او دشميرپوهنې سم اند يا – منطق د نڅښو علامو څخه کار اخلي، چې زيات وخت ژباړه راساده کولی هم شي.

د بيلگې په توگه دا لاندې د زياتون يوه بيلگه:

د هر دوه گڼونو a, b د پاره چې پېداېښتي يا طبيعي گڼونو ست N کې پراته يا له ست څخه دي يو پېداېښتي گڼ يا عدد c شته داسې چې باور لري:

$$a+b=c$$

دا په شميرپوهنيزه ژبه داسې ليکلی شو، چې له کين لور و ښي لور ته لوستلکيږي.

هغه شميرپوهنيزه لکينه نه کيږي. په بڅبنه.

بيا يې لوستل چې له کين وښي لور ته يې لولو. د ټولو a, b له پاره چې د N توکي دي په N کې يوه c شته داسې چې باور لري: $a+b=c$

د شميرپوهنې د ژباړې دپاره د پوهنتون کې د ژباړې لوستنه اړينه نه ده، خو ژباړي بايد په وتونږبه او موخه ژبه او همداسې په شميرپوهنه واک ولري.

په شميرپوهنه کې شتونځي: دا چې مور شمير پوهنيز ويونه ټول له عربي رانيولي او پرې پوهيږو هم نه، نو ماته دا اړينه برېښي، چې هغه څه چې په خپله ژبه کې لرو په خپله ژبه ونوموو.

تاريخ:

شميرپوهنه يوه له خورا زړې پوهنې څخه ده. له انتيک څخه د مخه وخت کې د مسوپوتامي، هندي او چينايي او د انتيک څخه وروسته وخت کې يې په يونان او هيلينيزم کې خپلې غوټې وغوړولې. ښوونې (حلونه) سوچه سم انديزه يا منطقي وو، چې وروسته بيا اکسيمونه داسې په نامه د اوپکليد يا اقليدس اکسيمونه وو، چې په بنسټ يې ښوونې مخ ته بيول کيدې. په منځنۍ دورو کې دا په عربو کې ژوندۍ پاتې او وده وکړه.

اکسيم څه شوی دی؟

پېژند: يوه وينا، چې بې له ښوونې منل شوې وي، هغه ته اکسيوم وايي.

په نوي وخت کې بيا د مختلفو شميرپوهانو له خوا د سطحو (هوارو)، مربع (څلوريو) او داسې نورو شميرل د ښوونې لارې شوې. په ورپسې وختونو کې لا تراوسه دانورو ډېرو څانگو ته پراخه شوې پوهنه ده،

د شميرپوهنې غوره والی:

شميرپوهنه په ټولو پوهنو کې - له فزيک تر روحياتو پورې - ځغلي او بې له شمير پوهنې - داسې ويلی شو - د پوهنې هيڅ يوه څانگه وده نه شي کولی.

داچې مرغان څنگه الوزي او الوتکې څنگه پورته کيږي، د دې د معلومولو او شميرلو دپاره شميرپوهنه دنده په غاړه لري، چې هغه امکات يې شميرل کيږي. د نړۍ داننۍ وده او پخوانۍ پوهنې هم ، بې د شميرپوهنې ناشوني کيدې.

شمير پوهنه خپله څه منځ ته نه راولي يني ماتول، جوړول يوځای کول نه شي کولی، نو له دې امله يې پيژند يا تعريف هم ستونځمن دی. ځنې پوهان وايي، چې شميرپوهنه خپله پوهنه نه ده، بلکه مرستندويه پوهنه ده. د نورو پوهنو سره په وده او ښونو کې مرسته کوي.

په هر صورت شميرپوهنه گڼونو سره سر او کار لري، چې د ټاکلو قوانينو له مخې ورسره شميرل او گڼل کيږي، لکه زياتون (جمع)، کمون (تفريق) او يا لکه انټيگراډ شميرنه او داسې نور .

دا چې زموږ ټوله پوهنه په ژباړو ولاړه ده، نو بايد وهڅيږو، چې څه ديوه اړوند وي يا لغات د پاره لرو هغه راڅخه ورک نه شي، ځکه چې د پښتو يو نوم په مسلکي ژبه کې ونه کارول شي، له منځه ځي، چې مخه يې بايد دا ژباړي راوښيي. ژباړي ياد موخه ژبې – چې خپله ژبه يې ده – ته وفادار وي. يواځې په هغه وخت کې يو ژباړي بايد د بلې ژبې وی وکاري، چې خپله ژبه کې يې نه وي.

موږ په دې هکله په شميرپوهنه کې ډېرې ستونځې لرو، نو له دې امله مې هرچيرته په اړوند ځای کې ورته گوته نيوي.

د بيلگې په توگه، که موږ له انگرېزي يو نوم پښتو ته اړوو، نو بايد هغه - که لرو - پېښتو واورو يا وليکو. د بيلگې په توگه د ادگرېزي triangel يا الماني Dreieck په پښتو کې اړوو، نو اړيښه نه ده، چې داپه بله دباندنۍ ژبه وليک، يا بايد په بله دباندنۍ ژبه يې ونه ليک. انگل انگل موږ کونج يا گوډ ته وايو . همداسې درای درې ته وايي او ايک گوډ ته وايي. نو له دې امله موږ دا درېگوډۍ، درېگوټۍ يا درېگوډۍ بولو. ماته درېگوډۍ ښه برېښي دليل يې دلته نه راړم، خو سړی خبرې پرې کولی شي.

موږ په پښتو کې گوډ او کونج لرو. دننه ته يې کونج او دباندې ته يې گوډ وايو، چې الماني کې کيمټ همداسې ده.

په شميرپوهنه کې زموږ د پښتو ويونه بايد وکارول شي، دا يو ستونځمن کار دی، خو له ښه مرغه ما دا کار سرته رسولی، چې په دې هکله زما د انگرېزي پښتو لغات کتاب شته او بله ليکنه شمير پوهنه په پښتو هم شته، چې پرته له دې زما نور نږدې شپږدېرش کتابونه هم گران لوستونکي يې په ketabton.com کې کتلي شي.

په دې هکله زه د شمیرپوهنې د ژباړو سره، که ژوندي ووم، مرستې ته تل چمتو یم.

ماتماتیک یا شمیرپوهنه یوه پوهنه ده، کومه چې په لږو بنسټ نیونو یا بنسټفرضیو ودانه ده. دا بنسټنیو اکسیومونه نومېږي، کوم چې بې له بنسټنیو وینا (وینا دې زما د سم اند کتاب کې وکتل شي) په څیر لیدل کېږي یا د رښتیا وینا په څیر منل شوي دي. ټوله شمیرپوهنه د دې اکسیومونو له لارې لاس ته راوړل کېږي.

هره شمیرپوهنیزه تیوري ځانله خپل اکسیوم لري. تیوري یو په بل ودانېږي، چې د تیوري اکسیومونه نورو تیوريو ته وغزېږي. داچې دا تیوري باوري دي، د تاریخ په اوږدو کې بنسټول کېږي.

زیات وخت د شمیرپوهنې تیوري ودانونه یا جوړونه د یوې ودانې تیوري د جوړښت سره پرتله کېږي. د ودانې بنسټ د اکسیوم په څیر نیول کېږي یا که غواړئ نیول کېږي (فرضیږي).

د شمیرپوهنې تیوري موخه دا ده، چې پېچلي یا اېسړکت (ذهني) جوړښتونه تشرېح کړو او په جوړښتونو وړاندوینه وکړو.

د شمیرپوهنې تیوري کشف د پاره زیات وخت نمونې راوړل کېږي، چې زیاتې وخت یا، په طبیعي ډول، رامنځ ته کېږي.

زموږ او ستاسو په شاوخوا څه یا شیان یا مسئلې چې غواړو شمیرپوهنیز روښانه کړو یاوڅیړو، دا ساده خبره نه ده، موږ نه پوهیږو، چې د دې زموږ د خوښې څه څیړنې له پاره د کوم اکسیوم څخه کار واخلو.

یوځل چې اکسیومونه وکارول شي یا وضع شي، نو، زموږ په شاوخوا نړۍ کې خپلوان شتون لري، - او له دې ټولې رایلي شوې سماندیزې پای لاس ته راوړنې هم. په بل ډول: فزیکي او کیمیاوي تجربې دې ته تغیر نه شي ورکولی.

اختراعګانې یا منځ ته راوړنې، چې دا یوې او بلې لور ته کښولې شي.، الجبر، او،، ګڼوننټیوري یا د اعدادو تیوري، د بېلګې په توګه سوچه شمیرپوهنه پورې اړه لري.

شمیرپوهنه څه شي دی؟

د دې د پاره یو ټولیز منل شوی پیژند یا تعریف نه شته، متمنه دا ده، چې د ګڼونو سره شمیرنه، د اووښتونو یا واریابلو (مجهولو) سره شمیرنه همداسې د څیرو څیړنه - همدا اوس په بنسټونو کې - د شمیرپوهنې غوره برخه ده.

پوښتنه — چې شمیرپوهنه څه شیدۍ. که غواړو ځواب کړو، نو د سرچینې څخه به پیلوو او بېلابیل د شمیرپوهنې کارونچاپیریالونه به روښانه کوو.

شمیرپوهنه څه شي دی - د انسانان په منځ کې خبرې اترې یا کميونیکیشن.

سره له دې څوک نه پوهیږي، چې دشمیرپوهنې بنسټیز خوزښتونه کله منځ ته راغلي، سړی په پوره باور ویلی شي، چې شیانو شمیرل له پخوا څخه کارول کیده او په همغه یا عین وخت کې د خبرو پیدا کیدو سره هم همداسې تلنه شوې.

مورن نور څه راوړو بې له تشریح.

شمیرپوهنه څه شي دی- د اقتصاد بنسټ.

شمیرپوهنه څه شي دی- د طبیعت یا پیدایښت ژبه.

شمیرپوهنه څه شي دی- د انجینرانو د لاس اله.

شمیرپوهنه څه شي دی - راتلونکې

شمیرپوهنه هرچیرته شته، خو نه لیدلکیري.

به اخر کې چې شمیرپوهنه څه شي دیته ، ځواب ووايو، نو دا به ډېر را تنگ شوي ځواب وي.

په اخر کې: زموږ دپاره ، چې ژباړې ترې وکړو، کومه ژبه غوره ده؟ غوره ژبه په ترتیب انگرېزي، روسي، فرانسوي او الماني دي.

.

.

.

.

.

د افغانستان پوهنيزه مؤسسو نصاب ته يوه کتنه

د بنوونځي د نصاب سمون
| ډاکټر ماخان ميري شينواري

د هيواد ستونځو باندې نه غږېږم، ځکه دا يوه نه ده، دا ټول ژوند او هر اړخ يې ستونځه ده، چې زموږ پوهنه هم ترې په همغه سويه اغيزمنه ده.

راځو خپلې موخې ته او دا ټول په لنډ ډول:

د نصاب غوره والی:

پوهنه چې دنده يې دپوهنې د وزارت په غاړه ده، د يوه هيواد مغذ دی. همداسې لکه پوهنه د هيواد مغذ دی، نصاب د پوهنې مغذ دی، ځکه چې پوهنې ته هر څه چمتو کوي، نو له دې امله يې غوره والی بايد همدومره وي.

د نصاب ليکونکو غوره والی:

دا چې نصاب غوره دی، نو په همدې ډول يې ليکونکي غوره دي، دوي د نصاب د غوره والي بنسټ ايښوونکي دي، چې بايد د غوره والي په څنگ کې يې هم توان ولري، چې د دې درندې دندې له توانه ووتی شي، يا د ښه نصاب د ليکلو ښه توان ولري، چې د نصاب د ليکونکو غوره والی را باسي.

نو دا بايد څوک وي؟

نصابليکونکي (د نصاب د کتابونو ليکونکي) بايد د پوهنتون د هغه غوره وتلو کسانو څخه وي، يعنې

—دپوهنتون اول نمره يا دوم نمره وي، چې په مسلک پوره واک ولري.

— د خپلو دوه ژبو پښتو او دري، چې هغه خو هرو مرو زده دي يا بايدزده وي، په يوه بله

پرمختللي دباندي ژبه هم ښه پوه وي، چې ډېره ښه يې طبعاً انگريزي ده خو روسي،
فرانسوي او الماني هم په ترتيب ښي دي او په پوهنه کې ښه کار ورڅخه اخستل کيدی شي.

هغه څوک که په دې درې ژبو کې د کومې ژبې نيمگړتيا ولري، نو د نصاب د ليکلو له
پاره

به هيڅ برابر نه وي او نورې ستونځې به رامنځ ته کړي.

— مور دوه ژبې هيواد يو، نو د بيلگې په توگه يو پښتون بايد له درې وژباړلی شي او درې
ژبې له پښتو.

لکه څنگه، چې په دې دوه ژبو پوهيدنه اړيښه ده، به انگريزي يا ... هم پوهيدنه همدومره

اړيښه ده. بې له يوې پرمختللي ژبې زموږ خپلې ژبې هم نيمگړې راځي. درې هم دومره

مخ کې نه ده او پښتو خو يوه نوې ژبه ده، چې لايې هر څه نيمگړي دي.

نصاب ليکونکوته غوره کتنه يا امتيازات:

علمي درجې يې بايد د پوهنتون سره برابري وي يعنې رطبي، معاش اود تفاوت امتيازات.

د ماستري زده کړې خو بايد سملاسي سر ته ورسوي هغه هم بايد په انگريزي ژبې هيواد
کې وي. که د دې کار هند په غاړه اخسته خو دا به ډېر ښه وي. دا روزنه که په شعوري
توگه د نصاب په لور لوريزه کيدی شوه، خو دا به نوره هم ښه وي.

له يوه وخته وروسته بايد دوي ته د ډاکترۍ امکانات هم برابر شي، چې هغه هم په يوه
پرمختللي هيواد کې وي. هند هم په پوهنيزه اړخ کې پرمختللی هيواد دی.

د دوي د درس په وخت کې، چې له هيواد دباندې يې کوي، بايد دا دنده ولري، چې د هغه
هيواد د ښوونځيو د خپل مسلک کتابونه وگوري، او هغه څه چې ستونځمن ورته په کې
برېښي، بې له دې چې ځان ته شرم وگنې، د ستونځو بيو له امله د خپلو پروفيسرانو سره
پرې وغږيږي. په زده کړه کې بايد شرم نه وي او هغه استادان په دې پوهيږي.

دا دنده دې ولري، چې د هغه هیواد د خپل مسلک د ښوونځي کتابونه د ځان سره راوړي، چې مخ د مخه یې لوستلي دي. د کتابونو د چمتوالي له پاره هم که د اړوند هیوادله اړونده کسانو سره خبرې او ان په دې هکله روزنه اوښونه وي، دا به لا ښه وي.

د نصاب د پروفیسر دندې

د ښه کتاب لیکل یې د هرڅه لومړۍ دنده ده:

— دښه کتاب لیکل: دا یواځې هغه وخت کې شوني دي، چې په لیکلو کې یې یواځې او

یواځې دپورته څلورو یادو ژبو له یوې څخه ګټه واخلي.

نن پوهنه هر چاته کورته ورغلي، هرڅه په ن ج کې شته، که نورو کتابونو ته

لاسرسی نه وو، نو نړیوال جالونه خو شته.

د نصاب استادان باید تل ن ج ته لاسرسی ولري او لیک الې یې هم باید په واک کې وي.

نصاب پروفیسران د ښه او معیاري درسي کتاب لیکلوجوګه دي، د هر ډول ناتیګاوي

مخه باید نیول شوي وي. لیکونکي باید دا سره سینه ولري، چې درس د څو نورو درسونو

سره پرتله کړي او پوهنیز نومونه، چې موږ ورسره ستونځي لرو او تراوسه مو خپل نه

دي، د څو لغاتکتابونو سره هم پرتله کړي او هغه ښه مناسب نوم ورته غوره کړي یا له

خپلې ژبې ورته انډول راوباسي، چې بیا خبرې پرې کيږي.

— دا استادان باید د ښوونځي ښوونکي وروزي. دا څه چې دوي لیکلې، باید د هغوي سره یې

شریک کړي، خو داڅنګه؟

د ښوونکو پرلپسې روزنه:

په مسلکي اړخ کې د ښوونکو روزنه باید په پوهنتون کې په پوره توګه شوې وي (دا بیا د پوهنتون د نصب دنده ده)، خو بیا هم دې ته اړتیا شته، چې د نصاب استادان ورسره مرسته وکړي او هغه د ښوونځي له پاره لیکلي درسونه ورسره د ښه ورپوهاوي له امله ورته نور هم لا ښه روښانه کړي.

موضوع ته ګوته نیسم،خودا پوره خبرو ته اړتیا لري.

دا څنګه؟

دا وړاندیز په ځانګړې توګه د پیدایښتي - یا طبیعي پوهنو له پاره ډېر اړین دی. ګومان مې دی، چې اوس هم د ولایتو ښوونکي راځي او په نصاب کې ورسره خبرې کیږي، خو دا بسیا نه کوي. ښوونکي ټول باید په خپل مسلک کې تل وروزل شي او دا د یوه تل لرلي پروګرام سره.

دوه شوونتیايي شته:

لومړي دا چې په هرولایت کې یوه دنصاب کوچنۍ برخه جوړه شي، چې دوي د مرکز معلومات هلته تل داسې ورکوي، چې هر د نصاب د هر مسلک غړی ښوونکي د ولایت مرکز ته راغواړي او هلته په یوه ټاکلي وخت-انټروال کې هغه دوي څه د ځان سره لري ورسره شریک کړي.

دا دولایتونو د نصاب پروفیسران دې همغه د نصاب د مرکز په څیر وټاکل شي او همغه امتیازات ولري.

دویمه لار یې دا ده، چې په ټاکلي وخت کې د مرکز د نصاب پروفیسران ولایتو ته لاړ شي او هلته ورسره خپل کار شریک کړي. د دې له پاره به زماپه اند، که د ورځې شپږ ساعتونه کار وشي، دوه اونۍ بسیا وکړي.

غوره څه خو د نصاب پروفیسرانو ته څرګند دي او په همغو سره خبرې کوي.

دا چې پروف یا نور ښوونکي د پسي زده کړو د پاره کوم ځای ته ځي او هلته څومره وخت تیروي دا باید امتیاز ولري او د وخت مجرا وړه ورکړی شي.

—د نصاب استادان پرته د درسي کتابونو له لیکلو دا دنده هم په غاړه باید واخلي یا ولري،

چې نور کتابونه هم وليکي، په ځانگړې توگه طبيعي پوهنو کې، چې هغه د اړونده پوهنيزو

کتابونو برابرول دي يعني د لوستلو او نورو پوهنيزو کليمو کتاب لکه پوهنيزه دکشنري، نه

د لغاتو بلکه د کلمو. دا په نورو ژبو کې شته. دلته به دا ډېره بڼه يا اړينه وي، چې د

انگريزي دا ډول دکشنري راواخلي، دا وژباړي چې يواځې ليکنه يې په لکسيکوني ډول په

خپلو ژبو وي.

دا خو لا ډېر لگښت ځان پسې لري. دا به څنگه شي؟

دا سمه ده، خو دا لاندې لار يې شته او دا د نصاب له پاره کوم زيان هم نه لري:

د ښوونکو له پاره د کتابونو ليکل او چاپول يواځې وخت نيسي او ډېر لگښت لري، دادي سپما شي، دا په دې مانا چې د ښوونکولپاره کتابونه دې نه چاپيږي او نه ليکلکيږي.

د ښوونکو چمتووالي د ښوونکو د تل بيا روزنې له لارې بايد پوره سرته ورسېږي.

دا پيسې چې سپما کيږي، دا پوره پيسې دي.

دا شاگرد محوري پروگرام څخه تيرېدل د کتابونو پندوال راکموي او د ښکلا له پاره په درسي کتابونو کې د نا اړينو څيرو چاپول هيڅ اړين نه دي. له دې لارې څخه هم پوره سپما کيدی شي.

که دا نور کتابونه هم دشميرپوهنې کتابونو په څير ليکل شوي وي، نو هلته دکتابونو د پندوالي له امله پوره سپما راتلی شي.

دا به څنگه شي؟

دا هم يوه موضوع ده، چې پوره روښانه ونه غواړي، چې دا پوهنتون يا نورو د لوړو زده کړو آنستيوټونو کې څنگه بايد ترتيب شي؟

پوښتنه دا نه ده، چې نصاب کې بايد څه راوړل شي بلکه دا ده، چې نصاب څنگه وليکل شي؟

دا چې نصاب کې څه راوړل شي، دې کې دومره ستونځې نه پېښېږي، ځکه دا اوس چې څه لرو، دا سمېدې شي او په دې هم يو څه اباديدى شي او هغه د لوستلو عنوانونه د نورو ګاونډيو يا نورو هيوادونو څخه رانيول او هغه بيا سره پرتله کول او وروسته خپل مضمون جوړول يې غوره دي.

که ن ج وکتل شي، نو د هرځای دښوونځيو کتابونه په کې شته، د هغې ځايونو دې سرليکونه راواخلي يا همغه را اخستلى شي او يا نور پخپله ليکلى شي.

د کتابونو ليکل. څنگه:

غوره د نصاب ليکل دي، چې هغه بايد نړيوالې سويې ته ورنږدې وي. دا غوره دي او دا کار د نصاب د کتابونو د ليکونکو دى، هغه موضوعګانې اخلي او هغه يې راټولوي او په پوهوړه ژبه يې ليکي.

د کتابونو د ليکلو او څنگه ليکلو له پاره مو استادان نورو هيوادونو ته تلل او هلته يې معلومات برسيره د هغه ځای پروګرام هم د ځان سره راوړ. که اشتباه ونه کړم، نو دا اخر د نصاب ترتيب له پاره استادان اردن ته تللي وو او چې بيرته راغلل، نو پرېکړه داسې وه، چې کتابونه دې په شاګردمحورۍ وليکل شي. داسې لږڅه به هلته ورسره استادان غږېدلي وو، خو دا چې دوي به څومره له دې ښوونې ځان سره راوړي وي، دا يې بله خبره ده.

شاګرد محوري او استادمحوري؟

دا لاندې څه هم د غور وړ دي، چې بيا د روښانه شي، چې زه يې داسې لنډه يادونه کوم

پخوا مو متخصصين نورو هيوادونو ته ليږل

هغوي څه راوړي؟

دا څومره په درد خواړه کيږي؟

نو څه وکړو او دا اوس کتابونه له کومه کړو؟

په مختلفو مسلکونو کې باید کسان په داخل یا خارج کې چمتو کړي، چې څه د نصاب له پاره غوره کړي؟

موږ دا تراوسه لرلي څه را اخلو کمښت ته یې فکر کوو او د څه زیاتوالي وړاندیز یې هم کوو.

په دلیل.

نړۍ نږدې شوې او پوهنه کور ته راغلې

د مختلفو هیوادونو کتابونه راټولول او کتل، بیا ترې یو ښه څه راوستل. په کومه پرېکړه ، چې وشي، نو د چا هغه او دغه بیا په کې نه وي.

د بیلګې په توګه د یوه هیواد درسي تاریخ کتاب راواخلي او وګورۍ، چې څه لومړۍ او ورپسې دي، موږ بیا هم په هماغه ډول تاریخ برابرولی شو.

زه وایم، چې په لومړي سر کې به هر هیواد خپل تاریخ راخلي او په اړین ډول به یې لیکي او ورپسې د کاونډیانو او پسي غوره دوخت پېښي.

که ژبه راواخلو، دا به سړي ته اسانه وېرېښي، خو دا هم د شمیرپوهنې په څیر ستونځمنه ده، که په هغه اصل ډول راوړل شي. تاسو په نورو هیوادونو کې درسي پروګرامونه وګورۍ او بیا قضاوت په وکړۍ.

په پوهنتونونو کې باید دښونکو روځنې له پاره ځانله څنګې منځ ته راشي او هلته درسونه هم د ښوونځیو په لور لوریز وي، هر ورو د په د پوهنتو په سویه (ماهم دلته کچه لیکله ، خو کچه نا سمه ده). په جدي توګه باید د ښوونځي له پاره په اړونده کتابونو غور وشي او د علومو اکاډمي ته دنده ورکړ شوي، چې دا کتابونه وژباړي.

په دې بیا هم باید خبرې وشي، چې د علومو اکاډمي کارونه باید څنګه په لار وي.

دا یوه اوږده موضوع ده، زه به دلته په همدې بسياو کړم.

په همدې ډول د ښوونکو د کمښت له امله هم باید د چټکو زده کړو پروګرام جوړ شي او په چټکه توګه د ښوونکو کموالی پوره شي، په همدې ډول په چټکه توګه باید د ښوونکو د پوهنیزې یا علمي سطحې جګړه هم د پروګرام لاندې ونیول شي. دا

خو د ډېرو خلکو کار دی، خو یو پروګرام باید ورته ولرو او هغه ورته لږودی شو.

د بیلګې په توګه شمیرپوهنه باندې خبرې کوو.

د شمیرپوهنې نصاب داسې لږ سمون غواړي او په هغې په شمیرپوهنه بڼه واک لرونکي لیکونکي پوهیدلي شي.

په نصاب کې د بحث موضوع هغه غوره د موضوع نوم دی، د نوم سره اړونده لیکنه کې باید بیا لیکونکي فکر وکړي، چې کومې اړونده لیکنې ورسره ریشي او ځای یې هم باید لیکونکي وټاکلي شي او ټولګی هم.

د پوهنتون د پاره نصاب داوایي، چې په کوم سمستر کې کوم مضامین لوستل کېږي. دا چې د پوهنتون استاد له کومه ځایه دا درس راخلي اوڅنګه یې ترتیبوي، دابیا د هغه خوښه ده او کار.

د ده خوښه ځکه ده، چې دی اختیار لري، د مختلفو ادبیاتو څخه ګټه واخلي، طبعاً به دا د یوې پرمختللي ژبې ادبیاتو څخه وي. د پوهنتون استاد لږ تر لږه په اومه ډول خپله لیکنه د تمرینونو سره لږ تر لږه د درس په جریان کې وړاندې کړي.

ډاکټر ماخان شینواری

د افغانستان علمي مؤسسو ستونځو بڼو ته څه باید وشي؟

یادونه: دا به ورځنۍ نه وي، چې د یوې موضوع د پیل د مخه د خان په دندو غږیږم، خودا اړین بولم ګرانولوستونکو ته دا روښانه کړم، چې ما د علومو اکاډمي کې هم داسې لږکار کړی اود ښوونځي نصاب کې هم، دا په دې مانا، چې داسې لږ تجربه په کې لرم.

زده کړه او ورزده کړه یو د بل سره سیده او په ځنټ اړیکې لري، دا په دې مانا چې که ورزده کړه ښه وي، نوزده کړه ښه ده او په ځنټ کې زده کړه ښه وي، نو ورزده کړه ښه ده. په خواشینۍ باید ووايم، چې موږ په افغانستان کې دوه اړخیزې ستونزې لرو، دا په دې مانا، چې دا دواړه موښه نه دي، نه زده کړه او نه ورزده کړه. د دې لاس ته راوړنه د ښوونځي په پوهنیز نصاب کې پوره لیدل کېږي.

په افغانستان کې د درې علمي مؤسسو یعنې د پوهنې - او د لوړو زده کړو وزارتونو اود علومو اکاډمي لرو.

دا باید په خواشینۍ سره ووايم، چې د دوي په منځ کې همغږي نه شته او نه یو دبل په منځ کې ملاتړ.

د هیواد د پوهنې او پوهنه معیاري کونې له پاره دا همغږي باید د دوي منځ کې پیدا شي او د دوي کارونو په منځ کې هم باید فکر وشي. د دې مؤسسو د کارونو لار باید بدله شي پروگرامونه باید د ورځې گټو په اساس وي او ترې د کار اخستلو په بنسټ باید سم شي.

لنډ: د دې درې مؤسسو په منځ کې باید نه ځانله همغږي پیدا شي، د دوي په منځ کې باید یو شم عملي کیدونکی پروگرام جوړ اوپلی شي.

دا نو باید څنگه وي؟

موږ د دوه ډوله پروگرام ټاکلوله پاره باید فکر وکړو.

لومړی: د هرې مؤسسې خپل درسي اوکاري پروگرام.

دویم: د رېواړوپه منځ کې د همغږۍ اوگډ کار پروگرام.

د پوهنتون له پاره نصاب:

دلته هم لومړي توبونه دا دي، چې استادان باید هغه د سر کسان له پوهنتون څخه و نیول شي، موخه مې هغه د پوهنې په اړخ کې یا پوهنیز (علمي) همکاران دي او دوي هم لکه څنگه دښوونځي د نصاب استادان د خپلو دوه ژبو برسيره په یوه پرمختللي ژبه ښه وپوهیږي، نږدې لکه دواړه پلي ژبې. دې خو اړتیا نه شته، چې خپلې ژبې باید په یادي راوړم، چې باید ښې یې زده وي، دا خو یو قانوني امر دی. د پوهنیزو همکارانو امتیاز هم همدا دی، چې د لوړو زده کړو له پاره دباندنیو هیوادونو ته ولیرل شي. په اړونده لوستو کې یې د پوهې سويه باید جگه شي اونورو هیوادونو د درس ورکړې او کتابونو راټولولو کې هم تجربه تر لاس کړي. په دې خو پوهیږو، چې په پوهنتون کې د ښوونځي په څیر د درس له پاره کتابونه نه لیکل کيږي، په پوهنتون پوهان یا علمي همکاران په معلوم نصاب کې په

نصاب کېد یاد درس له پاره په خوښه مواد راټولوي، چې دا کار هم باید درسورکونکویا پروفیسرانوزده کړی وي.

دپوهنتون د درس ورکونکو اجوره خو ښه شوې، چې همدسې باید د ښوونځي د نصاب لیکونکو اود علومو اکاډمي علمي کارکونکو له پاره هم وي.

د لکچر ورکونکي دنده دا هم باید وي، چې متو شوي لیکچرونه د یوه کتابډوله لیکي له لارې را وباسي، تمرینونه چمتو کړي، چې هغه هم په هغه ورته ټاکلي وخت د زده کړوسره روښانه شي یا کار پرې وشي.

د مضامینو ټاکلو له پاره باید استادان په هغه روزنیز هیواد کې بلد شي او بیا د هغه هیواد او نورو هیوادونو د درسي پروگرام سره پرتله کړي اود پوهنتون له پاره هغه مناسب مضامین خوښ کړي، چې په کوم سمستر کې کوم وویل شي.

د استادانو نور کارونه: استادان باید د علمي همکارانو په مرسته لکچرنوټونه ترتیب کړي د تمرینونو سره، چې هغې ته شاگردان لاسریسي ولري.

د لکچرنوټ ترې رانیول شوي مرستندوی کتابونه باید له هر څه د مخه زده کړوته په گوته کړي، پیدایښتي ده چې دابه هغه کتابونه وي، چې زده کړي ورته لاسرسی لروډی شي (دا یو پیچلی کار دی، چې دا ادبیات دي نوله کومه شي؟).

دا چې کوم مضمون په اونۍ کې څو ساعته درس ورکړشي، دا به هم استادان د خپلې تجربې له مخې ټاکي، خو زه به د فزیک او شمیرپوهنې یوه یوهیلکه له تاسوسره شریکه کړم:

فزیک ۱ او ۲ : دوه سمستره د تمرینونو سره. په اونۍ کې څلور ساعته لکچریا درس اودوه ساعته تمرینونه.

دبرنځیال – اوانتیګرال شمیرنه: دوه سمستره. څلور ساعته اونۍ لکچرنوټ اودوه ساعته تمرینونه، چې تمرینونه، پیدایښتي د، چې د پوهنیزو همکارانو په مرسته اوبی کیري، یعنی بروفیسر ته اړتیا نه شته.

درس باید څنگه ورکړل شي؟

پرتله له طب او گومانمېډۍ، چې حقوقبه هم په دېکتیګوریکې راشي او دواچورولو زدهکړې یو استاد یو درس د مسلک سره سم نیسیاو همغه بیا تل مخته بیایي.

دې نورو مسلکونوکې استادان باید مضمون تل بدلکړي او هغه مضمون، چې سرکال یې درس ورکړي، د هغه تکرار دې بیا څلورکاله وروسته (اړتیا کتل کیدی شي، چې

۵۰

څومره زر) بیا ورکړي. دا د استاد له پاره اړین دی، چې د استادانو نورڅه هم له د یاده ونه وځي او تمرین یې نور هم پسې زیات شي. زه گومان کوم چې په افغانستان

پوهنتونوکې چې استاد کوم مضمون ونيوه، نو هغه بيا د ژوند تر پايه درس ورکوي، چې دا نه د استاد اونه د زده کړوله پاره گټور دي. نه دا چې گټور نه دی، زيان هم لري. استاد په سړکال ورکړي درس کې بايد لږترلږه يوخوسمسترونه دمه ولري، چې بيرته يې تکراروي.

مونوگرافونه يا تيزسونه بايد څنگه وليکل شي؟

موږ اوتاسوخوپه افغنستان کې مرستندوي کتابونه نه لرو اوکه لرو يې نو خورا کم دي. لهدېامله زما وړانديز دا دی، چې دا ليکونکي دا ليکنه د نورو موادو د راټولولو په ځای يو کتاب وژباړي يا کتابونه وژباړي او د هماغه په بنسټ دي بيا هغه علمي رطبه ورته ورکړ شي.

دوه گټې، چې د علمي کتاب ژباړېپه څنگ کې مرستندوي کتابونه زياتيري اودا کتابونه چې ژباړل کيږي، بايد موخه ور ټاکل شوي وي.

د مضامينو ټاکل:

دا پروگرام خود څو کالوله پاره يو ځل ټاکل کيږي، خوبايد ټاکنې ډېرې په زير يا دقيقې شوې وي.

په دې لار کې هم د نورو هيوادونو درسي پروگرامونه بايد وکتل شي.

اجازه دې وي، چې زه يې د شمير پوهنې بيلگه راوړم.

د هر څه لومړی بايد همدا اوس په ياد راوړم، چې د افغنستان د پوهنتون په نصاب کې لږترلږه د توليزيا عمومي الجبر universel algebra مضمون نه شته، چې اړين دی او بل اړين يې گڼونتيوري Nummber theory ده، چې دا دواړه بايد همدا اوس نصاب ته دننه شي، په نورو مې دومره فکر نه دی کړی او د پوهنتون له پروگرام څخه هم پوره معلومات نه لرم.

دا استادانو د ترجمې له پاره بايد استادانو ته پوره اجوره ورکړ شي، چې دويد نورو ژباړوله پاره هم ځانونه جوگه وبولي.

دا دې همدومره لنډ دلته بسيا وکړي. پسې به د علومو اکادميه هکله لنډه ليکنه ولرو.

مور دوه پوهنيزې مؤسسې او دندې يې داسې لږ د څيړنې لاندې ونيولې. اوس راځود علومو اکاډمي د کار له پاره وړاندیز ته:

له هرڅه لومړۍ خودې د علومو اکاډمي همکاران په همغه اندول و گومارل شي، لکه د پوهنتون - اود بنوونځي نصاب پوهنيز همکاران او په همغه امتياز.

پسې: پوهنيزو، چې په نورو هيوادونو کې د علومو اکاډمي د نويو څه پيدا کول اودا شته څه ته نوره وده ورکول دي، دا په دې مانا، چې د تل ودې له پاره پوهنيز کارونه مخ ته بيايي.

زموږ ستونځې خودا دي، چې که په يوه څه ابادول وغواړو، نو د هغو د پاره هيڅ شته څه يا شونتياوې نه لرو.

ما د علومو اکاډمي د يوې علمي همکارې وپوښتل، چې: د ماسترۍ موضوع يې څه ده؟

د هغې ځواب وو، چې د رابيليدنې يا دفرنځيال کارونه په صنعت کې.

زما بله پوښتنه دا وه، چې دا به نوله څه ليکي. باور وکړی، زه هم نه پوهيدم، چې دا به له کومه او په څه بنسټ وليکل شي. موږ خونه پوهنيز ادبيات لرو اونه د جوړښت فابريکې. په دې هم نه پوهيدم، چې د دې علمي همکارې به انگرېزي يا بله وتلې ژبه زده وي او که څنگه؟

زما ،، د شميرپوهنې ستر کتاب، لومړۍ برخه ،، کې شته، چې د انوفابريکې جوړ څه څنگه دېره گټه کو، چې يوڅه وساتي اوله همدې ځايه يې هغه غوښتونې ځای ته وليږي او که څنگه؟

موږ په افغانستان کې د يوه پوهنيز څه ليکلو ته شونتياوې نه لرو، نو زما وړاندیز:

مور ددې د مخه وړاندې شوېپوهنيزو مؤسسو دندې وځيرلې، هغوي د پهنې په ورکړه کې کړنده يا فعاله ونډه لري او تراوسه د علومواکادمي دنده کړنده نه ده، چې په دې هکله دې هم فکروشي.

د علومو اکادمي دنده بايد د ډېره وخته پورې دا وي، چې غوره کتابونه کوم، چې په پوهنتون کې درس کيږي او د بنوونځيو نصاب ترې ګټه پورته کولی شي وژباړي.

علمي رطبي دې په کار پورې وتړل شي او نه د کلونو په شمير. که دلته څوک هغه د کلونو رطبي د معاش له امله ټاکي هغه دې بيا د وزارت له خوا وټاکل شي، خو د استادانو څخه د پوهې په څنگ کې بايد پوره کار وغوښتل شي او امتيازات دې هم اړوند جگ وي.

په نصاب کې دې دا اندول وي، چې په پښتو او دري ژباړې وشي، دا چې کوم کتاب دې په پښتو او کوم په دري وژباړل شي، دا هملته استادان ځان ته ټاکي.

هغه کتاب چې په پښتو ليکل شوی هغه په دري نه ژباړل کيږي او هغه چې په دري ژباړل شوی وي، په پښتو نه ژباړل کيږي. د پوهنيزو کتابونو د زياتولو هغه غوره لار همدا ده. دا چې استاد دې په يو کال يا څو مياشتو کې څومره کار وکړي او په څو کالو دې يوه درجه جگ شي، دا دې هم له مخه وټاکل شي او دا د پوهنيزه اړخه په ښه او عادلانه توګه.

دا داسې لږ څه راورل وو، دا په دې مانا، چې په دې هکله پوره فکر شوی اوداړتيا په وخت کې يې ستاسومخ ته کيښولی شم.

د ژباړې له پاره نور کتابونه څنګه وټاکل شي؟

دا تر دې ځای ليکنه پوره نه ده، مګر هغه غټ ټکي په کې راغلي. که ما ته له دې ځايه هر څه کولو ته امر وي، زه ورته تيار یم.

نور څه اړين دي؟

د نصاب ليکونکي دې په هر مسلک کې دا دندې هم ولري:

- د هر مسلک د لغاتو کتاب ليکل. په پوره شننيز يا تشریحي ډول.

- د مسلک د مرستندوی کتابونو ليکل (مور ورته ځکه اړتيا لرو، چې نور څوک نه لرو، چې دا کار يې په غاړه اخستی وي).

نور موضوعات بيا له خبرو منځ ته راتلای شي.

کابل د ۲۰۱۹ ز ک د جولای دوم

د شننيزي دکشنري ليکل

ما دا څه موده د مخه خبر ولوسته، چې د پښتو يوې شننيزه دکشنري د ليکلو له پاره چمتووالی نيول کيږي، نو ومي پتيله، چې د دې دکشنري د ليکلو په اړه زما وړانديز د گرانو لوستونکو او ليکونکو سره اود دکشنري د ليکلو مسئولو سره کړم.

گورو، چې زموږ نړۍ اود نړۍ ژبو ډېر پرمخ تگ کړی او موږ له دې امله د هر څه د ښه، پوهنيزه ليکلو له پاره د نړۍ ژبوته پوره اړتيا لرو، نو دا اړتيا هم بايد د نورو ژبو د ودې په مرسته پوره کړو.

د ټولو له مخه (دامی ناسم ليکلی، سم يې: له ټولو (څخه) د مخه دی) مې وړانديزونه په لاندې توگه په لنډو ټکو ستاسو مخ ته ږدم.

لومړی: هر هغه کسان چې د دکشنري ليکلوکې مرسته کوي او يا دا دنده ورسپارل کيږي، لږ تر لږه بايد د پښتو او دري د ښه پوهيدلو په څنگ کې - چې دا خو قانوني امر دی - په انگرېزي پوره واک ولري.

دويم: د هرې ريښې پوه کسان بايد ورته گومارل شوي وي.

دا له دې امله، چې ځنې ويونه په بيلابيلو پهنو کې راځي، چې اړونده ترې پوهيدنه ور څخه لاس ته راوړو.

درېم: د انگرېزي ژبې د يوې بنسټيزه شننيزه دکشنري ټاکل:

زموږ ډېرو پښتنو پوهانو بيلابيلی، د بيلابيلو ژبو او په بيلابيلو ريښو کې دکشنري ليکلي، د هغو څخه گټه پورته کول اړين دي، خود دکشنري ليکل بايد پوره وي او هغه داسې کيدی شي، چې د انگرېزي ژبې يوه بنسټيزه شننيزه دکشنري وټاکل شي او هغه د هر مسلک له پوهانو څخه په پښتو انډول وژباړل شي، چې يواځې يې بيا د پښتو الف بي په ترتيب سم کړي.

څلورم: د ښوونځي د نصاب اود پوهنتون د هر مسلک پوهان بايد داسې ونډه په کې ولري، چې د خپلې ريښې د هغه درسي کتابونو په درس کې د خوندي ويونو شننيزه دکشنري يې بايد ترتيب او ليکلي وي.

دا په دې مانا – لکه څنگه په نوره نړۍ کې – د افغانستان کتابونو کې هم د کتاب په پای کې دا لوستلې پوهنیزې کلیمې یا ویونه د مځنۍ سره - چې دا وی په کوم مخ کې دی- لیکل شوي وي.

پنځم: یوه ډله (کمېټه) باید ټاکل شوې وي، چې دا ټولې شننې ورته راځي، هغوي یې، کوري ترتیبوي او بیا په ډکشنري کې هغه خپل ځای ورته د پښتو الف، ب په ترتیب ټاکي.

شپږم: هر هغه پوهنیز وی، چې په څو ریښو کې راغلی وي، باید ورسره ولیکل شي، چې دا په ... کې داسې مانا لري او... کې داسې.

بیلگه: تړل، تړونی، برېښنا تړونی تړون وي و داسې نور.....

برېښنا تړوني یا برېښنا تړن -اله.....

دا ولې اړین دي؟

گرځنۍ، لنډ گرځنۍ اونور

توټه په بیلابیلو پوهنو کې او همداسې ځمکچپوهنه کې

نیمې

اوځنې نور

ژبه خو همداده، چې لرو یې. دې روځنۍ ژبه باندې، چې یو له بل سره خبرې پرې کوو، اړکیزو، چې همدا د ژبې ویونه په پوهنو کې هم وکاروو، موږ د هغوښیانوله پاره نور نومونه یا ویونه نه پیداوو، نو له دې امله هرو مرو به یو نوم په مختلفو پوهنو کې په ورته موخه کاروو،

لکه:

په الماني ژبه کې بدن جوړښت یا اناتومي کې زېږې Sehne د عضلې اوډوکي منځ کې تړوني، نېلوني اوکه غوړی بیلووني ته وایي او په هندسه کې هغه کرښه ده، چې د گردۍ څخه یوه توټه بیلوي، چې موږ تراوسه و تر بللې، چې پښتو اندول یې توټه-ونې بلل کېږي.

همداسې بله بیلگه: موړ: په ورځنۍ ژبه کې، چې څوک نوره مړۍ نه شي خوړلی موړ بولو او همداسې گومان مې دی کیمیا کې موړ (تراوسه مشبوع) هغه اوبی بلل کیږي، چې نور څه په ځان کې نه شي اوبی کولی دا په دې مانا چې مریږي. نوله دې امله وایو، چې دا اوبی موړ شو (تراوسه: دا محلول مشبوع شو).

ځنو(که ځینو؟) ویونو ته باید هکپک نه شو، چې لرو یې اوکاروو یې نه، چې له دې امله راته هکپک کوونکيیعني نابله دي . محلول چې موړ یې زیات وخت حل بولو، په پښتو کې اوبی دی.

دا زموږ خوښه نه ده او نه غوښتنه، دا پیداپښتي همداسې دی.

دېره هڅه بایدوشي، چې یو کره پیژندل شوی نوم یا وی د یوه بل کره پیژندل شوي وي په ځای – چې ناسم دی - کیږدو.

بیلگه: د شیانو یو ټولګي د یوه ګډ خوي سره، چې هغه خوي بهیدل دي اوله دې امله بهیدونکي بلل کیږي، په پوره ناسم ډول اوبلن وبلو او همداسې سلمه په شنه زور سلنه نه کړو.

څو لیکونه د پوهنې وزارت اړوند یو

د افغانستان اسلامي جمهوریا د پوهنې وزارت

Dr. Makhan Shinwari

معین محترم

Smakhan1946@gmail.com

ډاکتر ابراهیم شینواري ته

21.10.2016

Bonn; Germany

د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت معین محترم ډاکتر ابراهیم شینواري صاحب ته په مینه او احترام.

د لوي څښتن څخه مو روغتیا او بریا غواړم.

محترم ډاکټر صيب.

ما دا ليکنه پوره د مخه بايد تاسو ته ليرلی وي، خو دا وروسته ليرنه يې هم ناوخته نه ده. زما هيله دا ده، چې د شونتيا په حالت کې دا ليکنه د پوهنې محترم وزير صاحب سره شريکه کړي.

د افغانستان د درسي کتابونو په ځانگړې توگه د شميرپوهنې يا رياضي کتابونو په هکله مې د افغانستان جمهوري رياست کلتوري چارو مشاور محترم غظنفر له لارې د افغانستان اسلامي جمهوريت جمهور ريس ته يو ليک ليرلی، په هغه کې دا ستونځې پوره ليکل شوي او يوه پخوانۍ ليکنه چې د پوهنې وزارت ته وه، هغه هم مل درليرم.

که چيرې يو بل کس د دې کتابونو د سمون له پاره ټټر وهلی وي او يا هلته په نصاب کې پخپله يې سمون منځ ته راغلی وي، خو ډېر ښه او که زه دا يواځنی کس يم، نو بيا د پوهنې په وزارت غږ کوم، چې د کتابونو د سمون له پاره چې ډېر اړين دې چانس او امکان راکړی، چې دا ستر کار د هيواد د راتلونکي له پاره سر ته ورسوم. دا په دې معنا چې دامشاورت نه بلکه زه کار ته د کولو يا د نصاب د کتابونو ليکلو او سمولو له پاره چمتو يم. کتابونه ما په نړيوال معيار چمتو او ليکلي.

زه به داسې يواځنی کس يم، چې ستونځو يا ناسمونونو ته گوته نيسم او پخپله يې د شميرپوهنې کتابونو د سمون کار سرته رسوم او دا ستاسو په چوپړ کې ږدم.

که چيرې د پوهنې وزارت د دې کتابونو سمون له پاره خپله مينه لرله، نو نور کارونه، چې دا کار څنگه سرته ورسول شي، خبرې پرې کولی شو.

دا دې په گوته وي: دا کار چې زه تاسو ته وړاندې کوم، د دولسو کسانو د دوه کالو کار دی.

تاسو به وپوښتی، چې ما نو په ځانله توگه څنگه دا ستر کار سرته رسولی، وبه وایم، چې دا کار ما د دوه لسيزو په وخت کې سرته رسولی، چې اوس مې د ښوونځي له پاره هم سره رايوځا کړي.

يادونه: د پيسو خبره مطرح نه ده. دا کار له لرې هم کيدی شي، چې په دې حالت کې به هيڅ له دولت ونه غواړم.

د هرڅه له مخه ستاسو د ستونځو گاللو څخه مننه

ستاسو د لا ډېرو برياوو په هيله.

ستاسو ماخان شينواری.

دا ليکنه مې محترم مشاور غظنفر صيب ته ليرلې وه.

د افغانستان د اسلامي جمهوريت جمهوررييس د کلتوري چارو مشاور محترم استاد غظنفر ته سلامونه او نيکې هيلې.

هيله ده، چې دا اړونده ليکنې به د افغانستان اسلامي جمهوريت جمهوررييس ته ورسوي. پوهيږو، چې دا ډېرې مهمې دي.

دا چې وپوهيږم چې دا ليکنې تاسو ته دررسيدلي، هيله ده ماته به ډاډ راکړي.

د هرڅه له مخه له تاسو مننه.

ستاسو ماخان

دا ليکنه مې دپوهنې وزارت د معينې د غوښتنې سره سم په ۲۰۲۰ ز ک کې ليکلي او ورلېږلي.

د افغانستان اسلامي جمهوريت د پوهنې وزارت محترم مقام ته.

ما د پوهنيزو مؤسسو او په ځنگري توگه د پوهنې وزارت د نصاب په هکله پوره فکر کړی او په دې هکله مې ليکنې هم د تاند خپرونې کې خپرې شوي دي.

څو کاله د مخه مې دپوهنې په نصاب کې کار هم کړی، چې د ستونځو په هکله مې د پوهنې وزارت او جمهوري رياست ته ليکونه هم ليرلي. زه جنجال غوښتونکي نه يم، خو د کار سمون کې ونډه اخلي شم.

که د نصاب جوړنه کې مو زما مرسته اړينه بلله، زه دې کار ته چمتو يم، زه معاش نه غواړم او نه د پوهنې وزارت نور لگښتونه، خو که لازم مو بلل، نو په نصاب کې د شونې ونډې غوښتونکي يم، چې لږ تر لږه د شميرپوهنې څانگه کې راته غوره رول راکړ شي، لږ تر لږه ځان د شميرپوهنې د نصاب د سمون جوگه گڼم. زما څو ليکنې د افغانستان پوهنيزو مؤسسو په هکله څه موده وړاندې د تاند درنې

خپروني له خوا خورې شوې، هغه له تاسوسره شريکوم او له دې د مخه دا يادونه د يوه لنډيز په توگه وړاندې کوم:

۱ – د نصاب ليکونکي بايد د ليکنو توان ولري او په انگرېزي اومسلک بايد پوره واک ولري او دولت د پوهنتون د استادانو په حقوقو بايد ورته قانع شي.

۲ – ښوونکي بايد د يوه کره ټاکلي پرگرام لاندې تل د همدې نصاب ليکونکو له خوا بيا بيا چمتو شي.

۳ – د درسونو سرليکونو ټاکل غوره دي، خو همدا اوس چې څه لرو، دا به د يوه وخته پورې بسيا وکړي، خو ليکونکي اوښوونکي بايد د دې ليکنو او ورښوونو جوگه وي.

په دې هکله زما د اند پېژندلو له پاره زما ليکنې مل دي.

زه خپله ليکنه نه غزوم، خو که زړه مو وو ماته زما برېښنا پته ليک رالستولی شي.

د هر څه له مخه ستاسوله ستونځو مننه

ډاکټر ماخان شينواری

پنځمه برخه: داسې گډې وډې پخوانۍ او اوسنۍ ليکنې:

خوب د شپي کډه وکړه.

وې مې، چې د طالبانو اوامريکا په منځ کې د کوم تړون، نو د افغانستان له پاره څه؟ -- که زموږ هر څه د امريکا په لاس کې وي، نو بيا خو بې له دې د ويلوڅه نه لرو. -- که داسې نه وي، نو د دې دوه ډلو منځ کې کوم تړون د افغانستان له پاره هيڅ باورنه لري. موږ خپل حکومت لرو او د قانون په څلورديوالي کې ورته ولس واک ورکړی، چې د ولس له پاره گټورې پرېکړې وکړی شي. خبرې ډېرې دي، خواوېږدوم يې نه.

نور چې هرڅه وايي، هغه به وايي اومسئوليت يې نه لري. مسئلې د حکومت دی او د خپل مسئلې سره به د ولس په خوښه تلنه کوي، نه دا چې طالب اويا امريکا چې څه غواړي، دوی به يې کوي.

دا تر اوسه هرځل موږ ته بل چا روغه راوستې، چې ستر جنګ يې تل پایله وه. دا ځل بايد دروغه راشي اوپخپله افغانان سره روغه وکړي، چې د يوه اړخ پرېکړه کوونکي يې حکومت دی.

د کسانو رول، چې ځاني گټې لري بايد نور له منځه تللی وي، که نه روغه نه شته. مسئول غني دی اونه بل څوک او پسي حکومت. ټاکنې يوه دموکراتيکه پروسه ده او بايد د - په پوښتنه کې - روغي قرباني نه شي. بايد دا سره بيل کړو: -- د امريکا اوطابانو روغه اويا بل څه د افغانستان حکومت سره د روغي په مانه نه دي. -- ټاکنې او د روغي خبرې سره تړاونه لري.

نړۍ فضا

په دې ليکنه کې مو ډېرې ښې څېرې لرو، خو په خواشينۍ بايد ووايم، چې هغه ورکې شوي. په لامل يې نه پ، هيږم، خو دا د ن ج

Category: ساينس او ټکنالوژي

فضا	نړۍ	WELTRAUM
لمرسيستم	زموږ	
څخه	د	المانې
لوستونکو!	گرانو	

يوه ورځ مې په تلوېزيون کې د ساتورن په هکله يوڅېر واورېده، ډېر په زړه پورې وو. ما چې له ځانه وپوښتل، چې دا زموږ لمرسيستم، نوڅنگه دی، پوره ورسره ځان راته بلد ونه برېښېده، نو په ن ج کې مې چې را پېداکړ، ډېر په زړه پورې دانټيا داتای يې لرل، چې هغه غواړم، له تاسوسره گډ کړم.

مورد پښتو يا په پښتوساده ليکنوسره لږ بلد يو او زما د عربي ويونپانگه هم ځواکمنه نه ده، چې له دې امله مې داسې په ساده پښتو ليکلي نوهيله ده چې زما د ليکنولوستلوسره به ستونځې ونه لری.

موږ په خپل لمرسيستم يوليد اچوو. او موږ تاسوته د خپل لمرسيستم ستوري ښايو: ځنې د سخت بادغونډوسکې دي، ځنې اېشيدونکې سري(گرمې)اوپا داسې يخې دي، چې په هغو کې هوا يخيدی شي.

Solar system, illustration

د لمر له لوري لدنه: مرکور Merkur، وینوس Venus، ځمکه Erde، مارس Mars، یوپیتر Jupiter، ساتورن Saturn، اورانوس Uranus او نیپتون Neptune.

زموږ لمرسیستم له لمر او د هغه اته ستورو اود هغو ستورو د سپوږميو، ورو ستورکیو او میلیونونو ورو تنونو یا بدنونو، لکه استیرویدونو او کومیتونو څخه جوړ دی. دا ټول په لمر راڅرخي. د دې له پاره، چې موږ په ترتیب د ستورو نومونه اولمر ته یې واټن په یاد راوستی شو، نو لاندې د زده-کړنغونډاله، چې په الماني ده، په پام کې نیسو: “ : Mein Vater erklärt mir jeden Sonntag unseren Nachthimmel

مانا یې: زما پلار ماته هره یونۍ زموږ شپنۍ اسمان رابښايي یا تشریح کوي. د الماني غونډالۍ.... د هر وي پیلټوري د اتو ستورو څخه په ترتیب د یوه پیلټوري دي.

زموږ لمرسیستم په نریفضا کې یواځنی لمرسیستم نه دی، د دې مخامخ: نور میلیونونه لمرسیستمونه شته چې ستوري یې په هغو لمرونو راڅرخي، نو له دې امله زموږ لمرسیستم په ټولو پیدایښتونو کې داسې دی، لکه یوه زره. زموږ لمرسیستم نږدې ۴،۵۶ میلیونه کلونه زوړ دی او د یوه ډېر ستر هایدروجنورېځي له راتګیدنې یا ټینګیدنې څخه منځ ته راغلی. په لاندې کې موږ تاسوته زموږ د لمرسیستم ستورو په هکله باندې یو لید درکوو.

لمریز سیستم

ټول ستوري په یوه څرخونلار په لمر راڅرخي. ستوري: زموږ په لمرسیستم کې رنگه باغکې زموږ په لمرسیستم کې اته ستوري په خپلوڅرخونلارو په لمر راڅرخي. دلته یواځې د هغوي لویوالی او د لمر سره واټن په ګوته شوی یا ورکړل شوی. په ریښتونوالي کې د ساتورن او یوپیتر نیمۍ (قطر) نږدې د ځمکې لسبرابره دی اولمريي د سل ځله زیات لري

لمر				Sonne:
نیمې	Durchmesser:	1.400	000	Kilometer
واتن	لمرته	—	Abstand:	zur Sonne
کټله	*Masse:	333	000	Erdmassen ځمکه کټله
څرخونوخت		—		Umlaufzeit:
سپوږمې	Monde:			0
Rekorde ریکارډ: لمر په پاسهواره ۵۵۰۰ او زړې کې ۱۵ میلیونه درجې تودوخي لري یا توده ده. دا یعنې ځمکه ۷۵۰ ځله دومره درنده ده لکه ټول ستوري یوځای او کړی شي ځمکه یو ملیون ځله ځان کې ځای یا خوندي کړي. او د غازونو د توانمنده راشنې یا راوتنې یا ډزو سره تر لس میلیارده ټنه غاز په نړۍ فضا کې د باندې شري. کټله Masse: د هر تن یو خوي. چې د بیلګې په توګه د هغه راکبنتوان اغیزمن کوي. د هغه یووالی یا یوون کیلوګرام دی.				

WELTALL نړۍ فضا
Die Sonne in Zahlen لمر په ګڼونو کې

دا چې د لمر په چاپیریال ګڼونه ډېر ستر دي، چې هغوي په یاد کړی شو او یاد کې راوستی شو، دلته یې دا غوره په یوه لید باندې لیدلی شي.

Merkur: میرکور

مرکور	په	پیدایښتي	رنگونو
	4879	Durchmesser:	نیمې
57,9	Kilometer	له	لمرڅخه
Millionen		واتن	کټله
0,055	Masse:		
88	Umlaufzeit:	څرخونوخت	پهلر
Erdentage			
0	Monde:		سپوږمې
Rekorde ریکارډ: زموږ د لمر سیستم کوچني ستوري باندې د شپې اوورځې منځ کې ډېر ستر تودوختوپیر له ۵۰۰ درجو زیات واکمن دی. دا هم هکېک کوونکی: میرکور سوکه، سوکه غونجیږي، خکه چې هغه یو ستر وسپنیز زړی یا د وسپنې زړی لري، چې سره غونجیږي.			

Venus: وینوس
 Durchmesser: 12.104 Kilometer نیمې
 : 108,2 Millionen Kilometer ته واټن
 ځمکه کتله Masse: 0,815 Erdmassen کتله
 Umlaufzeit: 225 Erdentage (په لمر څرخونوخت) څرخونوخت
 0 Monde: سپوږمۍ
 رېکارډ: هغه سم خورا دوزخي ستوری: د کولنډای اکسید ټینګې فضا له امله په
 وینوس باندې د ورځې تودوخي ۴۶۰ درجو ته جګیري. له پنډوورېځو له
 ätzender Schwefelsäure باران وریري، او پوښهوارې سر یې په
 اور غورځوونو پوښلی.

Colourbox رنګبکس

Erde: ځمکه

Durchmesser: 12.756 Kilometer نیمې
 : 149,6 Millionen Kilometer ته واټن
 ځمکه کتله Masse: 1 Erdmassen کتله
 Umlaufzeit: 365 Erdentage (په لمر) څرخونوخت
 1 Monde: سپوږمۍ
 رېکارډ: ځمکه یواځنی ستوری دی، چې ژوند پرې کیږي. پرته له دې په
 ځمکه کلکې، بهیدونکي او ټینټیدونکي یا غازپوله اوبه شته او کله کله په زړه
 پورې لمرنیونه یا لمرتیاره کیدنه منځ ته راځي، چې په هغې کې ویښته-ټیک
 لمر د سپوږمۍ شا ته ځان پټ کړي

Mars: مارس

Durchmesser: 6794 Kilometer نیمې
 : 227,9 Millionen Kilometer ته واټن
 ځمکه کتله Masse: 0,107 Erdmassen کتله
 Umlaufzeit: 687 Erdentage (په لمر) څرخونوخت
 2 Monde: سپوږمۍ
 رېکارډ: ۲۷ کیلومتره جګ د Mons Olympus غر یې په لمر سیستم کې هغه

خورا جگ غر دی، او اته کیلومتره ژور Valles Marineris په مارس خورا لوي ژورسیستم دی. او لهوړسره بلد اخوا یعنی افراطي بوربورکی ډوله (تورنادوډوله) گرد باد په کې لږیږي، چې یوکیلومتر نیمه لري.

Jupiter: یوپیتر

نیمه	Durchmesser:	142.984	Kilometer
واتن	لمر	Millionen	Kilometer
کتله	Masse:	317,8	Erdmassen
خرخونوخت	Umlaufzeit:	11,9	Erdenjahre
سپورمی	Monde:	mindestens	63

لږ تر لږه 63 Monde: سپورمی ریکارد: دا لوي ستورپخورا لنډې روځي لري (9,8 ساعته) لري او خورا اوږد پاتي کیدونکی جگر، د هغه ډېرلوي داغ (لاندې بني لور ته) له ۳۴۰ کلونورا په ډخوا تاویږي یا په ځان راڅرخي. پرته له دې گومانکیري، چې یوپیتر هغه ډېرې سپورمی لري، چې Ganymed یې خورالویه ده.

زهره

ساتورن	:Saturn
نیمه	Durchmesser:
واتن	لمرته
کتله	Masse:
خرهونوخت	Erdenjahre
سپورمی	Monde:

ساتورن یو ځانگړی کړی سیستم لري او خورا لوي یخغونډاري یا یخغوندوسکې لري: د ساتورن ځنې سپورمی ټولې له یخ شوو اوبو جوړې دي. په ساتورن برېښنا یو میلیون ځله دومره لوي دي لکه په ځمکه او د سلو مترونو په کچه سرور.

Colourbox

اورانوس شین ستوری، زموږ د لمرسیستم دریم لوي ستوری دی
Uranus: اورانوس

دا څیره د Voyager 2 سره د جنووري په ۲۶ ز ک ۱۹۸۶ احستل شوي
 Kilometer 51.118 Durchmesser: نیمې
 : 2871 Millionen Kilometer لمر ته واټن
 ځمکه کتله Erdmassen Masse: 14,5 کتله
 ځمکه کلونه: 83,8 Erdenjahre (په لمر) څرخونوخت
 27 Monde: سپوږمۍ
 ریکارد: د پاموړ کلونوختونه لري: ځکه چې د اورانوشمالی قطب د لمر په لور
 لوریز دی، هلته په ووري کې څلوېشت کاله روڼ پاتیري، کیدی شي هلته
 دیامانت هم وه- ورپري. مخترېعین باور لري، چې هلته په اتموسفیر کې تیري
 کیدی شي د متان تختیدوني یا غاز جوړي وي.

Neptun: نیپتون

نیپتون (څیره د Voyager 2 له خوا ۲۵ د اگست ۱۹۸۹)
 Kilometer 49.528 Durchmesser: نیمې
 Abstand zur Sonne: 4495 Millionen Kilometer لمر ته واټن
 ځمکه کتله Erdmassen Masse: 17,1 کتله
 ځمکه کلونه: 163,8 Erdenjahre (په لمر) څرخونوخت
 13 Monde: سپوږمۍ
 ریکاردونه: بل دومره له لمر هلرې نه دی. بیا هم په نیپتون کې ځواکمن بادونه
 لریږي، د ۲۰۰۰ کیلو متره / ساعت چټکتیا سره، اوهمداسې غوره: په
 سپوږمۍ Triton یخغورځوونې. دا ۲۲۰ درجې یخ نایتروجن غورځوي.
 جرمني د بن ۱۶ د نومبر ۲۰۱۹

نوره هم بدیږي

د المان د سوشل دفترکي ناست وم او په ستر کاغذ لیکلي مي وليد، چي پرې لیکلي:
 “... اود شورماشور څخه یو غږ وشواوویل یې:خانده اوخوشاله اوسه، کیدی شي نوره هم
 بده شي.
 نو: ما خندل اوخوښ وم او نوره هم بده شوه،،.

د افغانستان غميزې ته

موږ په افغانستان کې له دې څلوېښتوکالو را په دېخوا د داسې غميزې سره گیر یو، دا ټولو ته روښانه ده. دا چې څه کیده اوڅه به وشي، وړاندوینه یې نه شوه کیدی اونه شي کیدی. همدا تازه یې بیا شاهدان شو. د دې علت دا دی، چې موږ په افغانستان کې منظم څه نه لروډه او نه یې لرو، په دې ژوند کې مو ګډوډي واک لري، دا چې ولې، دا به دلته نه څیږو، خو دې روان حالت ته ګوته نیسو، چې څنګه روان دی.

ډېر له جنګه ستړي یو او د روغې غږ چې وشي، نو سملاسي ورته بڼه لید لرو، خو ایا دا به فاتامورګانه (غولوونکې لمرورانګې. هغه په ووري کې، چې په ډاګ کې سړي ته اوبه برېښي) وي اوکه څنګه؟

دا څوک چې ورته خوښ وو، ولې اودا چا چې شک په کې ګاڼه ولې؟

د دې له پاره هر څوک خپل دلیل لري، خوزه به همدا خپل اند پرې څرګند کړم.

دا چې دا روغه څنګه راځي، په دې خو زموږ د حکومت په واک کې افغانان هم نه وو خبر تر جمهورریس پورې او هغه لورته خو د پاکستان د حکومت پورې هر وروټول تړي خبروو، ځکه چې دا روغه د هغوي په پوره مشوره او واک کیده او کیري به هم. جمهورریس ته ان تردې چې د سولې مسوده لوستل کیري اویا یې داسې چټکه لوستلوته ورکوي.

ما ته خو دا د روغې پروسه نه برېښیده، دا په دې مانا، چې د افغانستان د خلکو څخه په خرابه توګه ټاکلی حکومت، چې د نه ټاکلي حکومت او یا بل واک څخه ماته بڼه برېښي، هیڅ ورڅخه خبر نه وو، یواځې له دباندې ورته ویلکیدل.

خبره رالڼوو او پوښتنه کوو، چې داسې روغې څنګه منځ ته راځي او په افغانستان کې سالمه لار کومه ده؟

لومړی:

طالبان د افغانستان د حکومت سره خبرې نه کوي او د امریکایانو سره د روغې تړون لاسلیک کوي، چې د افغانستان حکومت یې یواځې هغه لیکنه کتلي وه.

که دا روغه د امریکا او افغانستان په راتلونکې نه، د امریکا عسکروپه وتلووي، خود امریکا خوښه ده، خوداسې نه ده. دا د افغانستان په برخلیک باندې ده، نو باید د افغان

حکومت په کې شونې ونډه لرودۍ. د غني د راتلونکي لومړي مرستيال صالح له خبرو اود مخه تېرو خبرونو څخه داسې برېښي، چې کوندي افغانستان دې د لومړي ځل له پاره په دوه برخو ووېشل شي (په څنگه يې خبرې نه کوو) او بيا دې په گډه سره د دولت چارې مخته بوتل شي. باور وکړۍ، چې زما سر په دې نه خلاصیږي، چې دا به بل څه ډول وي، پرته له دې، چې يو ځل دې افغانستان په دوه برخو او حکومتونو ووېشل شي، بيا نو پرته له بيلتون که نور څه کيږي، هغه به يوه معجزه وي، که افغانستان يو واحد هيواد پاتې شي.

تاريخ بنوولې چې:

که يو څوک يو وار د يوه کلي پاچاهي ونيسي، هغه هم بيا بل ته نه پرېږدي، پاتې لا نږدې نيم هيواد.

پايله: د افغانستان ټوټه کيدنه.

دا نو د کندومک له تړونه بيا ستره بدنامي او تل پاتې بدبختي ده، چې دا بيا نور ټوټه واکونه زيږوي، چې په هيواد کې موبيا جنگ پای نه مومي.

دويم:

په افغانستان کې دې روغه راشي او هيواد دې بيا د همداسې، په بشپړه توگه له دبانديو منځ ته راغلي حکومتونو څخه اداره شي، لکه تراوسه چې ورسره بلد يو، چې دا پرته د ولس له پل په پل تخریب څخه بل څه نه وو.

دا هم زما په اند د روغې لار نه وه.

دلایل به نور هم ولرو، خو اوس به دا پوښتنه وکړو، چې سوله نوڅنگه شونې ده؟

دریم:

سوله بايد په منظم ترتيب شوې وي او منظم ترتيب کيدونکي ډول منځ ته راشي.

خبره په ترتيب شوي او ترتيب کيدونکي کې ده.

که په جنگ کې يوه خوا ماتې وخوري، نود واک وړل و بلې ډلې ته منظم ځکه دي، چې همغه بريالۍ ډله حکومت جوړوي اوبس، چې دا د واک تسليمي به منظمه وي. او که په څرگنده توگه کومې ډلې ماتې نه وي خوړلي، نو دوي بيا په دې هکله دوه اړخيزه خبرې کوي، چې که نور په جنگ کې دننه واکونه هم وي، د هغوي گډون به هم اړيږي وي، خو نه پرېکنده.

دا خبرې به رالڼدوو او پوښتنه به دا وي، چې د افغانستان په دې حالت کې به نو روغ څنگه وي؟

جنگ زور اخستی او علت یې دا وو، چې طالبان غوښتل چې زیات ښارونه او ځمکې د خپل واک لاندې راولي.

نوموړ قضاوت به د زور په بنسټ وي.

طالبان به څلوېښت یا شپيته زره وي او دولتي ځواک درې سوه زره ته رسیږي.

ورې ولسوالس او ښار ځایونه به د طالبانوسره وي، خو ټول ستر ښارونه د دولت په واک کې دي.

که هر څومره ځمکه او خلک طالبان ولري، د حکومت ونډه ډېره ځواکمنه ده.

د جگړې اړخ کې طالبان ترور کې تکره دي، خو په جگړییز زور څه نه شي کولی، دوی کوم ستر ښار په ولکه کې نه لري اونه یې راوستلی شي او که دا ولري، نو اداره یې تاسې په فکر کې راوستلی شی.

په هر صورت زما وړاندیز دولت ته هم دا دی او زما اند هم، چې طالبان دې د دولت سره روغه وکړي، طالب جنگیالي دي و بڅښل شي او خپلو ځایونو ته دې لاړ شي، که غواړي په عسکري خدمت کې کار وکړي، د ازمویني وروسته دې دا ده ورته ورکړل شي او په هر ډول انتخاباتو کې دې لکه هر افغان د افغان په څیر ونډه ولري.

په پای کې یو څو پوښتنې اود هغوي لند ځوابونه:

۱ - خپلواکي اودا خپلواک نوڅوک دی؟

۲ - بلواکي نو بیا څنگه اوبلواک څوک دی؟

۳ - ایا زموږ قضاوتونه به خپلواک وي؟

۴ - د دې حالت راتک.

۱ - ته :

خپلواک امریکا ده، چې هم دا کویاو هم دا، خودا همداسې نه ده.

هلته هم د کسانو یا اورگانونو زور دی، چې یو د بل په واکوالي کې دی، دا په دې مانا چې هلته هم هر څوک خپلواک نه ی.

هلته هم چې ترمپ څه غواړي، موږ یې د منلو او نه منلو په مخامخ کې واکه یو، خو هلته نور خلک شته، چې غوښتنې او کړنې ماتوي. و به وایو، چې هر څه په دې زورواړخ کې هم نسبتي دي.

۲ – ته:

موږ په ځانګړې توګه دا دلیک لوست افغانان یا دا زما غوندې له هیواده دباندې افغانان دېر ټینګار کوو، چې دا پلانی د پلاني په واک کې دی یا زموږ سیاستوال به له امریکا او همداسې دا نور یې له پاکستان څخه نه شی کولی او دا په ټولیزه کې همداسې ده.

یو قوم او ولس، چې ځان ته یوډی نه شي پیدا کولی او هر څه یې له بل وي، نو خپلواکي به چیرته وي؟

سره له دې هم بیا د هغه هیواد د سیاستوالو ځنې څپه لاس کې وي، چې له هغې باید تیر نه شي لکه په دې خبرو کې هم زموږ دولت یا حکومت د روغې جرګې په وړاندې، چې د روغې پرېکړه نه وه، درېدل.

بیا هم هغه نسبي بلواکي یا خپلواکي.

موږ باید وپوهنېږو، چې کله زموږ اود زورورو ګټې سره شریکي دي او وپوهیږو، چې څنګه له هغو ګډو ګټو موږ ګټه پورته کولی شو.

موږ باید زورورته وښوولی شو، چې څنګه او ولې او چیرته مو ګټې سره ګډې دي او څه د دواړو په ټولګه دي.

په هیواد کې مو حکومت شته او هغه بیا خپلې ګټې د نورو هیوادونو د ګټوسره ګوړلی شي.

هغې بلې لور یعنې د طالبانو لورته: هغو د یوه با مسئولیته پلې څخه نه اداره کیږي. نو هلته د بلواکي او خپلواکۍ پیژند هم باید توپیر ولري.

هغوي باید د ترې مرسته اخستونکو هیوادونو ګټې هم په پام کې ونیسي او هغوی بیا د دویم ګټوته په پام کولو اړین دي.

۳ - ته:

لنډ: زموږ قضاوتونه هم د شرايطو په واک کې دي او بايد وي.

۴ - ته:

افغانستان اونړی: د باندني چي افغانستان ته راغلي، د ترور له امله اودا په دوي د افغانستان د خلکو حق دی، چي له افغانستان څخه ترور ورک کړي. دا جنگ په افغانستان کې د افغان په وژنو نړيوالو راوستی او دوي د دي د منځه وړلوله پاره بايد مجبوروي.

ستره غميزه:

زما جوډره بمونو والوزوله.

هلته لري د شينواريو د هسکي ميني د جوډري کلي د کټه-پور غره لمن کې، چي شاته يي تر سپينغر پوري نور غرونه هم جگ شوي په دوه موږو باندې خلک اوسي. ډېر بڼکلي خای دی. جنوب ته يي غر اونورولوروته يي په شنوپټيو دا ځمکه بڼکلي ده، وبڅبنی، بڼکلي وه، چي به دا بڼلا هم د غم بڼکلا وي.

دا يو کلي دی، هغه زما د مور کلي دی.

موري! دا ستا کلي وو، دا په تا گران کلي وو، وروڼه د تره زامن اوتول درياندې گران وو، ته هم ورته گرانه وي. هغه خو اوس په بمونو والوته، هلته خوستا ورپروڼه اوبچيان يي په وينوکي ولمبيدل، هلته خوستا د تره لمسيان تول د مسجد د خاورولاندې شو، هغوي لمانځه ته تللي وو.

هلته نور تل غم خپله لمن خوره کړه، هلته به نور نه هغه پيتاوی وي او نه هغه توکي ټکالي.

موري تاخو نه شو ژرلی، زړه به دي خور، خو اوس زه ستا له پاره هم د هرټکي سره اوبڼکي توپوم، نور څه مي د لاسه پوره نه دي، همدا ژړا ده.

ما هم ډېر بڼه وخت هلته تيرکړی، ماما گان مي تول بڼه او د خبروخلک وو، توکي ټکالي به ډېري وي، د ژمي پيتاوي کې به مي کله کله زما د همزولو سره اتييران (يوه د سترنج په څيرلوبه ده) کاوه. ډېر هلته تلم، ماما گان راته گران وو او زه هم د ماما گانو کورنيو ته گران وم.

د جمعې په ورځ موږ په بيلجيم کې وو. د چا تلفون نمرې مې هم نه وې وړې او هغې تختې مې د جال کار نه ورکاوه، د نړۍ سره مې مزي نه درلودل. په ما زما ملګري او خپلوان هم ملامت نه دي، ډېر لټ يم او بيکاره. بې پروا نه يم او که ځان به داسې نه ګورم.

په دې ورځ، د جمعې په ورځ مې زما دميرمن د وراره څخه تلفون واخسته، چې خبرونه وګورم، نو لومړی خبر مې همدا د غمونو لړلۍ خبر په سترګو شو، چې زما هم د هغو ټولو يادونو د مخه تيرېدو سره غبرګې او بېنګې بېواکه شوې اود دې سترګم درد ته يې نور د ودرېدو توان نه لاره.

په داسې يوه کلي کې، چې ولس نه يو کلی دی څو اويا کسان وژلکيدل اوله څلوېښتو زيان ټپيان خو يوه ډېره ستره غميزه ده. کلي کې خونورنارينه نه شته، هغوي لمنځونه کول او بڼڅې خو جماعتونو ته نه ځي. څوک چې ژوندي پاتې دي، هغه واړه او بڼڅې، هغه هم نورې په ژونديو کې نه ګڼل کېږي. هغه په ژونديني مړې دي. پلرونه نه شته، چې دوي بيا پلرنی غبرګی ونيسي او ويې خندوي، خدايه (ج) د دوي ژوند به نو تل ژراوي. پوښتنه خو نه کوم، ستاينده يم، خو په فکر کې مې دا راګرځي.

خدايه دا مې د مورکلی وو او دا د تنونو ټوټې يې چې خلکو راټولولې، دا مې د مورد تره زامن اولمسيان وو، هغې ورېرونه و، د هغې ګران خلک وو، بڼه دی، چې مورمې لا دمخه مړه ده.

خدايه د دې کونډو يتيمانو چغې خو ته اورې او پوهیږې، چې دا زموړله پاره څومره د غمونو ډکې دي.

خدايه ته څوګوري، چې دا سپينپګري اوتورګري به څومره دې خپل کار ته خوښ وي.

دا کسان، دا د دې کارکروني او امرکونکي د خپل دوزخ له پاره د سيده تګ لارې پرانيزي. فکرکوم، چې دوزخ به هم د دوي له پاره کم وي، دا انساني فکر دی او د له غمه ډک فکر.

دا کسان چې دا کار کوي، دا څوک دي؟ د سپينې پګرۍ وي اوکه د تورې، دا همغه د يوه خره غوړونه دي.

دوي ته چې داسې کارونه کوي د ويلو څه نه لرم، داسې د هغوي د شان سره مناسب څه مې خيال ته هم نه شي راتللی او د حيواناتو سره پرتله کونه يې حيواناتو ته توهين دی، دوي توهين کيدلی نه شي، دوي له توهينور اخوا دي، نه پوهیږم، چې دوي به نوڅه شي وي. خو لويه څښتنه په ډېره بڅښنه زه خو له تا د پوښتنې حق نه لرم، خو دا مې په زړه کې ګرځي، چې:

ايا دوي هم اشراف المخلوقات دي؟

زما یواځې یو کار د لاسه پوره دی، چې هغه می ماماگانو ته دعا ده. لوی څښتن دی د ټولو شهیدانو د فردوس جنت په برخه کړي، ټپیانو ته دې روغې سټې ورکړي، د ټولو شهیدانو کورنیو، زماگرانو مانیکانو او ترورانو ته دې لوی څښتن اجر و نه او د زړه صبر وکړي.

خدایه (ج) ته پوهیږي موږخو(ستا پیدا) نه پوهیږو

د جادو جام

په لار روان وم، د خپل خیال سره لاس په گریوان. وې می دا خوبونه نه ریښتیا کيږي. ددې خوبونو ریښتیا کول خو ستا کارنه دی، دا خوبونه په ځانگړتوب نه شي ریښتیا کیدی. دا جگړه ځما او ځما د خیال سره جدي شوه، خیال می وې چې ته دې خپل خوبونه گوره د بل چا سره ستا څه غرض نه شته، هرڅوک خپل خوبونه لري، نو هرڅوک او خپل یی کار.

زه د خوبونو د ریښتیا کولو په پلو وم په لار راوان او سملاسي می فکر شو چې زړه می له لاسه کلک و نیولم او راکش یی کړم.

وې چې دلته ورځه، خوب دې د جادو په جام کی وگوره.

ما خپلی پښی کلکی کړې، وې می چې نه، دا هم ځما خیال او خوب ته کوم ځواب نه لري. خو زړه همداسی له لاسه کلک نیولی او د جادو جام ته می راکاږي. گورم چې د پاسه له مغزو غږ راوشو، چې پام کوه، زړه باچا دی، څوک یی خبره بي له سزا په ځمکه نه شي غورځولی، نو پښو ته دې په هغې لور حرکت ورکړه، چې دې زړه هلته راکاږي.

د داسی لږ وخت وروسته ما چې خپل خوب د جادو په اول جام کی وکوت نو داسی لږ څه تت ښکاریده، څه ترې نه پوهیدل کیده، نو بیا می زړه دوم جام ته وروهڅولم او وې چې ناامیدې هم ناکامي ده، بیا دې خوب د بل سحر جام کی وگوره.

ما د باچا خبره، چې مغز می ورته پام راگرځولی وو نه شوه ردولی، نو په بل جام کی می خپل خوب وکوت. گورم چې راته وایي چې ستا ژوند خوب دی او ته مین یی په خیالونو، څه ورځه هغه کوه چې څه کوی شي، چې خوبونه او خیالونه دې ریښتیا شي.

د بل کړه وړه ستاه کار نه دی دا خبره پریږده چې» که موږ داسی کړي وی او یا داسی، نو داسی به شوی وی» بلکه هغه څه وکړه چې پخپله څه کولی شی. داپرمختگ دی، دخوبونو د ریښتیا کولو په لور او بس.

د بون د پوهنتون روغتون د زړه او رگونو خانګه

۲۶ جولای ۱۹۹۸ المان بن

میرمن می د زړه عملیات کړي او زه ورته په کوټه کی ناست یم. د اکسیجن د بوتل شرار دی او میرمن می د خبرو نه ده. ښاپیری (زما د میرمن نوم دی) غوښتل چی اوده یا بیده شي نو ما ورته د کاغذ څپونې په سترګو واچاوه) د ښاپیری دا خوی دی چی اوده کیږي نو سترګی په څپونې تړي(چی رڼا بنده شي او ښه خوب وکړي. مانو کلم او کاغذ راواخسته او د افغانستان په جنگ او روغه می په لیکلو پیل وکړ. په همدې وخت کی چی په افغانستان کی د مرګ او ژوبلی په فکر کی وم او ددې په بیان می د کاغذ سپین مخ توراوه نو دې خپل حالت ته می فکر شواو دا فکر می بیا په هیواد کی ځوانانو، پیغلو او ځوانو واده شو افغانانو او میندو او پلرونو ته شو چی زه په داسی حالت کی چی د ښاپیری عملیات د خدای (ج) په فضل ښه تیر شوي ځان داسی حس کوم نو هغه په هیواد کی موچی په هیوادوالو تیر شول اوتیریږي، هغه به ځومره دردونه وو او دا چی لاتیریږي نو دا حالت به ځومره دردونکی وي. ځمور هیوادوال به د ځومره ارمانونو سره له دې دنیا تللي وي او د ځومره ارمانونو سره به دوي دې بدبخته ژوند ته دوام ورکوي او یا به دا ارمانونه د توپ، توپک او راکتونو گولیو لاندې فاني دنیا ته د ځانونو سره وړي.

زه غواړم چی دا راپیدا شوی احساس می د هغه عمل په بنسټ وڅیړم چی زه ورسره مخامخ شوم. دابه د پښتنولۍ یا ځمور د کلتور سره شاید مناسب نه وي خو زه نه غواړم چی دا زما د پاکۍ مینۍ احساس د جهان دویږي یا بهتره د پروپاګندي د ویږي پټ او د ځان سره و هغه جهان ته یوسم. زه ځان ته د خوشال خان خټک د لاندې بیت په بنسټ جرأت ورکوم او ددې لپاره چی ځان راته بی غیرته ښکاره شي، ځان د ډار څخه ځغوم.

زه خواشال کمزوری نه یم چی به ډارکړم په ښکاره نارې وهم چی خوله ئی راکړه رښتیا چی زه خپل اصل مطلب ته راځم نو خپل ځان لږ معرفي کوم. زه د یو پښځوس کالو یم او ښاپیری د یو څلویشت کلونو، دواړه د پاسپورت له مخی. د ښاپیری عمر خو زیات نه دی او ځما په عمر کی زه شک نه ګڼم مګر د شواهدو او اسنادو له لور ئی راته نور خلک زیاتوي. مور دوه اتلس کلن اولادونه لرو چی ځانګه او اباسین نومیږي دوي غبرګوني دي. دا په دې وښایم چی ځمور د ژوند دوه په درې او د نیمائی څخه زیات تیر شوی او د هغو سره چی ځوانان دې ځانونه نه مقایسه کوو او نه مو د مینې احساسات دومره ځوان دي چی د هغو سره ئی د تلې په انډول کی واچوو (په ځوانۍ کی مینه ځوانه وي او بیا د وخت په تیریډو سره مینه عادت شي چی بی له دې عادت هم ژوند خپل مفهوم لکه په ځوانه مینه کی د لاسه ورکوي). دا چی زه ئی بیانوم نو نسبتاً زاړه احساسات دي نو تاسو فکر وکړی چی د ځوانو دا د مینۍ ځوان احساسات به ځومره لیوني، ګرم او دردونکي وي.

اوس نو راګرځم خپلی اصلي خبرې ته او نور اوږد په دې احساساتي خبرو د کاغذ په مخ کړښی نه راکاږم. ځما میرمن چی د زړه د عملیاتو وروسته - عملیاتو پنځه ساعته دوام

وګر او یوه ورځ هم په انتنزیو شتاڅیون کی- د روغتون د زړه او رګونو عادي برخې ته راوستل شوه نو زه ورته د دوه بجو په شاوخوا کې وګوتې ته چې یو نفري وه راننوتم، د بڼاپیرۍ په سترګو د کاغذ څپونې پراته وو. ما په تېږه دوه واړه بڼکل کړه او د کاغذ ټوټې

۷۳

مې ئې د سترګو لږې کړې. یو ځل مې بیا هم چې دې سترګې راوغړولې په تېږه بڼکل کړه او د کټ څخه مې لږ فاصله ونیوله. بڼاپیرۍ ماته سترګې راوغړولې او غوښتل ئې چې څه راته ووايي خو د زوره ئې پوره نه وه نو په پوره تکلیف ئې په ګوته ایشاره وکړه چې ور نږدې شم. بڼاپیرۍ بیا هم څه نه شو ویلې خو په لاس تکره وه او په خپلو شونډو ئې ګوتې کیښودلې. زه نو باید دستي پوه شوی وی او په خوله مې په پوره لیونۍ مینه بڼکل کړه او دستي مې په سترګو کې - نه پوهیږم چې د خوشالۍ او که د خپګان - اوبه راپیدا شوې(دا راته په دې وخت کې سخته ښکاره شوه چې اوبنګې ولیکم، ځکه چې ځمور په کلتور کې خو د نر په سترګو کې باید اوبنګې راونه کړځي).

ددې لپاره چې بڼاپیرۍ پوه نه شي نو د ګوتې دستي برنډې ته ووتلم (هره کوټه و شاته برنډه لري او ښه د کښیناستو ځای هم) هلته مې د سترګو اوبه داسې ناشکه غوندې وچې کړې چې بڼاپیرۍ دا ځما د مینې لیونې شوې اوبنګې چې پښتون ئې باید توي نه کړي ونه کوري. دا چې دا ټول حالت د طبیعي ناروغۍ باعث او پوره د کنترول لاندې دی، دومره تاثیر لري نو هغه په ګولپو او راکټونو چې لګیدلي او لګیږي، د کومو لپاره چې نه ډاکتر شته او نه روغتون، د هغوي او د خپلوانو حالت خو فکر کوم چې څوک د کلم په څوکه نه شي څرګندولی. دا چې دا سهولتونه دلته ځمور لپاره شته او دا ځمور برکت نه دی نو دا فکر- په همدې حالت کې چې د افغانستان د روغې په هکله په الماني ژبه مې د المانیانو لپاره لیکنه کوله -نور هم ما سره قوي شوچې داچې انسان یو اجتماعي ژوی دی او د اجتماع څخه دباندې ژوند نه شي کولی نو لکه چې دلته نورو ځمور مسئولیت په غاړه اخستی، موږ هم باید ځانونه مجبور وګڼوچې د هیواد دخلکو لپاره چې دا اتلس کاله د راکټو او توپونو ګولپو لاندې مري او یا په ډار ژوندکوي، مسئولیت اخستلو ته ځانونه چمتو کړو.

لکه څنګه چې دا نړۍ مجبوره ده او افغانانو ته د ژوند امکانات برابر وي او دا مسئولیت ئې په غاړه اخستی نو دا موږ افغانان او بیا هغه افغان چې لیک او لوست ئې کړی نو د هیواد د خلکو لپاره پوره مسئولیت لرو، ځکه چې دا ښونه موږ د ملت په پیسو کړې او دا قرض باید ادا کړوکه نه نو دا پوښتنه خو باید له موږ نه وشي.

که څوک غواړي چې د بل په درد پوه شي نو باید خپل درد ته - که څه هم د پرتلې نه وي- متوجه شي.

د هغو هیوادوالو په افتخار چې ځمور سره یی ځانونه ځمور په درد کې شریک کړي وو.

زړښت ته

دا چې زه کله کله وایم چې زور یم، فکر کوم چې گوندې دا توکی دي او تواضع. داسې فکر نه کوم چې گوندې زور یم، داسې فکر نه شم کولی چې ځواني را څخه تللی، داسې

۷۴

استعداد زه هم په ځان کې گورم چې فکر وغولوم. دا استعداد په هر انسان کې شته او هر انسان د خپلې کټې لپاره د واقعیت څخه خپل فکر ځغولی شي.

زړښته !

زه له تا څخه نه ډارېږم ، راځه ! زه چې وغواړم تا نه درک کوم، دا تجربه می د کوچنیوالي د ځان سره روزلې چې څه می ښه نه راځي، یا د څه چې ډارېږم هغه جدي نه نیسم، مگر درباندي پوه یم چې گیر دي یم او خلاصون در څخه نه شته، خو تر څو چې زه د فکر کولو توان لرم او زده کړه کولی شم، ځان هم ځوان احساسوم . دا که زده کړه وي، که د خلکو طبیعت، کتاب او یا د ژوند تجربه وي، فکر ځوان ساتم، ته می ترڅو چې فکر له کاره نه شی باسلی، زه تاته نه تسلیمېږم. که بدن می له حرکت وې، لټ می کړي، له منډو رامنډو می وغورځوي، تاثیر دي نه قبلوم، ځکه چې فکر کوم او فکر روزم، تاته نه غواړم چې وخت ولرم، له تا غواړم چې وتختم، بدن می تاته تسلیم دی مگر کوښښ کوم چې په احساس او فکر می بری ونه مومی.

نه ! داسې نه ده! په احساس او فکر می نه بريالی کېږي، جوارگر نه یم چې تاسره په دي شرط کېږم. خودا ځما له تا سره وعده ده .زه لا خوبونه لرم، د هیواد لپاره، د هیوادوالو لپاره او همدارنگه د ځان او خپل ژوند لپاره، چې ددي لپاره باید ځان ځوان حس کړم او فکر ځوان وساتم او دا قدرت باید ځان کی وېولم چې په دي کړاوونو بريالی کېږم، خوبونه می خوبونه نه پېرېږم، ددي لپاره می ډیر وخت تیر کړی، دامی ژوند دی، ددي د سرته رسولو لپاره ستا په مقابل کی هم مبارزه کوم، تر څو می چې تا فکر له ځوانی نه وي غورځولی، خو زه په دي فکر نه یم چې گوندې ته به ځما په فکر بری ومومی، ځکه چې ځما فکر له دي هیلو او خوبونو څخه نه شي تیریدلی او ددي هدف په لور به روان وي . که د لاسونو، پښو او نور بدن څخه دا قدرت ووت نو فکر به همدا نارې وهي چې هدف ته رسیدلو لپاره کلک همت، وایي چې کلک عزم غرونه ړنگوي، نو ته! زړښته ! باید په دي باور ولري چې ستا زور هم ځما په عزم، خیالونو او خوبونو نه بريالی کېږي چې هغه ځما هیلې دي او زه د هغو لپاره ژوندی یم. فیلسوفان وایي چې: تر څو چي انسان زده کړه کولی شي، ځوان دی او همدارنگه وایي چې د انسان اخرنی زده کړه مرگ دی. نو ته! زړښته!

ځما په فکر هلته بريالی کیدی شی چې مرگ تا ځما له فکر سره غبرگ خاورو ته وسپاري

په المان کې د ژوند يوه لحظه

جولای ۱۹۹۳ ع کال

۷۵

د اوړي د رسختۍ ورځ په يوه صافه هواکې د غرمې په وخت مې يوه چکر ته زړه وشو. دکور څخه ووتم. د زيگ خور په غاړه مې زړه وو چي وگرځم او د خان سره چرت ووهم. پوهيږو چه که په اروپا کې د ډير وخت راپه ديخواهم اوسيو مگر چکر مو ددوي د چکر سره فرق لري. دوي چي چکر ته ووځي نو يا د کار او د کار د موفقيت په فکر کې وي او يا د نورو پرابلمونو په هکله فکر کوي، چي دې تمدن ورسره مخامخ کړي، يا په تيره رسختۍ فکر کوي چي څنگه تيره شوه او يا د راتلونکي رسختۍ په هکله فکر کې وي چي څنگه بايد تيره شي.

مطلب مې دادی چي ددوي فکر يا د سپورت په هدف وي او يو فکر کوي. دوي چرت نه وهي د خيال په دنيا کې نه غرقيري، فقط په ريالستي جهان او ريالستي اينده کې فکر کوي. دا چي دريمه نړۍ څنگه بد بخته ده، ددې نړۍ خلک څنگه په راکتو او توپونو يو او بل سره وژني داد تلویزيون له لارې گوري.

دوي د خبرونو له لارې دې ته متوجه کيږي چي څنگه د يو اولس او يو ملت خلک يو او بل سره وژني او بي گوناو خلک په وينو کې لمبيږي. دوي طبعاً دې بد بختيو باندې ډير متاثر کيږي، زړه سوی يې ډير دی مگر دا بدبختي د خپل اولس او خان څخه لرې گوري. دا درد چي موږ ئې حس کوو دوي يې نه شي حس کولی.

هغه څوک چي په راکتونو او توپونو مري، هغه ددوي ورونه ورپرونه او خپلوان نه دي، هغه په لرې ځاي کې انسانان دي چي د بد بختيو سره لاس په گريوان دي، هغه کورونه چي کنډوالي کيږي هغه ددوي نه لرې په يو بل ځاي کې دځه بدبخته خلکو دي. که ددې جهان وړانونکو خبرونو اوريدلو وروسته ددې بيچاره او بيگوناو خلکو لپاره بسپنه وغوښتل شي نو هغه دوي په پوره اخلاص کوي او په خالي وخت کې ددی دردونکو موضوعاتو سره تماس نه نيسي.

په اروپا او امريکا کې خلک په عصري امراضو مري، منځنی ژوند ۷۵ کالو ته رسيدلی او څمور د خلکو ژوند دجنگ نه لا دمخه د څلوېښت کالو زيات نه وو. دوي ژوند کوي او موږ مرگ ته منتظر يو. د نازو انا د شعر په اساس که ددوي ژوند د نرگس په څير يوه خوله خنديده وي نوڅمور ژوند يوازي د خولې جينگول دي او بس

سحرگه وه د نرگس ليمه لاندۀ څاڅکي څاڅکي ئې له سترگو څڅيده

ماوې څه دي بنکليه گلۀ ولي ژارې ده وي ژوند مې دی يوه خوله خنديده

دا اوس د خپل چرت څخه ووتلم. پرابلمونه مې سره ډير يوځاي کړل، ځما اصلي خبره په اروپا او اروپايانو کې نه بلکه په ځان او خپل هيواد کې ده. د انو ځما د خيال په باب ځما وروستي فکر وو چي د سريزي په توگه مې وليکه او اوس د اخري فکر څخه و اولي خيال ته راتم. ما دا چکر په داسې وخت کې پيل کړچي ځوي مې په کمپيوتر لوبې کولي، لور مې هم ددرس سره مشغوله وه او ميرمن مې مړۍ پخوله چي د پخلنځي څخه د مسالو بوي خوت لکه د هر افغان په کور کې که د سوپي په پيسو هم ژوند کوي (دلته مې مطلب د سوال پيسی دي چي دولت يې راکوي) او که د خپل کار په پيسو، خو د پخلنځي څخه به د زنکيو اونورو مسالو بوي پورته کيږي. د زيگ د خور څلور خواو ته ډيري په زړه پوري

منظرې دې مگر مور افغانان ددي منظرو کتلو ته د خیال او چرت څخه نه شو راوتلی او ټول چرت مو همغه د هیواد په جنگ او بدبختیو کې وي. څما هم د نورو افغانانو غوندې همغه چرت دی چې په هیواد کې مو په شدت راکټ وریږي، بیگونه انسانان مری، کورونه کنډوالي کیږي او نور افغانان هم بي وطنه کیږي. نو کله سړی د خپل هیواد

۷۶

دروغي په فکر کې شي او کله سړی داسې ناامیده شي چې گوندې هیواد مو د همیشه لپاره د لاسه ورکړ. وطن ته د تگ جرأت هم نه شته او امکان هم یا په بل عبارت مور دا دلته افغانان د مرگ څخه هم ډاریږو، ځکه چې مور جنگیالي هم نه یو چې پخپله یا په بل چا ځانونه وساتلي شو. زه خو د وژلو جنگ څه کوي چې د هغه لږ غوندې جنگی خبرو طاقت هم نه لرم. دا خیال چې سړی لیکي نو کله کله فکر پکې کوي او غواړي چې د ناامیدی جهان څخه راووځي او په فکر کې شي: که چیرې دا د اروپا او امریکا افغانان د افغانستان گاونډیو افغانانو سره یوځای شي نو کولای شي چې دروغي لپاره څه وکړي. په هر صورت، څمور د افغانانو چکراو په دې اساس چرت وهل نو سړی نور هم خپه کوي. د زیگ خوږ په غاړه چکر کی گورم چې یوډ اوبو خالي ځای مې د اونو سره جوښت په سترگو شو.

گټې او شگې وچې او د کښیناستلو وې. ما د ځان سره دستي وپتيله چې دلته په دې گټو کښینه، دا د اوبو ځپې به دې تر یوې لحضې د پرېشانی څخه خلاص کړي او فکر به دې ارام شي. داسې ویل کیږي چې ځوک د روانو اوبو په غاړه کښیني، پښې په اوبو کې کیږدي، د اوبو شرار اوري او ځپو ته یې گوري نو فکر) بهتره چرت (یې د نورو پرابلمونو څخه اوري. دا نو په واقعیت کې داسې ځای وو چې یو لیکوال او یا بهتره یو شاعر به د یوې ادبي ټوټې لپاره الهام ترې اخستی وي. زه نه شاعر یم نه لیکوال چې د زیگ د اوبو دا نازک شرار د لیلې د گنگرو د شرنگار سره او د اوبو دانازکې ځپې د لیلې د زلفو د ولونو سره تشبه کړم چې یو ښه عاشقانه شعر او یا په زړه پورې ادبي ټوټه ترې راوباسم.

ما ځان بیا دچرت څخه و یوست غواړم چې بیرته و خپل چرت ته راشم. د زیگ د خوږ په غاړه په همدې امید وم چې ارام وکړم او دا د خیالي دنیا څخه چې فقط د بدبختي او پرېشاني ده وتښتم. یوه لحظه نه وه وتلې، بیرته مې دې ته رافکر شو چې خیال بیرته د وطن همغو راکټونو او توپونو پسې تللی چې بیگونه او د خدای(ج) غریب انسانان ورباندې وژل کیږي چې نه یی دا د خدای(ج) په دا لوي جهان کې ځوک په چرت کې دي او نه یی ځوک غمخور شته او د قاتلانو د توپونو او راکټوخوراک ته بې د کومې دفاع څخه تسلیم دي. مور نو په داسې مرحله کې قرار لرو چې نه د اوبو دا شرار او نه دا نازکي د اوبو ځپې مور دې وطن په مینه لیونی شوی چرت څخه راگرځولی شي. دا فکر دومره لیونی دی چې د زیگ د اوبو د رزار او د نازکو ځپو دا زولنې ئې نه شي راگرځولی. ماته په همدې لحظه کې هغه د پښتو لنډۍ را په یاد شوه:

که فکر بند په زولنو کړم چې رانه خلاص شي برابر اشنا ته ځینه.

ډاکتر ماخان میری شینواری

سیستم څه شی دی؟

اجازه دي وي، چې دا يو وي يعنې سيستم، چې ټولپوهيدونى دى، خو بيا هم له تاسو سره کډ روښانه کړم. دې ته له دې امله راوهڅيدم، چې وگورو، دوي يا دا پرمختللي نړۍ هر يو وي- چې فکرکيري، دا خوروښانه دى- څومره څيري او روښانوي.

۷۷

سيستم (زور يوناني $\sigma\upsilon\sigma\tau\eta\mu\alpha$ $s\acute{y}st\eta\mu a$ د ډېرو يوگونو برخو څخه يوځای اېښوولشوى ټول) په ټوليزه توگه رابندور پېداېښتي يا هنري ،، جوړښت،، په نڅېنه کوي يا په گوته کوي، چې له بېلابېلو برخو څخه جوړ دى، کوم چې د ټاکلو منظمو اړيکو په بنسټ يو له بل سره د گډ ټول په څير راورلگيدى شي.

د دې وي يا کليمې يوواليز پېژند نه شته، ځکه چې د هر مسلک له مخې يې پېژندورکول توپير لري. په دې پسې نو دا مخ ته تللي غونډاله د يوه خوراغت کډ پروېشوني يا - ونوالي په موخه يو ذهنيت دى. د يوگونو پارامترونو لاندې روښانه ونه کيدونکې ده.

- فضايى يا / او د يوه سيستم وختيزې پولې کيدى شي د هغه تنيزوالي يا د ټاکلو توانونو له لارې فزيکي روښانه کړاى شي يا تشرېح کړاى شي (ريښتوني/مادي/ ټاکلي سيستمونه) - يا سوچه انديز يا فکري جوړشوي، موخه-چوپړيز (د موخې په چوپړ کې) پېداېښت يا طبيعت وي (اديال يا خيالي/ نه مادي/ نظري سيستمونه).

پېداېښتي - يا طبيعي سيستمونه:

ټول پېداېښتي سيستمونه په ريښتوني پېښ(ريل يا واقعي) سيستمونه دي، چې د موخه- وري له انسانپېداکوني $anthropogenen$ اغيزې پرته منع ته راغلي او ځان پخپله ساتونکى يا خپلځانساتونکي دي. (بېلگه: $Quantensystem$, $Atom, Molekül, Lebendes System$

($Zelle, Organsystem, Psyche, Ökosystem, Planetensystem$,)

مصنوعي يا هنري سيستمونه:

مصنوعي يا هنري سيستمونه هغه دي، چې د انسانانو له خوا په کې فکر شوى او جوړ شوي وي. دا کيدى شي مادي يا نامادي پېداېښت وي، خو زيات وخت دواړه سره يوځای کوي. د دې په منع کې سړى (ريښتوني) تخنيکي سيستمونه (بېلگې: کارالات، ماشينونه، شمېرونۍ (کمپيوتر)) سوسيال يا ټولنيز سيستمونه (سوسيال گروپونه، کورنۍ، نژاد،

ټولنې، عقيدوي ټولنې) او سوسيالتخنیکي سیستمونه (بیلگې: معلوماتي سیستمونه، انټرنټ یا نړیوال جال).

یو ګډوله له پیدېښتي او هنري یا مصنوعي ریښتوني سیستمونو بیوتخنیکي سیستمونه (بیلگې: ماساتنه او مالروزنه، پاکۍ جوړښتونه) کانالیزايشن، مصنوعي زړونه) او

۷۸

سوسیال ایکولوژي سیستمونه انځوروي (بیلگې: کلتوري کرنيزي ځمکې، ساتنچاپیریالونه)

-- مادي سیستمونه هر یو یې د خپل ډول له مخې د هغه د چاپیریال په ښکاره - ، بند - او رابند سیستمونو وېشل شوي. سیستمټیوري د بنسټوپیږ لرونکو سیستمونو جوړښتډول او خوزښت یې د څیړنې لاندې نیسي.

نامادي یا ناشییز سیستمونه ځانله او ځانله مصنوعي جوړشوي، فکري سیستمونه دي، چې بې له انسانه ،، ټیله شوي،، له لارې کوم دینامیک نه راپیداګوي او شتون یې د مادي سیستمونو په واک کې دی(بیلگې: د کلمو سیستمونه، کواوردیناټسیستم، د اکسیومونو سیستم، مودلې او تیوري).

د یوه سیستم جوړښتوټي(توکي، برخې) داسې ټاکلکیري، چې یو له بل بیلابېلې یا رابندې، بېلابېلې دندې یا پوښتني په سیستم کې پوره کړي. په خټه کې هر په خوښه ریښتونی(ستورو، ونو، غرو، جوړښتبرخو) یا فکر پرې شوالات (غرونه، نڅبنې، زېږندې، سیمبولونه) د یوه سیستم برخه کیدی شي.

یو سیستم کړی شي برخسیستمونه ولري او هم پخپله د یوه پراخ سیستم(Supersystem) برخسیستم وي.

زه خبر شوم، چې د نومبر په ۱۱، ۲۰۰۶ ز کال په بلجیم کې د ننګیال په ویاړنه یوه ورځ لمانځل کیري، نو ما دا ناوخته ونه ګڼله، چې دا لیکنه، چې پخوا مې د ننګیال د مرګ د لمانځنې په هکله د کولن ښار کې لوستي وه ګرانو هیوادوالو ته د لوستلو لپاره وړاندې کوم.

د شاعر غوره والی

د مرحوم ننګیال د مرګ په درنه غمیزه کې

المان، ۱۸. ۵. ۱۹۹۸ ډاکټر ماخان میری شینواری

درنو میرمنو! ښاغلو! او گرانو هیوادولو!

د هرڅه له مخه، هیله ده چی ځما سلامونه ومنی. دا چی زه نه شاعر یم، نه لیکوال او سره له دې هم ځما خبرې چی ځمور د هیواد د نامتو او ځوان شاعر مرحوم ننگیال د

۷۹

مرگ د غمیزې په هکله، چی ځوان راڅخه لاړ او یا «اوس دنیاته راغی» اوری، د زړه له کومې خوښې کوم.

دا وینا چی د مرحوم ننگیال د مرگ په غمیزه کی کوم، که د فرهنګیانو او شاعرانو په څیر د لوړ فکر او ژور خیال نه وی راوتلي، نو د یوه شمیرپوهنې یا ریاضي مسلکه په څیر د لیوني فکرو ترور خیال خو ضرور راوتلی چی سملاسي به ترې دا نتیجه راوباسی. دا چی زه په دې ستره غمیزه کی شوونی ونډه لرم، ددې ځوان شاعر ژوند او دده په زړه پورې شعرونو دې ته نه یم راهڅولی.

زه چی خبر شوم چی د مرحوم ننگیال د مرگ په هکله د غمیزې ورځ د «افغانستان کلتوري ودې ټولنه» ددې شاعر په یاد، د شعر او ادب په رڼا کی، یادوي، د دې لارې د دې سترې غمیزې له امله خپله خواخوږي هیوادوالو ته وړاندې کوي، نو لږ د چرت سره مخامخ شوم او دا د تشویش په شکل چې دې تشویش په دې غمیزه کی خپله فعاله برخه اخستلو ته راوهڅولم.

هر انسان ځانګړی مخلوق دی نو فکرو علائق یی هم یو د بل سره توپیر لري. ځما زیاته علاقه د ورځنی پېښو سره ده، نو له دې امله ماته فکر ودرید، چی ځمور په هیواد کی خو د وینو رودونه روان دي، د خلکو په ګریوانونو - که څه هم انارښي له منځه تللی - اوبنکی په سیلاونو توپیري، هره ورځ مو په شهیدانو هدیرې ډکیري، د کونډو یتیمانو چغی مو اسمان ته خیزي، چایی د نومولو او نا نومولو نوم په دې ډول وا نه خست، نو دا څنګه خبره ده چی د شاعر د مرگ غمیزه دې داسی په یاد شي؟

ما له ځانه پوښتنه وکړه چی ایا شاعر د نورو انسانانو یوځانګړی مخلوق دی چی د مرگ په یاد یی شاعران او ادیبان د شعر او ادب په دنیا کی ژاري؟

زه دې تشویش مجبور کړم چی فکر وکړم او لاملونه یا علتونه یی وڅیړم. مجبور شوم چی کوښښ وکړم خپل لید تیز او ژور کړم. دا فکر او خیال می چی هرڅومره د خیال په دنیا کی ځغلاوه اوددې ورځی د ویر ټول اړخونه می څیړل نو د ځان څخه می وپوښتل چی ځما لپاره نو شعرڅه ترپوهیدنه یا مفهوم لري؟

ایا دا شعرونه څما د ژوند په خیالاتو کی ځانگړی ځای لري او که همداسی خبرې دي چي په رنگینه کليمو کی ويل شوي، په خپله لار ځي او که په ما کومه ځانگړې روحي اغيزه لري؟

زما په نظر په هرڅه چی څوک قضاوت کوي نود هغه شي اغيزمنتوب بايد اول په خپل ځان وڅيري. زه احساساتي یم ، د احساساتي شعرونو د تاثیر لاندې زیات راحم، په دې اساس می د خپل احساس د نورو انسانانو د شاعر د ځانگړتوب پوښتنه وکړه.

۸۰

ددې لپاره چی دا راو سپرم مجبور شوم چی د فکر تیغ د مغزو په سوان تیره کړم، د شاعر د تیز لید فکره راوتلي شعرونو لړمون راوسپرم چی د شاعر د یار د خیاله دا د غمه شین زړه په تیز لید وڅیرم. د شعور دام د احساساتو په اعصابو وپیلم، د شاعر د ژور لید شعرونو دریاب ته واچوم چی د شاعر په مسته مینه لوي شوي کبان د سین له ژورې راپورته کړم او یا راپیدا تشویش لامبوو هونکی کړم چی د شعور په رڼا کی د شاعر د شعرونو ډنډ کی غوپه شي، هلته د شاعرانه خیال او احساساتو صدف له سینی یو څو د شاعر د مینی مرغلي راوباسي. دا لاس ته راغلي د شاعر کارنامی د اخلاص، مینی او نیکو احساساتو په بنسټ، د سپین کاغذ په پاک مخ د خیال په قلم د زړه د وینو په رنگ د مرحوم ننکیال دروځ لپاره یود گلونو امیل انځور کړم او خپلې د مینی مرغلي پرې وپاشم. څما دا اوږد فکر او خیال په سره سینه خوږه مینه او ستره حوسيله د نیکو هیلو په ډالی کی د هیوادپالو شاعرانو په افتخار، نه د شاعرانو غوندې کلیماتوکی چی د شاعر د پاکې مینی او نیکو احساساتو مرغلوامیل کی پیل شوی، غواړم ستاسو گرانو هیوادوالو ددې سړي سینی او د خیالاتو غاړې ته چې څما د سرگردانی مینی او لیونیو احساساتو- نه په مرغلو- اقلأ په مشکو پیل شوې امیل واچوم. ددې لپاره چی شاعر د نورو توپیر کړو نو یو څو مسلکي خلک څیرو.

وینستین چرچل ددپلومات په هکله وائي: «ښه دپلومات هغه څوک دی چی څه نه وایی دوه واره فکرکوي».

سیاستوال هغه څوک دی چی پرابلمونه پیداکوي، بیا ددې پرابلمونو اوبیلارې یا د حل لارې پیداکولو په اساس خلک ځان ته رابولي او طبعاً د قدرت لیونی دی، پاچاهي غواړي.

فیلسوف هغه څوک دی چی د هر شي هر کرکیچ او هرې پیڅې په علت پسې گرځي او ریښی یی څيري. فیلسوف همیشه په دې فکر دی -په ساده ډول ئی وایو- چی ایا هگی مخ ته ده او که چرکه؟

یعنی دی د مادي او معنی په دریاب کی غرق دی.

د ارواښاد ډاکټر ستوري په یاد

دېرې درنې اغلې مېرمن ستوري (خاني خور)، په پښتنو مين زمور دروند مشر محمد افضل خان خان لالا (چې د لرې پښونخوا څخه راغلی، ښه راغلاست)، د پښتون ټولنيز اولسوليز گوند د مشرانو د جرگې غړو دېرو درنو اغلو او ښاغلو!

۸۱

ارواښاد ډاکټر کبير ستوري د ممتازو شاگردانو په ډله کې د رحمان بابا له ليسي څخه جرمنۍ ته راغی. ما دا بخت لروده، چې ما او ده د رحمان بابا له ليسي څخه را په ديخوا سره پيژندل او د اتریش او المان افغانانو ترمنځ هم اړيکې پوره شته وي.

دا دې په گوته وي، چې موږ څو افغاني زده کړي اتریش ته لاړو، دا چې په المان کې د افغانانو ډله زياته وه، نو موږ به په کال کې څو واره د ټولنو گډوډونو لپاره المان راتللو.

په المان او اتریش کې د افغانۍ زده کړو ټولنې جوړې شوې موږ په اتریش کې د ۱۹۶۷ زک په پيل کې ټولنه جوړه. دا افغاني ټولنې بيا د اروپا سراسري ټولنې کې سره يوځای شوې، يانې په گډه مويوه اروپايي د افغانانو سراسري ټولنه منځ ته راوسته او گډ کار ته مو دوام ورکړ.

په دې ټولنو کې د ارواښاد ډاکټر ستوري ونډه غوره وه. د دې ټولنې پسې بيا په المان کې د پښتنو او بلوڅو ټولنه جوړه شوه، چې ددې ټولنې په جوړېدو کې همې د ډاکټر کبير ستوري ونډه بنسټيزه وه او په وروسته وختونو کې بيا د ډاکټر کبير ستوري په نوښت د پښتون ټولنيز اولسوليز گوند بنسټ کيښود شو، چې دی يې تر پاي مشر پاتې شوی ډاکټر کبير ستوري سره زما ناسته پاڅه له هغه وخته، چې زه په ۱۹۸۸ زک پيل کې المان ته راغلم نوره هم ژوره شوه. ما په هرڅه کې د ارواښاد ماما سره مشوره کوله، چې خورا گټوره به وه. موږ يو بل سره د الماني لغاتو په ژباړه کې هم پوره گډې خبرې درلودلې او هڅيدو، چې الماني لغاتو يا وييو ته اړونده پښتو وييونه يا لغاتونه پيدا کړو. دې ته اړتيا وه، ځکه چې موږ دواړو په پښتو ليکنې کولې، چې رانيوونې يې الماني کتابونه وو او کله کله به کډ سوچ ته اړ کيدو.

موخه په پښتو پوهنيزې ليکنې وې موخه دا نه وه، چې گوندي پښتو دې سوچه شي، چې دا کار شونې هم نه دی.

ارواښاد ماما ته هم دا روښانه وه، چې ژبه سوچه کيدی نه شي. ژبه پوهنيزه کيدی شي، چې دا موخه بايد د هر پښتون وي. او د پوهنې پښتو کېدنه يا په ښه توگه: پښتو پوهنيزه کېدنې څخه موخه د پښتو ساده کېدنه يانې پرې زر پوهېدنه ده.

ارواښاد ستوري به ويل، چې که د ټوټو نومونې لپاره به څو الټرناتيو شته وو، نو ده به بيا په کور کې پوښتنه کوله، چې په کوم وي (لغات) په کور کې څوک ښه پوهيږي، نو بيا به ټي همغه نوم ټاکه.

۸۲

ارواښاد ډاکټر ستوري د پښتو ژبې په نړۍ کې ځای لرلو لپاره دلته المان کې هم زياتې هلې ځلې کړي او په دې بريالۍ شوی، چې په المان يا کم له کمه په نورد راین وستهالان کې پښتو د دويمې همداسې دريمې ژبې په څېر و پېژندل شي. د پښتو ازموينې اروا ښاد ستوري پخپله اخستلې خو دده له ناروغۍ لږ د مخه يې د دې دندې سر ته رسولو لپاره، زه اړنده ځای ته ور وپېژندم، چې زه دا له ده ماته را پاتې دنده هم په پښتني مينه سرته رسوم.

پښتو يوه وروسته پاتې ژبه ده، د يوقوم ژبه ده، چې په پوهنه کې وروسته پاتې دی يا وروسته پاتې ساتل شوی او دا ګناه مو هم خپله په پښتنو اچوله.

ارواښاد ډاکټر کبير ستوري په پښتو او پښتنو مين وو، خو دې دا مانا نه لروده، چې ګوندي لوی څښتن دې ونه کړي، د بلې ژبې يا د بل قوم په خلاف دې څوک و اوسي. په خپل حق ودرېدنه او د بل د حق ساتنه موخه وه، نه د بل د حق څخه کمونه.

ارواښاد کبير ستوري او زموږ نورو افغانانو، چې ګډ او د ګډو هدفونو لپاره د هيواد څخه دباندنيو هيوادونو ته راغلي وو، چې زيات يې همدلته تراوسه پاتې کيدو ته اړ شو، هغه هيلې مو چې لروډي، په هغې لار کې د هيواد د ستونځو له امله هغه هيلې مو سر ته ونه رسېدې، خو د ډاکټر ستوري د هيواد او هيوادوالو سره مينه کې کموالی نه دی راغلی.

ارواښاد ډاکټر ستوري په شعر او ادب کې د خپل زړه د ژورې هيلې څرګندونې لار ليده او برسېره پردې يې خپله مينه د خپل کار په څلورديوالي کې وښووله او هغه د ډاکټر ستوري پوهنيزې څيړنې او ليکنې دي، چې ده خپل پښتون قوم ته پريښوولی، چې دا يې د قوم سره د ژورې مينې څرګندونه هم وه.

ارواښاد ډاکټر ستوري يو کلک په پښتون او پښتو مين افغان-پښتون وو. دی په خپله خبره تل ولاړ وو، خوداسې نه چې ګوندي بل چا ته يې غوږ نه ايښوو، ارواښاد ستوري د سړي سينې خاوند وو او هيڅکله په سياسي خبرو کې نه خوابعې کيده، د نورو خبرې يې په سره سينه اورېدلې او خپل اند باندې، چې ورته ښه بريښيده کلک ولاړ وو. ستوري د پښتو او پښتنو سره مينه لروده، چې دا د ده د کړو وړو، ليکنو او شعرونو څخه پوره روښانه ده. ده که د مينې شعر ليکلی، که د سياست او يا بل کوم ټولنيز شعر، د خپل شعر

پاي يې د پښتو او پښتنو سره په مینه پاي کړی . ده خپله مینه د پښتو او پښتنو سره پټه نه ده ساتلی او دا يې تل په ښکاره ویلي .

ارواښاد ډاکتر ستوري د پښتنو سره، چې د هېواد پرېښوولو ته اړ شوي او دلته المان ته راغلي د هېڅ ډول مرستې څخه دریغ نه دی کړی . ده ارواښاد نژدی ټولو پښتنو ته د

۸۳

سیاسي پناه ورلو په هکله تصدیقونه لیکلي، او د هغو سره يې نورې مرستې کړي، دا چې ارواښاد ډاکتر ستوري، ساه پوه وو، نو د آرتيا په وخت کې هر پښتانه ته ده، د ارواپوهنې له مخې تصدیقونه ورکړي، چې دلته ورسره مرسته وشي او د بیوروکراتیکو ستونځو بڼو (د ستونځو حل) لارې ورته وازې شي .

ډاکتر کبیر ستوري، څوکاله راپه دې خوا ناروغ وو، خو په ده کې چا د ناروغۍ نخښې نه لیدلې او ده دا نه ښووله، چې گوندې داسې دې ناروغه وي . دی د خپلو هیلو څخه ونه غورځیده او د خپل مرگ د وخته پورې یو ټولنیز پښتون پاتې شو او په مینه کې يې د پښتنو او پښتنو سره کمې نه حص کیده . د ده په هیلو د ده ناروغې بریالۍ نه شوه .

ډاکتر کبیر ستوري په سیاست کې د ستر پښتون غفار خان بابا لار غوره کړې وه او دا يې د لیکنو څخه هم روښانه ده .

ده ارواښاد ډاکتر ستوري په مرگ هم همغه د بابا لار ونیوه او د همغې لارې د خپل کونړ مرستون ته یوړل شو او هلته په پلرنۍ مرستون کې خاورو ته وسپارل شو .

زه او زما میړمن به چې د ارواښاد ستوري کورته لاړو، نو بېرته کورته به ده خپل اولادونه نه پرېښوول، چې موږ کورته راوړي. موږ به ارواښاد ماما پخپله کورته راوړو، که موږ به ورته هرڅومره وویېل، چې دا ستونځې دې دی په ځاوند راولي، خو زموږ د زړو درنښت د ملگرتوب په بنسټ ورسره ډېر زیات وو لوي څښتنو دې دهه ته اجر و نه ورکړي.

ارواښاد ستوري ملگری پښتون وو ، ملگرتوب يې د پښتنو سره ټینګ وو ، د ژبې لپاره د قوم لپاره او د قوم د یووالي لپاره. دده ملگرو هم لکه خان لالا ده ته خپل ملگرتوب له ژوند وروسته وښود. د ارواښاد له جنازې څخه نیولې تر د پېښور وروستي سیمینار پورې او بیا دا اوس چې له پښتونخوا څخه دلته جرمني ته راغلی، دا په پښتنو مین مشر دی او موږ د خان لالا دې بې ساري درندو کتلو ته په ډېرو درنو سترگو گورو، د لوي څښتن څخه دده لپاره اوږد ژوند غواړو او ښه روغتیا، چې د پښتون - افغان او د لوي احمدشاه بابا د لويې پښتونخوا په چوپړ کې وي.

ارواښاد ډاکټر کبير ستوري يو سياستوال، اديب، ليکوال، شاعر، د پښتنو ټولنيز اولسوليز گوند مشر او بنسټ ايښوونکي له موږ و تلپاتې نړۍ ته صفر کړی. د دې پښتانه ستوري ځمکه پرېښوولې لار اسمان ته وخوت دا ستوری پورته ځليږي او موږ پښتانه په خپلو پوهنيزو، سياسي او ادبي وړانگو روښانه کوي. ډاکټر ستوری له موږ څخه لار خو دی تراوسه زموږ په زړونو او اند کې له موږ سره دی او وي به.

۸۴

زه به په خپل اندیز ملگرتوب کې د ډاکټر کبير ستوري همغسې ملگری پاتې شم او دا د پښتو پوهنيزه کيدنې لار، چې زموږ د دواړو لار هم وه، په هغې به همداسې سيخ روان پاتې شم.

لکه څنگه چې دی ناروغی ته نه تسليميده او تل د خپلو هيلو په لار روان وو، زه به هم همداسې تر هغې دا زموږ گډې هيلې ساتم، که زړښت وي او که ناروغتيا هغوی به ما هلته له خپلو هيلو او غوښتنو وغورځي، چې دا زړښت او يا ناروغتيا ما - لکه څنگه، چې ارواښاد ستوری- د ځان سره غبرگ خاورو ته وسپاري.

گرانه ماما! زه بيا بيا زما له لوري زما د ټولې کورنۍ له لوري د لوی څښتن څخه ستا لپاره د فردوس جنت هيله لرم، چې تابه د پښتنو جنت باله.

لوي څښتن دې ستا لپاره په تلپاتې نړۍ کې هم دا ښکلي کونړونه جنتونه، جنتونه گل او کلزار وگرځوی.

ستا تل پاتې ملگری ماخان میری شینواری

د ارواښاد ډاکټر اسد بها په یاد

ماخان شینواری جرمني

د ۲۰۰۵ ز کال د سپتمبر په ۲۰ سهار مړی څخه وروسته شمیرونی (کمپیوټر) ته لارم او د بینوا وییپاني ته ننوتم. لومړي څه می چې سترگو ته راغلل د ارواښاد اسد د ځنازي خبر وو، خدای (ج) شته، چې نور د وییپاني له کتلو ووتلم، شمیرونی مي بند کړ اوراپورته شوم. میرمن ته می وویل، چې زه دباندې ځم او لږ گرځم، زما د میرمن ښاپیری سره هم تشویش پیدا شو، ویل یې چې څه شوې، چې وییپاني ته لا سم ننوتی نه یی او له کوره وځي؟ ما ورته وویل، چې زړه می تنگ دی، داسی لږ غواړم د باندې وگرځم، که ته ځي هم راکه. موږ دواړه یوځای گرځیدو ته ځو، نو دې هم د گرځیدلو نیت وکړ او له کوره ووتلو، خو ما څه نه ویل او دې به راکه تل پوښتل، چې یو څه خو شوي. ما ورته ځواب نه ورکاوه او ورته ویل می، چې همداسې می زړه لږ نارامه دی، خو دې دا خبره

نه منله. په همدې مهال چې موږ كړخيدو، زما ټول خيال او فكر د اسد په مرگ كې وو او هغه پخواني وختونه مې همداسې له سترگو تيريدل.

موږ، چې له كابل څخه د خدای (ج) مې دې غاړه نه نيسي د ۱۹۶۶ ز كال د سپتمبر په ۱۹ له افغانستان څخه د اتریش په لور الوتكه كې را الوتو، نو هغه د الوتکې د الوتو ټكتونه مو د كرتې په كين دباندې جب كې داسې نيغ ټوملي وو، زموږ د ټولو مخ څيرې له يوې خوا نا ارامه او له بلې خوا لږ خوښې بريښيدې، دوه پيژ احساس وو. له هيواده او

۸۵

ملگرو بيليدل خورا گران وو، مگر د لوړو زده كړو لپاره چيرته تلنه يو پوره د خوښۍ كار هم وو.

زه چې د ښاپيرۍ سره په لار ځم نو دا يادونه همداسې يو په بل پسې راياديږي، چې دلته به د ليکنې توان ونه لرم، خو پل په پل د ده سره هغه گډ ژوند راياديږي، چې موږ سره تير كړی وو. اسد يو ډير مهربان ځوان وو. د خپل ژوند په اوږدو كې موږ له ده څخه داسې سخته خبره نه ده اوريدلې او تل يې د ملگرو پوره درناوی كاوه، چې هغه درناوی په درناوي بيرته ورگرځيده. اسد زيات خواريكښ او په پام سړی وو. درس يې په پوره مخكيوالي سر ته ورساوه، دې زموږ له ډلې لومړی وو، چې درس يې پاي ته ورساوه او دا هم بايد ووايم، چې هغه اخربال يې زه وم، خو لكه څنگه، چې دوي په ما خپه كيده زه هم د هريوه په درس پاي ته رسونې باندې خوښيدم، له ما سره كوم داسې د منفي رقابت خوی نه وو.

لكه د مخه مې چې گوته ورته ونيوله اسد په هيواد او هيوادوالو مين افغان وو، ټولنيز خوي يې وتلی وو، په اتریش كې د افغانانو د ټولنې وتلی افغان وو او افغاني كلتور باندې مين، چې هلته يې د نورو رسمي كارونو ترڅنگ افغانانو ته پښتو درس هم وركاوه.

په لار روان يو، ښاپيرۍ ته د دې د پوښتنې ځواب ټيک نه وركوم، ځان ترې تيروم. وخت په وخت د اسد نورې خبرې راته را ياديږي، چې په همدې وخت كې د ده يوه بله خبره راياد شوه، هغه يې ما د ده لور ډيوې ته هم بيا له ډيرو كالو وروسته په اتریش كې وكړه. ډيوې راته وويل، چې پلار مې له تا يادوي او دا ټوكه يې ورته كړې وه، چې زه يې اوس كوم، خو له ما يې هم هيله وكړه، چې ورته تکرار يې كړم.

له دې دمخه بايد د اسد د هيواد او پښتو سره مينۍ ته بيا گوته ونيسم او هغه دا چې د اسد ميرمن اتریشۍ ده، لور يې په اتریش كې ژوند كوي. اسد خپلې لور ته د پښتو خبرو برسیره دپښتو ليكلوست هم ورزده كړی، چې دا كار يو ځانگړی كار دی. دلته د هيواد څخه د باندې ډير كم پښتانه دي، چې خپلو اولادونو ته د پښتو خبرو ترڅنگه د پښتو ليكلوست هم ور زده كړي، زما په گډون، چې لور ځانگه او ځوی اباسين مې په پښتو خبرو ښه پوهيږي، خپله هم هغه شينواري پښتو باندې غږيږي، خو ليكلوست نه شي پرې كولی. د اسد لور ډيوه همداسې په وردگي غږيږي لكه اسد اوبيا مې ورته هغه نكل پيل كړ.

موږ چې اتریش ته لاړو په مودلينگ كې مو ژبه لوستله، چې د اتریش يو خورا ښكلي ځای دی، د غرونو په منځ كې پروت او له ښو ځنگلونو ډك دی، چې د گرځيدا لپاره هم

بنکلی ځایونه لري. مور له څو ورځو وروسته په یوه کافي کې کښیناستلو، چې څه وڅښو. هر چا یو څه راوغوښتل، د ده څخه چې د کافي ښځی وپوښتل، چې څه څښي؟ اسد ورته ووي، چې: کوکو. له یوې خوا خو په الماني نه پوهیدلو او له بلې خوا خو د وردگو ژبه هم داسې لږ بل ډول اوریدله کيږي. د کافي ښځی بیا و پوښتل، چې وبخښه څه غواړی؟ دی بیا ورته وای، چې زه وایم: کوکو.

ښځه لاړه او هر چا ته یې هغه غوښتل شوی څښاک راوړ او ده ته یې مخ ته د ککو پیاله کښوله، اسد خدای بخښلی ورته وایي، چه: زه خو دا نه غواړم، دا څه شی دی؟ ریښتیا

۸۶

چې مور ترهغې ککو نه پیژانده. هغه ښځه ورته وایي چې تا خو ککو غوښتی وو او ما ککو راوړ. دی ورته وایي چې زه خو ککو غواړم او هغه بیا ورته وایي، چې دا ککو دی، نو مور هلته زر پرې پوه شو، چې دا دوردگی لهجې ستونځي دي، چې الف څخه هم وو جوړوي، ورته فکر مو شو او هغې ښځی ته یا کوم یوه وویل، چې دی خو کوکا غواړي او نه ککو. او یا کوم بل چا هم کوکا راغوښتلي وه، چې اسد هم بیا ورته گوته ونيوله. هغې ښځې بیا ورته کوکا راوړه. نادیه ډیوې هم بیاله مور سره غبرگ وخنډل.

په لار راون یو، ماته د اسد سره یوځای ژوند راپدیدي، او میرمن می بیا بیا راڅخه پوښتنه کوي، چې زما ځواب بیا هم ورته روښانه نه وو. باید دا ووايم، چې ښاپیری هم په اتریش کې د اسد او ټولو افغانانو سره ښه وخت تیرکړی وو او پوره د یوه فامیل د غړو په څیر ورباندې گران هم وو. زه پوهیدم، چې ښاپیری ورباندې ډیره خپه کيږي. ریښتیا اسد له مور کره پروسې کال اوړي کی راغلی وو. زموږ کور ته راغلی وو، زما لور، ځوی او ښاپیری ورته پوره خوښ شوي وو، خو ښاپیری ماته بیا وروسته وویل، چې اسد ناروغ دی او زیات خراب شوی. دا تشویش له مور سره تل و. زه په دې وخت کې چې اسد موږ کره راغلی وو افغانستان کې وم. دا اخر وار، چې اسد ناروغ شو ما ورته تلفون وکړ، دا چې اسد ته خبرې ښی نه وې خو زړه یې ډیرو خبرو ته کیده او وتوانیده، چې له مور ټولو سره وغیري او پخواني یادونه سره راژوندي کړي.

زه په خپل خیال کې له اسده سره روان وم او زموږ د هیلو او غوښتنو خیالات راپدیدل. ما نو په خیال کې ورته وویل: اسده تاخو له مور ځان بیل کړ خو باور وکړه، چې داسې دې نه پریردو، موږ هم در روان یو. ته ستا د زیاتو هلو ځلو سره سره، د پوره هیلو او ارمانو سره، چې د ځان هیواد او هیوادولو لپاره دې لروده له مور ولاړې، د هیواد او هیوادوالو ته د کار او مرستې په هیله. تا د خپل هیواد د ابادۍ د رڼا راتلل ونه لیدل، خو باور وکړه، چې که زموږ په هیواد د لمر څرگ راوخوت او دا د جنگ او ناتوانۍ، توره تیاره یې پسي واخستله، نو موږ به بیا په تا دا زیری وکړو، خو گومان کوم، چې له همداسې هیلو او ارمانونو سره به موږ هم ستا په لار – چې د هرچا لار ده – درشو، بې له دې، چې په تا د هیواد او د هیواد د خلکو د هوساي او بې جنگ او وژنې ژوند زیری وکړو، او تاته ووايو، چې خدای (ج) زموږ په هیواد نور رحم وکړ او د جهالت توره تیاره یې زموږ له خونې په ابد وځلوله. ماته په همدې چکر کې او همدې د اسد سره خبرو په ترڅ کې هغه د یوه الماني جنرال خبره راپه یاد شوه، چې یوه ژونالست پوښتنې ته یې په ځواب کې وویل: په افغانستان کې به هلته روغه راشی، چې دا اته کلن کوچنیان قدرت ته ورسيږي. دا خبره یې ماته هم تر پوره کچې ټیک بریښی او دا ډیر وخت دی. په همدې

تگ کې وو، چې د ښاپیری زړه آرام نه کاوه او بیا یې همدا پوښتل، چې په تا څه شوی، هرو مرو څوک مړه دی، که نه ته خو داسې نه وې. که هرڅه وې ماته یې ووايه، نو د پوره یو ډیر وخت همداسې چپ کړخیدلو وروسته مې لیمو ونه شوکړای، چې له سترگو د اوبښکو مخه ونیس او نه مې زړه نور وتوانیده، چې له چغو ځان تم کړي، نو له ۰۰۰ او سترگو اوبه روانې شوې او ښاپیری ته مې وویل، چې اسد مړ دی. دې هم راسره غبرگه په چغو او ژړا پیل کړ.

۸۷

د اسد په ژوند د ده په ښه کړو وړو مو په ژړا ژړا په اسد او د ده په کورنۍ خبرې کولې. او سملاسي مو نیت وکړ، چې ځنازي ته به یې وین ته ځواو اخری درنښت به یې کوو.

مور ځوانان وو هیلې مو لروډې د ځان لپاره د کور لپاره او همداسې د خپل هیواد او د هیواد د خلکو لپاره، چې له درس ویلو وروسته به دا یا هغه کوو، خو ژوند داسې د عجایبو ډک دی، چې د چا په خوښه نه دی. د قسمتونو ډک دی، داسې تیریري، چې تیریري. دا به زموږ په اولس د خدای (ج) امر وي، چې ستا غوندې هیوادپالې هیوادوال له موږ اخلي.

موږ ستا ماخان او کورنۍ یې، گرانه اسده، ستا روح ته دعا کوو او ستا لپاره د لوي څښتن څخه د جنتونو په هیله یو. ستا روح دې ښاد وي.

شاعر نو څوک دی او شعر څه شی دی؟

شاعر هغه څوک دی چې د خپلو پاکو او د خلکو په مینه لیونیو احساساتود انسانانو په زړونو کې د بد بختیو او ظلمت بل اورد اوبښکو په باران مرکوي.

شاعر د خپل شعر په څپو کې د هیواد د خلکو د وینو بهیر کی د اولس په وجدان د غمگینو بیتونو تیره ستن چوخوي چې د خوبه راپورته شي. احساسات راپاروي، د ظلم او تیري توري تیارې او ناولي بدن څخه د شعر په ډیوو تیاره پرده لرې کوي او خلکو ته دا ټولۍ ناکړنې د زړه په وینو د کلم په څوکه تمثیلوي. شعر نه په ښوونځي ترلی نه پوهنتون، شعر کار او شغل نه دی، مسلک نه دی، شعر د ژوند رقم دی چې دا د ژوند رقم د شاعر ځانگړوالی دی. شاعر ملنگ دی، لیونی دی، د خدای د خلکو په مینه مست دی. اودا افتخار لري چې څوک یې دې د مینې په لیونتوب اوڅیرې گریوان نه خاندې. شاعر کله لیونی، کله د یار د روضی ملنگ خواصلاً په خپل خیال کی پاچا دی او په عمل کی د هر قدرت په مقابل کی بی پروا.

شاعر هغه په مینه مست دی چې د الله په ځای یې لیلی خولی ته ورځي، او ملا یې چې وایي د هغه سره دوزخ له ویري دا جنت نه پریردي. شاعره داسې نازکه او تیز خیالی ده

چی د نرگس له سترگو چی ژوند یې یوه خوله خنډیده دی څاڅکی تویوي. شاعر د خلکو سره د ظلم، تیرې او د خلکو د بدبختیو بیان په داسې احساساتي او غمگینو کلیماتو کوي چې په دې غم ځمکه لرځوي، د تیگو زړونه چاودوي، د اسمان څخه کوکارې وباسي ورځی داسې ژروي، چی په اوبنکو بی، چی د غرونو په گریوانونو تویزي، خوږونه، دښتی، رغونه او درې بحراني کوي چی د ظالم د ظلم برجونه په لاهو کړي.

۸۸

شاعر هغه څوک دی چی د قوم سره تیري باندي د شعر داسې اوسیلی وباسي چی سمندر طوفاني کوي او په هغه کی د ظالم کیشتی غرقوي.

شاعر د یار د وصل لپاره په اغزو کی ځی او د پښو د وینو څخه د یار لپاره د سروگلانو غونچه جوړوي. د یار سره د وصال په وخت کی ددې لپاره چی شاعر د دیواله سیوري ته په تلو مجبور نه شي سپوږمی له حیا خپل سپین مخ د ځمکي په توره پرده پتوي، بلبلان ورته د مینی سندرې وایی اود مینی په مستی د اسمان ستوري په نڅا راولي. د یوې خوا د یوه شاعر او دبلې خوا دداسې شاعر د مړینی د سترې غمیزې یاد په فرهنگیانو، شاعرانو او حتی ځما غوندي خلکو چی د شعراو لیکوالی سره پخپله کومه اشنایی نه لري فرض دی، ځکه چی شعر همیشه د انسان سره مل دی، شعر وخت نه لری نو په دې اساس شاعر مرگ.

داسې شاعران د اولس د خلکو په زړونوکی د تل لپاره ژوندي وي.

جورج کریستوف لینتنبورگ وایي:

«اکثره شاعران له مرگ څخه وروسته جهان ته راځي».

او لیکنې د ډاکتر ماخان میري شینواري کتابونه یا ژباړې

د ډاکتر ماخان شینواري پوهنیز کارونه، ځانگړي دي، دا په دې مانا چې د نورو پښتو لیکنو سره د پښتو ژبې له مخې پوره توپیر لري او سوچې بوچې نوې دي. په لاندې ډول:

۱ – ډاکتر شینواري نږدې څلوېښت کتابونه د شمېرپوهنې ریښه کې په پښتو کړي، دا په دې مانا، چې د عربي ویونو په ځای یا یې نوره هم ښه د مسلکي نومونو انډول پښتو ویونه لیکلي. (دا انډول نومونه په پښتو کې شته، جوړ شوي نه دي)

۲ – په درې کتابونو کې يې فزیک هم په پښتو ليکلی، دا په دې مانا، چې پوهنيز او مسلکي ويونه په پښتو دي، چې دا هم د پښتو ژبې له پاره لومړی ځل دی.

۸۹

۳ – دوه کتابونه د ژبې په هکله، چې هلته هم د نورو ليکوالانو د ليکنو د سمون سره سر او کار لری، چې نوموړی په کې تراوسه ځانله دی، لکه په دې نورو ليکنو کې هم. ملامتي به د نومري وي، خو وايي، چې کړنې يې د ژبلار سره سمې او سم انديزي دي.

که ژبسمون، چې بيا هم ډېر غزېدلی او چاپ ته چمتو دی، هغه ويونه د څېړنې لاندې نيولي، چې ناسم ژبې ته را ننېاسل شوي.

زما زياتې ليکنې له پخوا په ټول افغان او اوس همداسې هغه زيات يې د تاند په خپرونه او دعوت خپرونه کې خواره شوي او نور هم دا کار پسې روان دي.

د ډاکټر ماخان شينواري چاپ او ناچاپ ليکنې:

1988 Vienna (Austria):

لومړی:

H.K. Kaiser , M. Shinwari : Aproximation compact topological
general algebra 6 ; Page 117 – 122 algebra : contributions to

1987 Vienna (Austria):

دویم:

Interpolation und Aproximation durch Polynime in Universalen
Diss . Uni. Wien Algebren .

*Interpolation and Aproximation by Polynome in universal
Dissertation at the University of Vienna/Austria Algebras,*

لاندې د شميرپوهنې پښتوتول کتابونه په المان کې د ،، افغانستان کلتوري ودې ټولنه، له خوا چاپ شوي دي

2000 Bonn (Germany):

۹۰

درېم: د شميرپوهنې ستر کتاب : د شميرپوهنې برسيره د انجنري، فزيک او اقتصاد لپاره ، همداسې د بنوونکو او زده کوونکو لپاره (دا کتاب په ۹۰۰ مخونو کې چاپ او دا نوې ليکنه به يې ځنو ځايونو غزېدلې او ځنې ځايونه ترې لرې شوي دي)

2003 Bonn (Germany):

څلورم: ځمکچپوهنه (هندسه) ، په سلو، زرو کې شميرنه، د گټې – او کټې د کټې شميرنه ، د احتمالي شميرنه کتاب د بنوونکي ټولې اړتياوې پوره کوي

2003 Bonn (Germany):

پنځم: الجبرونه (د الجبر بنسټونه دي) (ketabton.com ته پورته شوی)

2003 Bonn (Germany):

شپږم: د شميرپوهنې انگرېزي – پښتو ډکشنري. (ketabton.com ته پورته شوی)

2003 Bonn (Germany):

اووم: د شميرپوهنې الماني - پښتو- او پښتو الماني ډکشنري (ketabton.com ته پورته شوی)

Mathematical dictionary German/ Pashto and Pashto/German

2003 Bonn (Germany):

اتم: دفرنخيال برابرېون (دا کتاب په دې څانگه کې يو پيل دی، ساده ليکل شوی) (ketabton.com ته پورته شوی)

Differential equation Translation; An Introduction

Bonn (Germany): 2003

نهم: د شمير پوهنې فرمولونو ټولگه

Mathematical Formulas

2003 Bonn (Germany):

لسم: شمیرپوهنه له عربي په پښتو

1997 Bonn (Germany):

یوولسم: د افغانستان په هکله سپینې خبرې: په المان کې

،،د افغانستان روغي او بیا ابادولو ټولنه،، له خو

یادونه: له ۲۰۰۰ کال دمخه ډاکتر ماخان شینواري د ،،د افغانستان روغي او بیا ابادولو ټولنه،، له خوا درې سیاسي مجلې هم را وستلې.

ژباړې او نورې لیکنې:

: Prof. Brinkmann. (From Brinkmann.du.de)

لاندې د برینکمن لیکنې چې له برینکمن ن ج څخه ژباړل شوي دي. دا کتابونه د ښوونځي له پاره او همداسې د کانکور ازموینې له پاره گټور دي.

دولسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره لومړۍ ټوک (ketabton.com ته پورته شوی)

دیارلسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دویم ټوک (ketabton.com ته پورته شوی)

څوارلسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دریم ټوک (ketabton.com ته پورته شوی)

پنځلسم - د احتمالي شمیرنه د ښوونځي لپاره (ketabton.com ته پورته شوی)

شپاړسم - احصایه یا ستاتیستیک د ښوونځي لپاره (ketabton.com ته پورته شوی)

لاندې کتابونه د شتوتگارت د پوهنتون د استادانو د لکچرونو څخه چې د شتوتگارت پوهنتون ن ج څخه خپاره شوي را ژباړل شوي.

اولسم - انالیزی ۱ (ketabton.com ته پورته شوی)

اتلسم - انالیزی ۲ (ketabton.com ته پورته شوی)

نولسم - کرښیز الجبر (ketabton.com ته پورته شوی)

شلم - د شمیرپوهنې بنسټونه (ketabton.com ته پورته شوی)

یوېشتم - د فرمولونو ټولګه (ketabton.com ته پورته شوی)

دوه ویشتم - فنکشنل انالیز (ketabton.com ته پورته شوی)

دروېشتم - وکتور شمیرنه (ketabton.com ته پورته شوی)

نورې ژباړې

۱۳ څلروېشتم - له www.grundstudium.info/linearealgebra څخه: کربنیز الجبر (ketabton.com ته پورته شوی)

پنځوېشتم - Georg Gutenberg ګونډپوهنه یا د اعدادو تیوري (ketabton.com ته پورته شوی)

زما لیکنې

Bonn (Germany):

شپږوېشتم - د شمیرپوهنې ستر کتاب دویم چاپ لومړۍ برخه: د پوره تغیراتو سره : دا کتاب د شمیرپوهنې برخې برسيره د انجنري، فزیک او اقتصاد لپاره ، همداسې د بنوونکو او زده‌کوونکو لپاره پوره ګټور دی. په کتاب کې د اړتیا سره زیاتونه او کونه راغلي (ketabton.com ته پورته شوی)

اوه ویشتم - د شمیرپوهنې ستر کتاب دویمه برخه (ketabton.com ته پورته شوی)

اته ویشتم - ځمکچپوهنه (هندسه) دویم چاپ د پوره تغیراتو سره (ketabton.com ته پورته شوی)

نه ویشتم - الجبر بنسټونه دویم چاپ له تغیراتو سره (ketabton.com ته پورته شوی)

دېرشم - دېرې پوهنه یا سټ تیوري (ketabton.com ته پورته شوی)

یوډېرشم - د شمیرپوهنې سم اند (منطق ریاضي) (ketabton.com ته پورته شوی)

۹۳

دوه دېرشم - د یو څو شمیرپوهانو ژوندلیک (ketabton.com ته پورته شوی)

دریدېرشم - د شمیر پوهنې ګډې وډې لیکنې

څلور دېرشم - داهم ژباړه ده، خو لیکونکی يې متأسفانه راڅخه نابلد شوی: د مشتق او انټیګرال شمیرنو ته تمرینونه او اوبیوني یا حلونه يې (ketabton.com ته پورته شوی)

پنځه دېرشم - د شمیرپوهنې انګریزي پښتو او عربي + دري ډکشنري

شپږ دېرشم - د شمیرپوهنې پښتو انګریزي ډکشنري (ketabton.com ته پورته شوی)

اوه دېرشم - د شمیرپوهنې پښتو ډکشنري د شمیرپوهنیزو وییونو په پښتو روښانه ونه (ketabton.com ته پورته شوی)

اته دېرشم - د زړه له کومې (دا هغه لیکنې دي، چې ځنې يې په نړیول جالونو کې خپرې شوي دي).

نه دېرشم - د افغانستان په هکله سپینې خبرې، چې و به غزیري.

نوري لیکنې، چې په ژباړه يې پیل شوی، خو لا پوره نه دي

څلوېښتم - د شتوتګارت پوهنتون لکچرنوټونو څخه، چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپریري: د ګروپونو تیوري (ketabton.com ته پورته شوی)

- د ښوونځي لپاره فزیک د برینګمن لیکنه

له پنځم ټولګي څخه تر اووم ټولګي پورې ژباړل شوی (دا چې زما دویم مسلک فزیک دی، دا لیکنې ژباړم. دا هم د دې لیکوال یوه ډېره ښه لیکنه ده، چې د شمیرپوهنې په څیر - دلته هم زیات تمرینونه د حل یا اوبیوني سره په کې راغلي او ماته زیات ګټور برېښي) او دالاندې د برینګمن څخه راژباړلي

یوڅلوېښتم - فزیک لومړۍ برخه (ketabton.com ته پورته شوی)

دوه څلوېښتم - فزیک دویمه برخه. برېښنا پوهنه. همدا کتاب. (ketabton.com ته پورته شوی)

درېڅلوېښتم - د پوهنې وزارت له خوا چاپ د ښوونځي شمیرپوهنې کتابونو ته کتنه. دې کتاب کې د ښوونځي کتابونو د هر کتاب یوې برخې ناسمونونو ته ګوته نیول شوې او ناسمونونه بیا سم شوي هم دي. (ketabton.com ته پورته شوی)

څلورڅلوېښتم - د فزیک کوچنۍ ویونو ډکشنري (ketabton.com ته پورته شوی)

پنځه څلوېښتم – پرېپوزېشن يا اړيکويونه. (ketabton.com ته پورته شوی)

شپږ څلوېښتم = ژبسمون (پښتو کې ناسم راننوتې ويونه، چې سم شوي دي)

اوه څلوېښتم – پښتو ژبلار يا گرامر ۲۰۲۰

اته څلوېښتم – پښتو ته ناسم راننباسلي ويونه (که غواړئ دويم غزېدلي ليکنه): له پخوانۍ ليکنې څخه نوی شوی او پوره غزېدلی ۲۰۲۰.

تازه ليکلي خو تراوسه کتابتون ته نه دي پورته شوي او دا د ځانله ليکنو په توگه له درې کاله را په ديخوا د تاند او په دا ورسته کې د دعوت او همداسې د نورو د ج څخه خوريږي او خواره شوي دي. په دې کتاب کې د پښتو ناسم ننوتې ويونه څېړل شوي ناسمونونو ته گوته نيول شوي او په دلايلو روښانه شوي، چې ژبمينوالو لپاره يې لوسته او گوته ويونه اړيینه ده.

نه څلوېښتم – داسې څه له فلسفې ۲۰۲۰

پنځوسم – ژبې مري او نورې ليکنې ۲۰۲۰

ډاکټر شينواری ليکي چېرته ميندل کيږي:

زما نږدې ۳۹ نه ډېر کتابونه په کتابتون کې کوم Ketabton.com زما د عزيز او ان د ښوونځي له وخت ملگري، خو له ما پوره ځوان ستانه مير زهير شينواري ځوي زما د گران ځوان وراره گل شمشاد زهير شينواري له خوا خواره شوي او هيله ده، چې دا نور به هم زر ترره راته خواره کړي، چې ډېره مننه ترې کوم.

د ډاکټر شينواري د پوهنيزو هلو ځلو له امله ستاينليکونه:

د افغانستان کلتوري ودې ټولنه. جرمني – ۱

يشنيد افغانستان کلتوري ټولنه کولن م – ۲

اړيینه يادونه: د ښوونځي نهم ټولگي شميرپوهنې کتاب کې مې نوم ليکل شوی، خو ما په کې څه نه دي ليکلي.

د دولسم ټولگي له پاره يې پښتو او دري کتابونه ليکلي وو، چې هغه بيا په بل نامه چاپ شو او پوره ناسمونونه يې درلودل، پرته له هغو پوښتنو يا نور جملو اوبيونو يا حلونو څخه، چې هغه همغه د ډاکټر شينواري د ليکنې په کې پاتې وو او د ده نوم هم په کې نه

وو. د پوهنې وزارت او تر جمهوررېس پورې يې ليکنې ولېږلې، خو د نصاب استادانو په غوښتنه يې د نورو کارونو څخه ډډه وکړه، وايي، چې څه مې بې له دې هم نه شو کولی

ژوند ته شينواري د ډاکټر ماخان ميري

يوه لنډه کتنه

نوم: ماخان (په لومړي ځل يې نوم ،،ميري،، وو، چې د رحما بابا (ليسه کې نومليکلو وروسته ماخان باندې بدل شو

د کورنۍ نوم : شينواری

د پلار نوم: ارواښاد نورالرحمان

اده پستود مور نوم: ارواښاد

د نيکه نوم: ارواښاد حسن خان

د نيا نوم: ارواښاده صبري بي

۱۵ د سپتمبر په ز ک ۱۹۴۶ د دزېږېدو کال: ډاکټر ماخان شينواری ۱۳۲۲ زېږېدلی دی (دا خو هغه رسمي ز ک دی. سمه نيټه يې نيټه ه ک ۱۳۲۰ خو تره مې وايي، ش ه کلونو منځ کې بايد وي ۱۳۲۰ او (دی

۹۶

د زېږېدو ځای: ننگرهار د شينواريو د هسکې مېنې ولسولې په مورگي کلي کې زېږېدلی

قرانکريم تر له د مورگي غارخلي کلي کې د لمنختون استادانو څخه پنجکتاب، خلاصه، مونيه، گلستان پورې، چې دا مو بيا په بنوونځي ي.هم لوستل، لوستلي، خو بي له دې چې پوره پرې پوه ش

د هسکې مېنې پورې ۱۹۵۴ تر ۱۹۵۱ له :کليوالي ښونځي چې دی يې هم د لومړنيو زوکوونکو له ډلې ،مورگۍ لومړني ښونځي څخه وو.

ټولگي پورې له ۱۲ د رحمان بابا لېسه : له لومړي او بيا له دريم تر پورې ۱۹۶۵ تر ۱۹۵۴

ټولگي ټولگي پورې د خپل ۱۲ دی د رحمان بابا لېسه کې له دريم تر پاتې شوی اولنمره

ز ک د کابل پوهنتون دطب پوهنځي په همدې کال کې ۱۹۶۶

ز ک د سپتمبر مياشت د ښوونځي برس له لارې اتریش ويانا ۱۹۶۶ ته تگ

کال پورې ويانا اړوند مودلینگ کې د الماني يا ښه ۱۹۶۷ تر ۱۹۶۶ يې اتریشي ژبې او د ديارلسم ټولگي لوست

۱ پوهنتون کې نومليکنه، چې د پوره زياتو د ويند ۱۹۶۷ اکتوبر و(ز ک کال کې د ډاکترۍ په اخستلو بريالی ش ۱۹۸۹ ستونځو سره په (دا نو پوره ستونځې دي).

له ۱۹۸۷ ز ک تر ۱۹۸۸ ز ک د فبروري تر پای د دباندنيو چارو وزارت کې مامور.

د ۱۹۸۸ مارچ څخه تر ۱۹۹۲ جون پورې په بون جرمني کې د افغانستان جمهوريت سفارت کې د سفير دندې د شارژد افير(صفر نه وو) تر نوم لاندې.

له هغې وروسته په جرمني کې سياسي پناه.

د ۲۰۰۴ ز ک جون څخه د ۲۰۰۵ ز ک جنوري پورې د کابل علومو اکادمي د پيدايښتي پوهنو څانگه کې دنده.

۹۷

له ۲۰۰۸ ز ک د مارچ څخه د ۲۰۰۹ ز ک دسمبر پورې د رياضي څانگه کې د پوهنې وزارت درسي نصاب کې دنده.

ماخان شينواري بې کاره نه دی او لږ تر لږه له ۱۹۹۷ څخه همدا د کتابونو ليکلو او د ژباړې دنده په غاړه اخستې، چې خپل فکر تر شونې پولې پورې تازه وساتي.

ماخان میړي په ۱۹۷۲ کې له لري د میرمن بنایپیری سره واده شوی، چې د واده خبر ورته اتریش ویانا ته ورغلی.

ده د میرمن بنایپیری سره په ۱۹۶۳ ز ک کې کوزده کړې وه.

دوي ته لوي څښتن په اتریش ویانا کې د مای په شلم ۱۹۷۹ ز ک دوه بچیان وبخښل، چې څانګه او اباسین نومېږي. څانګه په المان کې د پوهنتون علمي همکاره وه او د حقوقو ډاکټره ده او اباسین ملي اقتصاد او ټولنیزه سایکولوژي لوستلې.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library